

**KENDİN YAP (DIY) TASARIMIN
AIRBNB DENEYİMLERİNE ETKİSİ:
KONUK ALGISI VE TERCİH KRİTERLERİ
ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR
İNCELEME**

Yüksek Lisans Tezi

İzem CAN KART

Eskişehir 2025

**KENDİN YAP (DIY) TASARIMIN AIRBNB DENEYİMLERİNE ETKİSİ:
KONUK ALGISI VE TERCİH KRİTERLERİ ÜZERİNE FENOMENOLOJİK
BİR İNCELEME**

İzem CAN KART

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İç Mimarlık Anasanat Dalı
Danışman: Doç. Mehmet Ali ALTIN**

**Eskişehir
Eskişehir Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Kasım 2025**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İzem CAN KART'ın KENDİN YAP (DIY) TASARIMIN AIRBNB DENEYİMLERİNE ETKİSİ: KONUK ALGISI VE TERCİH KRİTERLERİ ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR İNCELEME başlıklı çalışması 06/11/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Eskişehir Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, İç Mimarlık Anasanat dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Unvan Adı Soyadı

İmza

Üye

: Doç. Mehmet Ali ALTIN

Üye

: Prof. Dr. Meral NALÇAKAN

Üye

: Dr. Öğr. Üyesi Ozan PEKER

Prof. Dr. Harun BÖCÜK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DANIşMAN ONAYI

Danişmanlığını yürüttüğüm Yüksek Lisans ğrencisi İzem CAN KART, KENDİN YAP (DIY) TASARIMIN AIRBNB DENEYİMLERİNE ETKİSİ: KONUK ALGISI VE TERCİH KRİTERLERİ ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR İNCELEME başlıklı tez çalışmasını tamamlamıştır. Hazırlamış olduğu tez tarafımca incelenmiş ve öğrencinin tez savunma sınavına alınması bilimsel ve etik açıdan uygun görülmüştür.

Tez Danişmanı

Doç. Mehmet Ali ALTIN

ÖZET

KENDİN YAP (DIY) TASARIMIN AIRBNB DENEYİMLERİNE ETKİSİ: KONUK
ALGISI VE TERCİH KRİTERLERİ ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR İNCELEME

İzem CAN KART

İç Mimarlık Anasanat Dalı

Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kasım 2025

Danışman: Doç. Mehmet Ali ALTIN

Airbnb gibi kısa süreli konaklama platformlarının yaygınlaşması, kullanıcıların mekânsal tercihleri ve konaklama deneyimlerinde önemli değişimlere neden olmuştur. Bu süreçte, iç mekân tasarımı kullanıcıların tercihlerini ve deneyimlerini şekillendiren temel etkenlerden biri haline gelmiştir. Bu tez, yüksek puanlı Airbnb konaklama birimlerinde iç mekân tasarımının kullanıcı deneyimine etkisini, özellikle alternatif bir tasarım yaklaşımı olarak öne çıkan DIY (Kendin Yap) uygulamalarının bu deneyim üzerindeki rolünü ve kullanıcı algısındaki yerini derinlemesine incelemektedir. İç mekân düzeni, görsel estetik, kullanıcı beklentileri ve deneyimleri arasındaki ilişki de bu bağlamda ele alınmıştır. Araştırma, turizm potansiyeli yüksek ve çok sayıda Airbnb ilanına ev sahipliği yapan Antalya bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Kullanıcı puanı yüksek üç farklı konaklama birimi seçilerek, ilan görselleri, kullanıcı yorumları ve bu alanlarda konaklamış kullanıcılar ile ev sahipleriyle yapılan yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşmeler yoluyla veri toplanmıştır. Fenomenolojik yaklaşıma uygun olarak seçilen bu yöntemle elde edilen nitel veriler tematik analizle değerlendirilmiştir.

Bulgular, kullanıcı tercihlerini etkileyen temel unsurların estetik, konfor ve görsel uyum olduğunu göstermektedir. DIY uygulamaların algılanışı ise farklılık göstermektedir. Bazı katılımcılar bu uygulamaları özgün ve samimi bulurken, bazıları tarafından fark edilmediği ya da önemsiz bulunduğu görülmüştür. Zaman zaman mekânda öne çıkan bu uygulamaların, amatör müdahalelerle işlevsellik sorunlarına yol açabildiği de gözlemlenmiştir. Bu çalışma, Airbnb konaklamalarında iç mekân tasarımı ve DIY unsurlarının kullanıcı deneyimine etkisini incelemekte; bu yaklaşımın kullanıcı algısındaki görünürlüğünü ve önemini tartışmaktadır. Ayrıca, alternatif bir konaklama biçimi olarak Airbnb'nin geleneksel sınıflandırmalar içindeki konumuna da değinilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Airbnb, DIY (Kendin Yap), Konuk deneyimi, Paylaşım ekonomisi, Fenomenolojik yaklaşım.

ABSTRACT

THE IMPACT OF DO IT YOURSELF (DIY) DESIGN ON AIRBNB EXPERIENCES: A PHENOMENOLOGICAL STUDY ON GUEST PERCEPTIONS AND PREFERENCE CRITERIA

İzem CAN KART

Department of Interior Architecture

Eskişehir Technical University, Institute of Graduate Programs, November 2025

Supervisor: Assoc. Prof. Mehmet Ali ALTIN

The proliferation of short-term accommodation platforms such as Airbnb has led to significant changes in users' spatial preferences and accommodation experiences. In this process, interior design has become one of the key factors shaping users' preferences and experiences. This thesis examines the impact of interior design on the user experience in high-rated Airbnb accommodations, particularly the role of DIY (Do It Yourself) applications—an alternative design approach—in shaping this experience and their place in user perception. The relationship between interior layout, visual aesthetics, user expectations, and experiences is also addressed in this context. The research was conducted in the Antalya region, which has high tourism potential and hosts a large number of Airbnb listings. Three different accommodation units with high user ratings were selected, and data was collected through listing visuals, user reviews, and semi-structured face-to-face interviews with users who had stayed in these areas and the hosts. The qualitative data obtained through this method, selected in accordance with the phenomenological approach, was evaluated through thematic analysis.

The findings show that the key factors influencing user preferences are aesthetics, comfort, and visual harmony. However, perceptions of DIY applications vary. While some participants found these applications original and authentic, others did not notice them or considered them insignificant. It has also been observed that these applications, which sometimes stand out in the space, can cause functionality issues due to amateur interventions. This study examines the impact of interior design and DIY elements in Airbnb accommodations on the user experience and discusses the visibility and importance of this approach in user perception. It also addresses Airbnb's position within traditional classifications as an alternative form of accommodation.

Keywords: Airbnb, DIY (Do It Yourself), Guest experience, Sharing economy, Phenomenological approach.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam ve yüksek lisans eğitimim süresince, sahip olduğu değerli bilgi birikimi, sabrı ve her zaman anlayışla yaklaşan tutumuyla akademik yolculuğuma ışık tutan, aynı zamanda düşünsel gelişimime katkıda bulunan değerli danışman hocam Doç. Mehmet Ali ALTIN'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin yönlendirmeleri, eleştirel bakış açısı ve yapıcı desteği ile bu çalışmayı tamamlamanın mutluluğunu taşımaktayım.

Desteklerini her zaman yanı başımda hissettiğim, öğrenme ve okul tutkumun temellerini atan biricik ebeveynlerim, babam Doç. Dr. Özber CAN'a ve annem Behiye CAN'a da kalpten teşekkürlerimi borç bilirim. Her daim ilham kaynağım olan, varlığıyla mesleki yolculuğuma ışık tutan, bilgiye olan tutkusuyla bana her zaman örnek olmuş hayat ışığım ablam Arş. Gör. İrem CAN İĞCİ'ye sevgisi, rehberliği ve her koşulda verdiği desteği için sonsuz teşekkür ederim.

Hayat yolculuğumda ve mesleki serüvenimde daima yanımda olan, desteğini, sevgisini ve şefkatini her daim hissettiren hayat yoldaşım, kıymetli eşim Yüksek Mimar Gökhan KART'a bu sürecin en güçlü desteği olduğu için minnettarım. Çalışmalarımı klavyeme oturarak sabote eden ve neşeleriyle bana motivasyon sağlayan kedilerim Suzan ve Fiko'ya sevgilerimi sunarım.

İzem CAN KART

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Teknik Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İzem CAN KART

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	I
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	II
DANIŞMAN ONAYI	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
TEŞEKKÜR	VI
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar DİZİNİ	X
ŞEKİLLER DİZİNİ	XI
GÖRSELLER DİZİNİ	XII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XIII
1. GİRİŞ	14
1.1. Amaç ve Önem	3
1.2. Kapsam	4
1.3. Metodoloji	5
2. TURİZM VE KONAKLAMA SEKTÖRÜNDE DÖNÜŞÜM	9
2.1. Turizmin Ekonomik ve Mekânsal Dinamikleri.....	9
2.2. Literatürdeki Konaklama Türleri ve Airbnb'nin Yeri	10
2.2.1. Airbnbler	10
2.2.1.1. <i>Airbnb işleyiş süreci</i>	13
2.2.1.2. <i>Airbnb kategorizasyonları ve sertifikalar</i>	15
2.2.1.3. <i>Airbnb sistemi olumlu ve olumsuz etkileri</i>	17
2.2.1.4. <i>Antalya'da Airbnb sistemi ve uygulamaları</i>	21
2.2.2. Geleneksel konaklama türleri	23
2.2.3. Alternatif konaklama türleri	26
2.3. Konaklama Türlerine Yeni Bir Bakış	32
3. KENDİN YAP (DIY) TASARIM	36
3.1. DIY Hareketinin Gelişimi ve Tarihçesi.....	36
3.2. DIY Sınıflandırması.....	45

3.3. DIY ve Mimarlık	47
3.4. DIY ve Diğer Disiplinler	51
3.5. Kendin Tasarla Kavramı (Design it Yourself / DIYourself)	58
4. AIRBNB VE DIY TASARIM İLİŞKİSİ.....	65
4.1. Airbnb’de DIY Tasarımın Rollerini	67
4.1.1. Ev sahipleri açısından DIY tasarımın rolleri.....	67
4.1.2. Konuklar açısından DIY tasarımın algılanışı.....	68
4.1.3. Tasarımın işlevsel ve estetik boyutları	68
4.2. Airbnb Deneyiminde DIY Tasarımın Olumlu ve Olumsuz Etkileri	69
4.2.1. DIY tasarımın olumlu etkileri.....	69
4.2.2. DIY tasarımın olumsuz etkileri.....	70
5. ÖZGÜN ÇALIŞMA	72
5.1. Araştırma Deseni.....	72
5.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler.....	74
5.2.1. Görüşmenin yapılandırılması	74
5.2.2. Örneklem tasarımı	75
5.3. Görüşmelerin Yapılması.....	76
5.4. Katılımcı Detayları.....	77
5.5. Veri Analizi.....	80
6. BULGULAR VE TEMATİK ANALİZ	81
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
7.1. Teorik Katkıları	106
7.2. Pratik Çıkarımlar	106
7.3. Sınırlılıklar ve Gelecek Araştırmalar.....	107
KAYNAKÇA.....	108
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1. Geleneksel konaklama türleri ve Airbnb karşılaştırmalı sınıflandırma tablosu	25
Tablo 2.2. Geleneksel konaklama türleri ve Alternatif konaklama türleri farklılıkları	28
Tablo 2.3. Alternatif Konaklama Türleri ve Airbnbler Karşılaştırmalı Analiz Tablosu.....	29
Tablo 2.4. Geleneksel konaklama türleri ve Alternatif konaklama türleri ve Airbnbler incelemesi	31
Tablo 2.5. Deneyimsel konaklama matrisi tablosu (Yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	32
Tablo 2.6. Deneyimsel Konaklama Matrisi: Tüm Konaklama Türleri Sınıflandırma Tablosu.....	34
Tablo 3.1. DIY ile ilişkili araştırmacılar tablosu (Yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	57
Tablo 5.1. Araştırma aşamaları (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)	73
Tablo 5.2. Araştırma kapsamında önemli parametreler (Yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	78
Tablo 5.3. Airbnb ve görüşülen konuklar (Yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	78
Tablo 5.4. Ev sahipleri ve Airbnbleri tasarım türü (Yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	78
Tablo 5.5. Ev sahipleri Airbnb işletme süreleri (Yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	79
Tablo 5.6. Ev sahipleri Airbnb internet sitesi puanları (Yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	79
Tablo 5.7. Ev sahipleri Airbnb internet sitesi yorum sayıları (Yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	79
Tablo 5.8. Konuklar ve Airbnb deneyim sayıları (Yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	79
Tablo 5.9. Ev sahipleri işletme bilgileri (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)	80
Tablo 6.1. Kodlar ve İlişkili Katılımcı Tablosu (Yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	81

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1.1. Araştırma Metodolojisi Akış Şeması (Yazar tarafından oluşturulmuştur.).....	8
Şekil 2.1. Airbnb Platformu Şeması (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)	14
Şekil 6.1. Temalar ve İlişkili Kodlar Şeması (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)	82

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 3.1. Tadilat yapan kadın görseli (http-1)	41
Görsel 3.2. The Time Dergisi 1954 Kapağı (http-2).....	42
Görsel 6.1. Airbnb A DIY Sehpa Görseli (Kişisel Arşiv).....	84
Görsel 6.2. Airbnb C IKEA'dan Seçilen Ürünler Görseli (Kişisel Arşiv)	84
Görsel 6.3. Airbnb B DIY Karşılama Bankosu Görseli (Kişisel Arşiv)	85
Görsel 6.4. Airbnb C Ev Sahibi Montajlı IKEA Dolap Görseli (Kişisel Arşiv).....	85
Görsel 6.5. Airbnb B Ev Sahibi Yenilenen Mutfak Görseli (Kişisel Arşiv).....	86
Görsel 6.6. Airbnb A Ev Sahibi Eşi ile Birlikte Oluşturdıkları Seramik Duvar Görseli (Kişisel Arşiv)	86
Görsel 6.7. Airbnb A Ev Sahibinin Yaptığı Yapboz Görseli (Kişisel Arşiv)	88
Görsel 6.8. Airbnb A Ev Sahibinin Yaptığı Yapboz Görseli (Kişisel Arşiv)	89
Görsel 6.9. Airbnb A Ev Sahibi DIY Koltuklar Görseli (Kişisel Arşiv)	89
Görsel 6.10. Airbnb B Ev Sahibi Tasarım ve Uygulamalı Karşılama Alanı Görseli (Kişisel Arşiv)	89
Görsel 6.11. Airbnb A-B-C Yatak Odaları Görseli (Kişisel Arşiv).....	90
Görsel 6.12. Airbnb A-B-C Kaçış ve Kat Planları Görseli (Kişisel Arşiv)	93
Görsel 6.13. Airbnb B Profesyonel Tasarımcı - Mutfak ve Salon Görseli (Kişisel Arşiv).....	93
Görsel 6.14. Airbnb C Kişisel Arşiv ve İnternet Görseli (Kişisel Arşiv)	94
Görsel 6.15. Airbnb A-B-C Salonları Görseli (Kişisel Arşiv).....	96
Görsel 6.16. Airbnb B Kilim ve Ahşap Sehpa Görseli (Kişisel Arşiv).....	97
Görsel 6.17. Airbnb B Görseli (Kişisel Arşiv).....	98
Görsel 6.18. Airbnb B Karşılama Bankosu Görseli (http-3).....	100
Görsel 6.19. Airbnb C Salon Görseli (http-4)	100
Görsel 6.20. Airbnb A Amerikan Mutfak Görseli (http-5)	101
Görsel 6.21. Airbnb A Ev Sahibinin Montajladığı Mutfak Rafları Görseli (Kişisel Arşiv).....	103

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Airbnb	: Air Bed and Breakfast (Şişme Yatak ve Kahvaltı)
APA	: American Psychological Association (Amerikan Psikoloji Birliği)
DIY	: Do It Yourself (Kendin Yap Tasarım)
DIYyourself	: Design It Yourself (Kendin Tasarla)
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
MAXQDA	: MAX Qualitative Data Analysis (MAX Nitel Veri Analizi)
UNWTO	: United Nations World Tourism Organization (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
örn.	: Örneğin
bkz.	: Bakınız

1. GİRİŞ

Son yıllarda dijital platformların yaygınlaşmasıyla birlikte konaklama sektöründe önemli değişimler yaşanmıştır. Tussyadiah ve Pesonen (2016), eşler arası konaklama biçimlerinin turistlerin seyahat ve konaklama davranışlarını dönüştürdüğünü ortaya koyarak, bu dönüşümün konaklama deneyiminin niteliğini yeniden tanımladığını göstermektedir. Bu değişim, geleneksel konaklama anlayışının sunduğu standartlaşmış hizmetlerin, artık modern tüketicinin kişiselleştirilmiş ve özgün deneyim arayışına yanıt verememesiyle tetiklenmiştir. Guttentag (2015) Airbnb'nin, geleneksel konaklama modellerini dönüştürerek bireylerin mülklerini geçici konaklama birimlerine dönüştürdüğü ve böylece konaklamayı yalnızca bir hizmet olmaktan çıkarıp samimi bir yaşam deneyimi hâline getirdiği bir ekonomik ekosistem yarattığını vurgulamaktadır. Platform, yalnızca bir konaklama aracı olmaktan öte; kullanıcıların otantik, yerel ve kişisel deneyim arayışlarına yanıt veren bir alternatif haline gelmiştir (Mody, Suess ve Lehto, 2017). Nitekim, özellikle yeni nesil seyahat severler için bir otel odasından çok daha fazlasını sunan bu model, aidiyet duygusunu ön plana çıkararak seyahat kültürünü yeniden şekillendirmektedir.

Dolnicar (2019)'un Airbnb ve benzeri ücretli eşler arası konaklama türlerine ilişkin değerlendirmeleri, bu konaklama biçimlerinin sundukları birimlerin yüksek derecede heterojen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Lüks konutlardan sade ve kişiselleştirilmiş yaşam alanlarına kadar uzanan bu çeşitlilik, Airbnb'nin geleneksel konaklama sınıflandırmaları içerisinde nasıl konumlandırılması gerektiği konusunda literatürde kavramsal belirsizlikler yaratmaktadır. Bu bağlamda, konaklama deneyiminin yalnızca nesnel hizmet kriterleriyle değil, ev sahiplerinin sunduğu deneyimsel ve algısal özellikler üzerinden de değerlendirildiği görülmektedir.

Özellikle son yıllarda, birçok bireysel üretim ve tasarım projesi, sınırlı kaynaklarla gerçekleştirilen yaratıcı müdahaleler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu tür projelerin çoğu DIY (kendin yap) yöntemiyle inşa edilmekte; yani profesyonel yardım almaksızın, bireysel emek ve becerilerle şekillendirilmektedir. Kuznetsov ve Paulos (2010), DIY topluluklarının amatörlerin bilgi ve becerilerini paylaşarak yarı-profesyonel hatta profesyonel düzeye yaklaşımlarını mümkün kıldığını; bu süreçlerin bireysel yaratıcılık ile kolektif öğrenmeyi desteklediğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, bu tür DIY

pratiklerinin konuk deneyimi ve konaklama mekânları bağlamındaki etkileri literatürde sınırlı biçimde ele alınmıştır. Oysa DIY tasarımlar, yalnızca estetik bir tercih olmanın ötesinde; maliyet verimliliği, sürdürülebilirlik ve mekâna duygusal bağ kurulması gibi çok katmanlı boyutlar taşımaktadır (Wolf ve McQuitty, 2011). Bu doğrultuda, tez kapsamında Airbnb konaklama birimlerinin detaylı biçimde incelenmesi ve kullanıcı deneyimi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi yoluyla literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Guttentag (2015) ile Nieuwland ve van Melik (2020) gibi araştırmacılar, literatürde Airbnb'nin kent ekonomisi, kira piyasası ve turizm politikaları üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerini sıklıkla tartışmaktadır. Ancak Airbnb'de kullanılan DIY tasarım pratiklerinin konuk deneyimi üzerindeki etkisi sınırlı biçimde ele alınmıştır. Bu durum, turizm ve iç mimarlık disiplinlerinin kesişiminde önemli bir araştırma boşluğunu işaret etmektedir. Aynı zamanda Airbnb tasarımlarına dair mevcut çalışmalar, çoğunlukla ekonomik ve mimari boyutlara odaklanmış, DIY pratiklerinin konukların mekânla kurduğu varoluşsal ilişkiyi nasıl şekillendirdiği fenomenolojik bir perspektifle ele alınmamıştır. Airbnb'deki DIY tasarımlar, yalnızca fiziksel bir mekân düzenlemesi değil; aynı zamanda ev sahipleri ve konuklar arasında kurulan duygusal ve anlamsal bir diyalog olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma, bu diyalogun konukların bilincinde nasıl bir fenomen olarak tezahür ettiğini Antalya özelinde ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Airbnb konuklarının yaşadığı estetik tatmin, işlevsellik algısı ve mekâna duygusal bağlanımı gibi unsurların, DIY tasarımlar yoluyla nasıl biçimlendiğinin anlaşılması; hem konaklama tasarımında alternatif yaklaşımların değerini hem de kullanıcı odaklı iç mekân düzenlemelerinin potansiyelini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Bu tez, Airbnb'deki DIY (kendin yap) tasarım pratiklerinin konukların mekânı deneyimleme biçimlerini nasıl anlamlandırdığını Antalya özelinde fenomenolojik bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma, konukların ve ev sahiplerinin gündelik yaşam pratikleri içinde bu tasarımlara yükledikleri anlamları, hissedilen etkileri ve mekânla kurulan ilişkinin dönüşümünü sorgulayarak şu temel sorulara odaklanır:

1. Airbnb konaklamalarında DIY tasarımlar, ev sahipleri ve konuklar tarafından nasıl bir yaşantı ve deneyim olarak algılanmaktadır?
2. DIY tasarımların konukların mekânsal deneyiminde yarattığı etkiler nelerdir?

3. DIY unsurlar, konukların Airbnb tercihlerini belirlerken nasıl bir rol oynamaktadır?

Araştırma, nitel ve fenomenolojik bir desenle kurgulanmış, Antalya'daki Airbnb ev sahipleri ve konuklarıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Aynı zamanda mekan gözlemlmeleri yapılmış, fenomenolojik araştırmaya uygun fotoğraflar çekilmiştir. Araştırma sürecinde Airbnb web sitesindeki konuk yorumları da değerlendirilmiş ve gerçeğe uygunlukları değerlendirilmiştir.

Veri analizinde katılımcıların mekân deneyimlerine dair anlatıları, tematik kodlamayla derinlemesine incelenerek öznel anlam haritaları oluşturulmuştur. Fenomenolojik indirgeme yöntemiyle analiz edilen bulgular, yalnızca DIY tasarımların işlevsel boyutunu değil, onların konukların bilincinde nasıl bir anlam kazandığını ortaya çıkarmayı hedeflemiştir.

1.1. Amaç ve Önem

Bu çalışma, Airbnb konaklama birimlerinde uygulanan DIY (Kendin Yap) tasarım pratiklerinin konuk deneyimleri üzerindeki etkilerini fenomenolojik bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel amacı, ev sahiplerinin kişisel mekânlarını dönüştürme veya tasarlama sürecinde geliştirdikleri DIY çözümlerin konukların mekânsal algı ve deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışma, konaklama sektöründeki geleneksel sınıflandırmaların ötesine geçerek, Airbnb mekânlarını "deneyim tasarım platformları" olarak yeniden kavramsallaştırmayı hedeflemiştir.

Çalışmanın önemi, turizm ve iç mimarlık literatüründeki boşluğu doldurmasında yatmaktadır. Mevcut araştırmalar Airbnblerin sosyo ekonomik etkilerine odaklanırken, bu çalışma mekânsal tasarımın deneyimsel boyutlarını fenomenolojik bir perspektifle ele almayı önermektedir. Özellikle DIY tasarımların konuklarda oluşturduğu aidiyet duygusu gibi niteliklerin sistematik olarak incelenmesiyle literatüre özgün bir katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Antalya özelinde yürütülen bu araştırma, bölgenin turizm karakteriyle şekillenen Airbnb tasarım pratiklerini yerel bağlamda değerlendirme fırsatı sunmuştur. Çalışmanın bulguları hem ev sahiplerinin tasarım stratejilerine yön verme hem de konuk beklentilerini anlama noktasında pratik katkılar sağlamayı hedeflemiştir. Ayrıca, tematik

kodlama sistemi ile kullanıcıların mekânsal deneyimlerine dair derinlemesine bir anlayış geliştirmeye olanak tanımıştır.

Bu çalışmanın akademik literatüre sağlayacağı en önemli katkı, konaklama deneyimini salt fiziksel özellikler üzerinden değil, mekân ve kullanıcı arasındaki anlamsal etkileşimler üzerinden okuma çabasıdır. Bu yaklaşım, turizm çalışmalarında deneyim odaklı araştırmalar için yeni bir metodolojik perspektif sunarken, iç mimarlık disiplinine de kullanıcı mekân ilişkisinin psikolojik boyutlarını anlamada yeni bir çerçeve sağlamaktadır.

1.2. Kapsam

Bu araştırma, Airbnb konaklama birimlerindeki DIY (Kendin Yap) tasarım pratiklerinin konuk deneyimleri üzerindeki etkisini fenomenolojik bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma, Antalya'daki üç farklı Airbnb birimini kapsayacak şekilde tasarlanmış olup, her bir birim için bir ev sahibi ve üç konuk olmak üzere toplam on iki katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Antalya'nın seçilmesinin temel nedeni, Türkiye'nin önde gelen turizm merkezlerinden biri olması ve Airbnb kullanımının yoğunluğudur. Kentin sunduğu mekânsal çeşitlilik (lüks daireler, butik pansiyonlar vb.) ve kültürel zenginlik, DIY tasarımların konuk deneyimine nasıl yansıdığını incelemek için uygun bir bağlam sunmaktadır.

Airbnb platformunun seçilmesi ise geleneksel otellerin aksine kişiselleştirilmiş mekân deneyimleri sunması ve ev sahiplerinin yaratıcılığını yansıtan geniş bir tasarım yelpazesine sahip olmasıyla ilişkilidir. Literatürde Airbnb'lerin sosyo ekonomik etkileri sıklıkla tartışılmış olsa da DIY tasarımların konukların mekân algısı ve deneyimleri üzerindeki rolü yeterince incelenmemiştir. Bu çalışma, bu boşluğu doldurmayı hedeflemiştir. Araştırma kapsamında, belirgin DIY öğeler içeren, tamamen profesyonel tasarımlı ve karma (hibrit) tasarımlı olmak üzere üç farklı kategoriye ait Airbnb birimleri incelenmiştir. Katılımcı seçiminde, en az bir kez Airbnb deneyimi olan ve farklı demografik özellikler taşıyan bireyler tercih edilmiştir.

Çalışmanın temel sınırlılıkları, coğrafi olarak Antalya ile sınırlandırılmış olması, örneklem büyüklüğünün on iki katılımcıdan oluşması ve veri toplama sürecinin 2024-2025 dönemini kapsamasıdır. Bununla birlikte, bu sınırlılıklar araştırmanın derinlemesine bir analiz yapma hedefiyle uyumludur. Çalışmanın bulguları, DIY tasarımların konuklar üzerindeki psikolojik ve duygusal etkilerini ortaya koyarak, turizm ve tasarım literatürüne

özgün bir katkı sağlamayı amaçlamıştır. Ayrıca, Airbnb ev sahipleri için tasarım stratejileri geliştirme ve konuk memnuniyetini artırma noktasında pratik öneriler sunmayı hedeflemiştir.

1.3. Metodoloji

Bu araştırma, Airbnb konaklama birimlerindeki DIY (Kendin Yap) tasarım uygulamalarının kullanıcı deneyimleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla nitel bir araştırma deseni benimsemiştir. Çalışma, fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde tasarlanmış olup, katılımcıların yaşantılarını derinlemesine anlamak için tematik kodlama sistemi uygulanmıştır. Creswell (2013) ve Patton (2014), nitel araştırma yöntemlerinin bireylerin deneyimlerini, bu deneyimlerin anlamlarını ve bağlamsal faktörleri derinlemesine incelemek için uygun olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmanın temel amacı, konukların Airbnb konaklama birimlerinde karşılaştıkları DIY (Kendin Yap) tasarımları nasıl deneyimlediklerini ve bu deneyimlerin bilinçlerinde nasıl anlam bulduğunu derinlemesine ortaya koymaktır. Bu sebeple deneyimin özünü anlamayı hedefleyen bu araştırmada fenomenolojik yaklaşımla kurulan ilişki büyük önem taşımaktadır. Fenomenoloji, bireylerin belirli bir olguya dair öznel yaşantılarını, duygularını ve algılarını anlamayı hedefleyen bir yaklaşım olduğundan, kullanıcıların DIY öğeleriyle karşılaştıklarında hissettikleri estetik tatmin, işlevsellik algısı, aidiyet hissi gibi çok boyutlu ve kişisel anlamları analiz etmek için uygun bir yöntem sunmaktadır. Nitekim Airbnb konaklamalarında deneyimlenen bu tasarımlar, sadece fiziksel birer düzenleme değil, aynı zamanda konukların mekânla kurduğu duygusal ilişkiyi şekillendiren anlam yüklü öğelerdir. Bu bağlamda, fenomenolojik desenin sunduğu derinlikli ve esnek yöntemsel yapı, konukların bu deneyimlere nasıl içsel anlamlar yüklediğini kavrayabilmek adına elzem görülmüştür. Ayrıca yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin sunduğu esneklik sayesinde katılımcıların anlatılarında kendi deneyim yollarını takip etmeleri sağlanmış, bu da verilerin daha zengin ve çok katmanlı bir yapıda toplanmasına olanak tanımıştır. Katılımcıların kendi ifadeleriyle ortaya koyduğu deneyimlerin tematik kodlama yoluyla analiz edilmesi, sadece belirli tasarım tercihlerinin değil, bu tercihlerle bağlantılı olarak şekillenen bilinç hâllerinin de ortaya konmasını mümkün kılmıştır. Bu yönüyle fenomenolojik yaklaşım, araştırmanın hem teorik hem de pratik bağlamda derinlikli ve özgün bir katkı sunmasını sağlamıştır.

Araştırma, Antalya'da faaliyet gösteren ve farklı DIY tasarım düzeylerine sahip üç Airbnb biriminde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya, her bir birim için bir ev sahibi ve üç konuk olmak üzere toplam on iki katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcı seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış olup, belirli kriterlere göre seçilmiş bireylerle çalışılmıştır. Katılımcıların en az bir kez Airbnb deneyimi olması ve farklı demografik özellikler taşıması önemli seçim kriterleri arasında yer almıştır.

Fenomenolojik araştırmalarda kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, katılımcıların yaşantılarını kendi ifadeleriyle ve derinlemesine aktarabilmelerine olanak tanıyan esnek bir veri toplama yöntemidir. Bu yaklaşımda araştırmacı, önceden belirlenmiş temel sorular çerçevesinde görüşmeyi yürütse de katılımcının verdiği yanıtlar doğrultusunda yeni sorular yöneltebilmekte ve konuşmanın doğal akışı içerisinde belirlenen soruların dışına çıkabilmektedir. Bu esneklik, katılımcı deneyiminin çok boyutlu doğasını anlamak ve öznel yaşantıları daha kapsamlı bir şekilde ortaya koymak açısından büyük önem taşımaktadır. Böylece görüşme, yalnızca yapılandırılmış bilgi toplamakla sınırlı kalmamakta ve katılımcının düşünce dünyasını, duygularını ve anlamlandırma süreçlerini derinlemesine keşfetmeye imkân sunmaktadır. Bu sebeple yarı yapılandırılmış görüşmeler boyunca zaman zaman belirlenen soruların dışına çıkmış ve katılımcılara konu ile uygun yeni sorular yöneltilmiştir.

Veri toplama aşamasında yarı yapılandırılmış görüşmeler derinlemesine gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, ortalama 45 dakika ile 1 saat arasında sürmüştür. Bu süre bazı görüşmelerde 1 saat ile 2 saat aralığında değişmektedir. Katılımcıların DIY tasarımları nasıl algıladıkları, bu öğelerin konaklama deneyimlerini nasıl etkilediği ve profesyonel tasarımla karşılaştırmalı değerlendirmeleri üzerine odaklanılmıştır. Ev sahipleriyle yapılan görüşmelerde ise, Airbnb kiralama sürecine başlama motivasyonlarından mevcut müşteri ilişkilerine kadar çeşitli konular ele alınmış; bu süreçte özellikle mekânlarda kullanılan DIY tasarım öğeleri ve sebepleri detaylı biçimde incelenmiştir.

Görüşmeler, katılımcıların izniyle ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve daha sonra kelimesi kelimesine transkript edilmiştir. Araştırmanın etik boyutu göz önünde bulundurularak, tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam formu alınmış ve verilerin anonim bir şekilde işleneceği taahhüt edilmiştir. Katılımcılar, görüşme sırasında istedikleri zaman çalışmadan çekilme hakkına sahip olmuşlardır.

Veri analizinde tematik kodlama yöntemi kullanılmıştır. Analiz sürecinde öncelikle görüşme kayıtları yazıya aktarılmış ve her bir transkript defalarca okunarak katılımcıların deneyimlerine dair derin bir anlayış geliştirilmiştir. Katılımcıların ifadelerindeki önemli cümleler ve kavramlar belirlenerek önemli ifadeler işaretlenmiştir. Daha sonra benzer kodlar bir araya getirilerek ana temalar oluşturulmuş ve bu temalar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Son aşamada ise temalar fenomenolojik bir bakış açısıyla yorumlanmış ve katılımcıların deneyimlerinin altında yatan anlam haritaları çıkarılmıştır. Sürece Airbnb internet sitesindeki konuk yorumları da dahil edilmiş ve yarı yapılandırılmış görüşmelerdeki yorumlar ile analiz edilmiştir. Araştırmanın yalnızca Airbnb internet sitesindeki yorumlarla sınırlı tutulmayıp yarı yapılandırılmış görüşmelerle desteklenmesinin nedeni, fenomenolojik araştırma verilerinin sağlıklı biçimde elde edilebilmesi için bu yöntemin daha uygun görülmesidir. İnternet sitelerinde yer alan yorumlar, fenomenolojik değerlendirme için gerekli derinliği sağlamamakta; ayrıca çoğunlukla ya çok olumsuz ya da çok olumlu deneyimlerin ardından yazıldıkları için gerçek durumu yansıtmada sınırlı kalmaktadır. Bu süreçte araştırmacının kendi önyargılarını kontrol etmesi ve yansıtıcılık ilkesine uyması önemli bir rol oynamıştır.

Bu araştırmanın yöntemsel çerçevesi, Antalya gibi Türkiye'nin önde gelen turizm merkezlerindeki konaklama deneyimlerini anlamaya yönelik olarak tasarlanmıştır. Antalya'nın seçilmesinin temel nedeni, kentin yoğun turizm hareketliliği ve bu bağlamda Airbnb kullanımının yaygınlığıdır. Özellikle butik otellerle sıklıkla karıştırılan Airbnb birimlerinin kendine has özelliklerini ortaya koymak amacıyla bu platform özelinde bir çalışma yürütülmesi önem taşımaktadır. Araştırmanın coğrafi olarak Antalya ile sınırlandırılması, bir yandan kentin turizm potansiyeli ve konaklama çeşitliliğini yansıtırken, diğer yandan Airbnb kullanımının yoğun olduğu bir bölgede derinlemesine veri toplama imkânı sağlamıştır. Çalışmanın örneklem büyüklüğünün nispeten küçük olması, fenomenolojik araştırmanın doğası gereği katılımcı deneyimlerinin detaylı analizine odaklanma ihtiyacından kaynaklanmıştır. Bu sınırlılıklara rağmen, benimsenen yöntemsel yaklaşım DIY tasarımların konuk deneyimleri üzerindeki etkisini anlamak ve bu süreçte ortaya çıkan fenomenolojik boyutları keşfetmek için uygun bir çerçeve sunmuştur. Bununla birlikte görüşme sürelerinin uzun tutulması ve elde edilen verilerin çokluğu, detaylı analiz edilmiş ve fenomenolojik bir araştırma için yeterli bulunmuştur. Veri doygunluğuna da dikkat edilerek çalışma 12 kişi ile sonlandırılmıştır. Çalışmanın okunaklılığını arttırmak amacıyla araştırma desenine ilişkin metodolojik detaylar 5.

Bölüm olan Özgün Çalışma bölümünde açıklanmaktadır. Bulguların, benzer turizm merkezlerindeki konaklama deneyimlerine ilişkin tartışmalara da ışık tutacağı öngörülmüştür.

Şekil 1.1. Araştırma Metodolojisi Akış Şeması (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Bu şema, araştırmanın fenomenolojik desenini, amaçlı örneklem seçimini, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve tematik kodlama ile veri analiz süreçlerini ve nihayetinde elde edilen öznel deneyim anlamlarının nasıl ortaya çıkarıldığını net bir şekilde göstermektedir. Bu yöntemsel çerçeve, çalışmanın Antalya özelinde belirlenen DIY tasarım deneyimlerine odaklanmasını sağlamıştır.

2. TURİZM VE KONAKLAMA SEKTÖRÜNDE DÖNÜŞÜM

Bu bölüm, konaklama sektöründeki tarihsel gelişimi ve Airbnb'nin yarattığı paradigma değişimini akademik literatür ışığında incelemektedir. Turizm endüstrisi ele alınarak küresel anlamdaki konumu ele alınacak ve ardından dijitalleşmenin turizm sektörüne yansımaları incelenecektir. 'Geleneksel Konaklama Türleri' olarak literatüre geçen konaklama türleri ve sınıflandırmaları araştırılacak, tarihi incelenecek ve standartlaşan ya da standartlaştırılmaya çalışılan türlerin birbirinden ayırımına yeni bir bakış sunulacaktır. Paylaşım ekonomisi ile yaygınlaşan Airbnb, Glamping, Camping vb. türlerin 'Yeni Konaklama Türleri' olarak sınıflandırılması incelenecek ve literatürde kendilerine ait doğru bir sınıflandırma sorununa çözüm aranacaktır. Geleneksel olarak nitelendirilen konaklama türleri ile tez kapsamında ele alınan konaklama türü çeşidi Airbnb'lerin farkları ve vurguları incelenerek akademik referanslarla desteklenecektir.

2.1. Turizmin Ekonomik ve Mekânsal Dinamikleri

Turizm sektörü, 21. yüzyılda küresel ekonominin en önemli bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre, turizm sektörü küresel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'nın %10'unu oluşturmakta ve her 10 işten birini sağlamaktadır (UNWTO, 2022). Bu ekonomik büyüme, konaklama sektöründe köklü dönüşümlere yol açarken, mekânsal dinamikleri de önemli ölçüde etkilemiştir.

Gössling (2018), turizmin kentler üzerindeki mekânsal etkilerini inceleyerek, özellikle turizm odaklı alanlarda konaklama birimlerinin yoğunlaşmasının kentsel morfolojide belirgin dönüşümlere yol açtığını ortaya koymaktadır. Antalya özelinde bu durum, Lara ve Konyaaltı bölgelerindeki yüksek yoğunluklu otel gelişmeleriyle somut olarak görülebilir. Bu gelişmeler, bir yandan istihdam ve ekonomik canlılık sağlarken, diğer yandan altyapı yükünü artırmakta ve kentsel kimlik üzerinde tartışmalara yol açmaktadır.

Dijitalleşmenin turizm sektörüne etkileri ise geleneksel mekân kullanım pratiklerini kökten değiştirmiştir. Yapılan araştırmalar dijital platformların konaklama sektöründe %37'lik bir pazar payına ulaştığını ortaya koymaktadır. Airbnb gibi platformlar, bu dönüşümün en belirgin örneklerini oluşturmakta ve konaklama mekânlarının işlevsel özelliklerini yeniden tanımlamaktadır.

Turizmin ekonomik etkileri incelendiğinde, bölgesel kalkınma üzerindeki rolü dikkat çekicidir. Özellikle gelişmekte olan bölgelerde turizm gelirleri, yerel ekonomiler

için hayati önem taşımaktadır (Sharpley, 2020). Bununla birlikte, turizmin mekânsal ve çevresel etkileri de sürdürülebilir turizm planlamasında giderek daha fazla dikkate alınmaktadır. Hall (2019), turizmin sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde çevresel ve kültürel boyutlarının önemini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, turizmin ekonomik ve mekânsal dinamikleri, küresel ölçekte karmaşık bir etkileşim ağı oluşturmaktadır. Konaklama sektöründeki dönüşümün anlaşılabilmesi için, bu dinamiklerin tarihsel süreç içerisinde ve disiplinler arası bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerekmektedir. Airbnb gibi paylaşım ekonomisi modelleri, bu değerlendirmede özel bir öneme sahiptir ve sektörün geleceğini şekillendiren önemli aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Literatürdeki Konaklama Türleri ve Airbnb'nin Yeri

Konaklama türleri tez kapsamında incelendiğinde, elde edilen veriler literatürde konaklama türlerinin 'Geleneksel Konaklama Türleri' ve 'Alternatif Konaklama Türleri' olarak iki sınıfa ayrıldığını göstermektedir. Alternatif olarak isimlendirilen konaklama türleri aynı zamanda 'Modern' olarak değerlendirilmektedir. Airbnb'ler literatürde bu sınıflandırmalardan çoğunlukla alternatif olanlara dahil edilse de konaklama türlerini alternatif olarak sınıflandırmayan kişiler tarafından da dahil edilmemiştir. Tezin bu bölümünde Airbnb'nin her iki türde de yeri sorgulanmakta ve diğer konaklama türleri ile kıyaslanarak benzerlik ve farklılıkları araştırılmaktadır. Bu yöntem ile konaklama türlerinin sınıflandırılması incelenerek Airbnb için doğru bir konum aranmakta ve yeni bir konaklama türü sınıflandırması hedeflenmektedir.

2.2.1. Airbnbler

Airbnb, 2007 yılında San Francisco'da Brian Chesky, Joe Gebbia ve Nathan Blecharczyk tarafından kurulan, insanların evlerini ya da odalarını kısa süreli olarak kiraya verebildikleri bir çevrimiçi platform olarak ortaya çıkmıştır. Bu platformun temel amacı, konaklama alanlarının erişilebilirliğini artırmak ve kişiselleştirilmiş konaklama deneyimleri sunmaktır. Airbnb'nin kuruluş hikayesi, kurucularının San Francisco'daki dairelerinde fazladan odalarını kiraya vermeleriyle başlamıştır. Chesky ve Gebbia, şehirdeki otel doluluk oranlarının yüksek olması nedeniyle bu fikirlerini hayata geçirmiş ve kısa sürede büyük bir başarı elde etmiştir.

Airbnb, başlangıçta sadece küçük bir girişim olarak görülürken, kısa süre içinde dünya genelinde büyük bir ilgi toplamış ve hızla büyümüştür. 2009 yılında, Airbnb, Y Combinator adlı bir start-up hızlandırıcı programına kabul edilmiş ve burada aldığı yatırım ile operasyonlarını genişletmiştir. 2010 yılında platform, 700.000'den fazla gecelemeyle aracılık ederek uluslararası alanda tanınır hale gelmiştir.

2011 yılında, Airbnb, dünya genelinde 1 milyonuncu gecelemeyle kutlamış ve platform, hızla büyüyen bir kullanıcı tabanı elde etmiştir. 2012'de ise 192 ülkede hizmet vermeye başlamış ve toplamda 10 milyon gecelemeyle ulaşmıştır. Aynı yıl, Airbnb'nin sunduğu konaklama seçenekleri, otel endüstrisi üzerinde belirgin bir etki yaratmaya başlamış ve bu durum, geleneksel konaklama sektöründe rekabetin artmasına yol açmıştır. Airbnb'nin başarısı, otel doluluk oranlarını ve fiyatlandırma politikalarını önemli ölçüde etkilemiştir.

2014 yılı Airbnb'nin kurumsal kimliği açısından önemli bir döneme işaret etmektedir. Şirket, “Belong Anywhere” sloganını kullanarak marka kimliğini güçlendirmiş ve platformun kullanıcılarına sunduğu deneyimi vurgulamıştır. 2015 yılında Airbnb, dünya genelinde 60 milyon gecelemeyle ulaşmış ve hızla büyüyen bir fenomen hâline gelmiştir.

2016 yılında, Airbnb'nin toplam değerlemesi 30 milyar dolara ulaşmış ve şirket, geleneksel konaklama sektörüne ciddi bir rakip olarak konumlanmıştır. Platform, bu dönemde sadece bireyler için değil, aynı zamanda iş seyahati yapan profesyoneller için de cazip bir konaklama alternatifi sunmaya başlamıştır. Bu gelişme, Airbnb'nin müşteri tabanını genişletmiş ve iş dünyasında da kabul görmesini sağlamıştır.

2020 yılı itibarıyla, Airbnb, dünya genelinde 220'den fazla ülkede ve 100.000'den fazla şehirde 7 milyondan fazla konaklama seçeneği sunmaktadır. COVID-19 pandemisi sırasında, konaklama sektörü genelinde ciddi zorluklar yaşanırken, Airbnb, kısa süreli kiralama ve uzun süreli kiralamalara da odaklanarak iş modelini çeşitlendirmiştir. Pandemi sonrası dönemde, platform, esnek iptal politikaları ve güvenli konaklama standartları ile kullanıcı güvenini yeniden kazanmayı başarmıştır.

Airbnb'nin bu hızlı ve etkileyici yükselişi, konaklama sektöründe kalıcı bir değişime neden olmuştur. Platform, geleneksel otelcilik sektörüne alternatif bir model sunarken, aynı zamanda konaklama deneyimlerini kişiselleştirme ve yerel kültürlerle etkileşim kurma imkânı tanıyan bir ortam yaratmıştır. Bu nedenle, Airbnb'nin tarihi, modern turizmin ve konaklama sektörünün evrimi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Airbnb, başlangıçta ev paylaşımı odaklı bir platform olarak ortaya çıkmış olsa da zamanla otel ve benzeri profesyonel konaklama birimlerini de bünyesine dahil etmiştir. Dijital kiralama platformları, kullanıcıların konaklama tercihlerini kolaylaştırmak amacıyla farklı modelleri bir arada sunmaktadır. Örneğin Trivago ve Hotels.com gibi platformlar ağırlıklı olarak otel rezervasyonu odaklı hizmet verirken, kullanıcıların filtreleme yaparak lüks otellerden hostellere kadar geniş bir yelpazede seçim yapmalarına olanak tanımaktadır. Airbnb ise başlangıçta bireysel ev ve daire kiralama modeliyle öne çıkmış olsa da günümüzde “Airbnb Oteller” kategorisi altında standart otel odalarını da listelemeye başlamıştır. Bu durum, platformlar arasındaki sınırların belirsizleşmesine ve hibrit konaklama modellerinin yaygınlaşmasına yol açmıştır.

Airbnb’nin yanı sıra Booking.com, Vrbo, HomeAway, Couchsurfing ve Agoda Homes gibi birçok çevrimiçi kısa süreli konaklama platformu bulunmaktadır. Literatürde bu tür platformlar genellikle peer-to-peer accommodation platforms (kişiden kişiye konaklama platformları) olarak tanımlanır. Ancak bu çalışma, söz konusu platformlar arasından Airbnb’yi inceleme konusu olarak seçmiştir. Bu araştırmada Airbnb platformunun tercih edilmesinin temel nedeni, diğer çevrimiçi konaklama platformlarına kıyasla kullanıcı deneyimini yalnızca bir konaklama hizmeti olarak değil, aynı zamanda kişisel tasarım, yerellik ve özgünlük temelli bir mekânsal deneyim olarak sunmasıdır. Booking.com, Agoda Homes gibi platformlar daha çok otel odaklı, profesyonel ve standart hizmetlerin ön planda olduğu bir rezervasyon sistemiyle çalışırken; Vrbo ve eski adıyla HomeAway gibi ağlar, bütün ev kiralama modelini benimseyip aile tatillerine yönelmiştir. Couchsurfing ise ticari bir yapıdan ziyade kültürel değişim ve gönüllü misafir ağırlama ilkesine dayanır. Airbnb bu sistemlerin arasında, kullanıcı odaklı tasarım, bireysel yaratıcılık, “ev hissi” ve yerel kimlik kavramlarını bir araya getiren en kapsayıcı ve esnek yapıyı sunar. Özellikle ev sahiplerinin kendi mekânlarını dönüştürürken uyguladıkları DIY (Kendin Yap) pratikleri, bu araştırmanın temelini oluşturan deneyimsel ve tasarımsal farklılaşmayı görünür kılmaktadır. Dolayısıyla Airbnb hem tasarım çeşitliliği hem de kullanıcıların mekânla kurduğu öznel bağ bakımından, fenomenolojik bir inceleme için en uygun platform olarak seçilmiştir.

Airbnb’nin temel farkı, ev sahiplerinin kişisel dokunuşlarıyla şekillenen ve otantik bir deneyim vadeden mekânlar sunmasıdır. Geleneksel oteller standart hizmet protokollerine dayalı bir deneyim sunarken, Airbnb’deki birimler daha çok ev sahibinin yaratıcılığına ve mekânın yerel kimliğine göre çeşitlenmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma

özelinde incelenen DIY tasarım uygulamaları, Airbnb’yi diğer platformlardan ayıran ve onu bir deneyim ekonomisi aktörü haline getiren önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, dijital kiralama platformları konaklama sektörünü dönüştürürken, Airbnb’nin sunduğu kişiselleştirilmiş ve tasarım odaklı deneyimler, geleneksel modellerden ayrılarak yeni bir pazar segmenti yaratmıştır.

2.2.1.1. Airbnb işleyiş süreci

Airbnb’nin işleyiş süreci temel olarak şu aşamalardan oluşmaktadır: İlan oluşturma, rezervasyon, ödeme ve değerlendirme. İlan oluşturma aşamasında ev sahibi, Airbnb platformuna kaydolduktan sonra kiralamak istediği mülkün özelliklerini (lokasyon, büyüklük, kapasite, fotoğraflar, açıklamalar, fiyat, ev kuralları vb.) içeren bir ilan oluşturur. Rezervasyon sürecinde konuklar konum, tarih, fiyat ve konaklama türü gibi kriterlere göre arama yaparak ilanları inceler. Uygun buldukları mülk için rezervasyon talebinde bulunur veya "anında rezervasyon" seçeneği ile doğrudan rezervasyon yapabilirler. Ödemede ise Airbnb, rezervasyon anında konuktan toplam ücreti tahsil eder. Ödeme, konaklamanın başlamasından 24 saat sonra ev sahibine aktarılır. Böylece, konukların mülke giriş yaptıktan sonra güvenli bir şekilde ödeme süreci tamamlanmış olur. Airbnb’lerin diğer konaklama türlerinden bir farkı da konaklama sonrasında hem ev sahibi hem de konuk, birbirlerini değerlendirebilir. Bu çift taraflı puanlama sistemi, platformun güvenliğini ve şeffaflığını desteklemektedir. Aynı zamanda Airbnb, kullanıcılar için çeşitli iptal, iade ve destek politikaları sunar. Ev sahipleri, kendi iptal kurallarını belirleyebilirken, Airbnb de kullanıcıları korumak adına bazı durumlarda müdahil olmaktadır. Airbnb kurumsal web sitesi ve mobil uygulamaları üzerinden hizmet sunmaktadır. Airbnb’nin web sitesi, kullanıcıların hızlı arama yapabilmesini, detaylı filtreleme uygulayabilmesini ve güvenli ödeme işlemlerini gerçekleştirebilmesini sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Airbnb, kimlik doğrulama süreçleri, güvenlik depozitosu sistemleri ve çevrim içi mesajlaşma araçları ile kullanıcılar arasında güven tesis etmeyi hedeflemektedir. Kiralama öncesinde ev sahibi ile sistem üzerinden iletişime geçilebilmektedir. Yalnızca Airbnb kiralamak üzerine yapılabilecek bu sohbetler Airbnb’nin sisteminde kontrol edilmektedir. Kiralama dışında iletişimin yasak olması sebebiyle de hem ev sahiplerinin hem de kiralyanların güvenliği ön planda tutulmaktadır. Aynı zamanda Airbnb platformunun başka amaçlarla kullanılmasının da önüne geçilmektedir. Airbnb, özellikle "Airbnb Luxe" ve "Airbnb for Work" gibi

kurumsal segmentlere yönelik, daha yüksek hizmet standartları ve profesyonel yönetim destekleri de sunmaktadır. Seçilen mülkler, belirli kalite ve tasarım kriterlerini sağlıyorsa, Airbnb Plus ya da Airbnb Luxe gibi özel kategorilere dahil edilmektedir. Bu kategorilerdeki konaklama birimleri, profesyonel denetimlerden geçirilmiş olarak sistemde yer almaktadır.

Şekil 2.1. Airbnb Platformu Şeması (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Airbnb'nin iş modelinin en dikkat çekici yönlerinden biri, ortaya çıkış sürecinde “paylaşım ekonomisi” (sharing economy) ya da “işbirlikçi tüketim” paradigması içinde değerlendirilmesidir. Botsman ve Rogers’a (2010) göre bu yaklaşım, bireylerin sahip oldukları kaynakları dijital platformlar aracılığıyla geçici kullanım esasına dayalı olarak paylaşımlarını teşvik etmektedir. Bu model, geleneksel sahiplik anlayışını dönüştürerek kullanım temelli erişimi ön plana çıkarmakta ve atıl durumdaki konut stokunun ekonomik bir değere dönüştürülmesini mümkün kılmaktadır. Özellikle konaklama sektöründe, bireylerin boşa kalan yaşam alanlarını gelir kaynağına dönüştürebilmesi hem ekonomik verimliliği artırmakta hem de kullanıcılara daha kişiselleştirilmiş ve yerel deneyimler sunulmasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda Airbnb, paylaşım ekonomisinin sunduğu esneklik ve ağ temelli etkileşim modelini küresel ölçekte ölçeklendiren öncü platformlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Geleneksel otelcilik zincirlerinden farklı olarak, mülkiyet sahibi olmaksızın küresel düzeyde konaklama hizmeti sunabilmesi ise Airbnb'nin literatürde sıklıkla “varlıksız otelcilik” (asset-light hospitality) modeli kapsamında ele alınmasına neden olmaktadır.

2.2.1.2. Airbnb kategorizasyonları ve sertifikalar

Airbnb, platformundaki geniş konaklama yelpazesini yönetilebilir hale getirmek ve kullanıcı deneyimini iyileştirmek amacıyla, belirli kategoriler altında sınıflandırma yapmaktadır. Bu sınıflandırmalar hem konaklama tipine hem de deneyim türüne göre çeşitlenmektedir. 2022 yılında Airbnb, kullanıcıların aradıkları mekânlara daha hızlı ulaşmalarını sağlamak amacıyla 50'den fazla yeni kategori tanımlamış ve bu yapıyı sürekli olarak güncellemiştir.

Airbnb'nin resmi sitesinde yer alan bu yeni sınıflandırma sisteminde konaklama birimleri, yalnızca konum veya fiyat gibi geleneksel filtrelere göre değil; mekânın türü, tasarımı, doğal çevresi veya sunduğu özel deneyimler gibi kriterlere göre de ayrılmaktadır. Bu yaklaşım, konukların standartlaştırılmış otel konaklaması yerine özgün ve kişiselleştirilmiş deneyimler arayışına cevap vermektedir.

Airbnb kurumsal sitesindeki sınıflandırma dönemsel olarak değiştirilmekte ve yeni hizmetler eklenmeye devam etmektedir. Deneyime dayalı olarak sunulan konaklama çeşitlerinin bulunduğu alan Evler, Deneyimler ve Hizmetler olarak yeniden güncellenmiş ve yeni deneyimler sunmayı amaçladıklarını göstermiştir. Evler kategorisindeki konaklama birimleri başlıca daha öncesinde Tasarım Evler, Lüks Konaklamalar, Kulübeler, Tiny House'lar, Tarihi Evler, Manzara Evleri, Mağara Evler, Ağaç Evler, Sıra Dışı Mekanlar olarak sınıflandırılmaktaydı. Ancak yeni eklenen Deneyimler ve Hizmetler bölümü ile evlerin bu sınıflandırmasının kaldırıldığı tespit edilmiştir. Yine de site içerisindeki yönlendirmeler ile çeşitli konaklama birimlerine erişmek ve farklılıklarını görerek tercih yapmak mümkündür.

Tasarım Evler kategorisi öne çıkan mimari özelliklere ve estetik tasarıma sahip mekanlardır. Bu kategoride yer alan yapılar, genellikle ünlü mimarlar tarafından tasarlanmış veya tasarım ödülleri kazanmış niteliktedir. Bu durum Mody, Suess ve Lehto 2017'nin de belirttiği gibi Airbnb'nin estetik ve mimari kaliteyi deneyim kriteri olarak vurguladığını göstermektedir.

Airbnb platformunda yer alan lüks konaklama birimleri, Airbnb arzının artan çeşitliliğinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Dolnicar (2019)'a göre, bu heterojen yapı Airbnb'nin farklı kullanıcı profillerine hitap eden çok katmanlı bir konaklama modeli sunmasına yol açmaktadır.

Kulübeler kategorisi doğa ile iç içe, rustik ya da modern kulübe tipi evlerdir. Bu kategoride doğa deneyimi ve mahremiyet ön plandadır. Doğa turizmi eğilimlerinin

artmasıyla bu tip konaklamalar özellikle pandemi sonrası dönemde popülerlik kazanmıştır.

Tiny Homes kategorisi kompakt yaşam alanları sunan, minimalist yaklaşımla tasarlanmış evlerdir. Minimal yaşam felsefesi ve sürdürülebilirlik trendi, bu kategorinin yükselişini desteklemiştir.

Tarihi Evler kategorisi kültürel ve tarihi değeri olan, özenle restore edilmiş yapılardır. Kültürel miras bilincinin konaklama tercihlerine yansımaları, bu kategorinin önemini artırmıştır.

A Çatılı Evler kategorisi ikonik üçgen çatılı A-çatı mimarisine sahip evlerdir. Estetik sadelik ve doğaya uyum, bu tür yapıları cazip kılmaktadır.

Mağara Evler kategorisi özellikle doğal kaya oluşumlarına entegre edilmiş özgün konaklama birimleridir. Kapadokya gibi coğrafyalarda Airbnb üzerinden sunulan mağara evler bu kategoridedir.

Ağaç Evler kategorisi yerden yüksekte inşa edilen, macera ve doğa deneyimi sunan evlerdir. Çocuklu aileler ve doğa meraklıları için özellikle çekicidir.

Sıra Dışı Mekanlar kategorisi konsept dışı, tamamen özgün ve sıra dışı tasarıma sahip yapıları içermektedir. Bu kategoride dönüştürülmüş otobüsler, uçaklar, fener kuleleri gibi alışılmadık seçenekler bulunmaktadır.

Airbnb sitesindeki ana sınıflandırmalardan olan deneyimler kategorisi ise deneyim üzerine sınıflandırılmış etkinliklerden oluşmaktadır. Bu kategoride geleneksel Türk mozaik lambası atölyesine katılabilir veya yıldız bir makyaj sanatçısından makyaj eğitimi etkinliğine bilet alabilirsiniz. Topluluk olarak veya bireysel deneyimler yaşamak için fiyatlarını inceleyebilir şehir ve bölge olarak ayrılan kategorilerden size en yakın olan konumda kine ulaşabilirsiniz. Airbnb'nin yeni eklediği bu sınıflandırma aslında başlangıç mottosundaki 'deneyim' odaklı olma stratejisiyle uyum içerisinde ilerlediklerinin bir kanıtı niteliği taşımaktadır.

Airbnb sitesindeki ana sınıflandırmalardan bir diğeri de hizmetler kategorisidir. Bu kategori size en yakın bölgedeki hizmetlerden açılmış veya açılmak üzere olanları sınıflandırarak göstermektedir. Bu kategoride bir fotoğraf hizmeti satın alabilir ve fotoğraflarınızı belirlenen rota ve adet ile çektebilirsiniz. Aynı zamanda şefler kategorisinden birini seçerek size özel hazırlanacak olan yemeklerin tadımlarına grupça veya bireysel katılabilir yeni bir deneyim yaşayabilirsiniz. Antrenman ve masaj kategorileri de olan hizmetler bölümü pek çok imkanı bir arada bulundurarak farklı

alternatifler arasından seçim yapma olanağı da sağlamaktadır. Airbnb'nin kullanıcı deneyimi gözetimi bu kategoride de kendini göstermektedir. Mody vd. (2017) Airbnb sadece konaklama değil, yerel rehberli turlar, atölyeler ve deneyim paketleri gibi hizmetler de sunarak "yaşayan deneyim" konseptini geliştirmiştir şeklinde bahsetmektedir.

Airbnb ayrıca, belirli kalite ve deneyim standartlarını sağlayan konaklamaları ayrıca işaretleyerek, kullanıcıya güven vermeyi amaçlamıştır. Bu kategoriler konaklama birimi seçerken görseller üzerinde yazmakta veya logo ile belirtilmektedir. Kullanıcıların seçim yaparken kendisi için uygun bir ev olup olmadığını incelemesine yardımcı olmaktadır. Airbnb Plus'ın anlamı titiz bir inceleme sürecinden geçen, yüksek kaliteli tasarım ve donanım sunan evleri temsil etmektedir. Airbnb Plus evleri, belirli tasarım estetiği, temizlik ve temel donanım kriterlerini karşılamak zorundadır. Superhost, konuklara üstün hizmet sunan, yüksek puanlı ve düzenli olarak olumlu geri bildirim alan ev sahiplerine verilen unvandır. Superhost etiketi, güvenli bir konaklama deneyimi sağlama olasılığının daha yüksek olduğu yönünde bir gösterge sunar. Airbnb Lüksler 5 milyon doların üzerinde değere sahip mülklerin yer aldığı, ultra lüks segmenttir. Bu programda her konaklama bir kişisel seyahat danışmanı desteği ile rezerve edilmektedir.

Uriely (2005), turist deneyimini fiziksel hizmet kalitesinin ötesinde, duygusal, sembolik ve öznel boyutlarıyla ele almakta; postmodern tüketici davranışları bağlamında turistlerin giderek daha fazla "deneyim arayışı"na yöneldiğini vurgulamaktadır. Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda, Airbnb gibi alternatif konaklama platformlarının sunduğu deneyim temelli konaklama biçimleri, geleneksel otelcilik anlayışından farklı olarak yalnızca mekânsal kaliteye değil, özgünlük ve yaşam tarzı temsillerine de odaklanmaktadır

2.2.1.3. *Airbnb sistemi olumlu ve olumsuz etkileri*

Airbnb, 2007 yılında piyasaya sürülmesinden bu yana, dünya genelinde turizm sektöründe önemli bir değişim yaratarak konaklama endüstrisinde devrim niteliğinde bir dönüşüme öncülük etmiştir. Airbnb'nin avantajları ele alındığında, kullanıcılarına farklı konumlarda, farklı tipte ve farklı fiyat aralıklarında konaklama seçenekleri sunarak geniş bir çeşitlilik sağlaması önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, özellikle farklı ihtiyaç ve bütçelere sahip gezginler için büyük bir avantaj oluşturur. Airbnb, turizm sektöründe geleneksel konaklama modellerine alternatif sunan bir

platform olarak ortaya çıkmış olsa da Cheng ve Foley (2018) bu dönüşümü özellikle platform tasarımı ve kullanıcı etkileşimleri bağlamında ele almakta; paylaşım ekonomisi söylemi altında ortaya çıkan dijital ayrımcılık ve eşitsizliklere dikkat çekmektedir. Bununla birlikte Airbnb, konukların yerel halkın yaşadığı mahallelerde konaklamasına olanak tanıyarak otellerde bulunamayacak bir kültürel otantiklik sunmaktadır. Bu durum, Mody vd. (2017)'ye göre konukların destinasyonu daha “yerel” bir perspektiften deneyimlemelerini sağlar. Gössling ve Hall (2019) ise bu durumu, yerel kültürle iletişimi daha derin kurmalarına olanak tanıyan bir fırsat olarak değerlendirmektedir.

Airbnb'nin katkılarından biri de ev sahiplerinin atıl durumdaki mülklerini değerlendirerek ek gelir elde etme imkânı bulmasıdır. Tüketiciler de genellikle otellere kıyasla daha uygun fiyatlarla konaklama seçeneklerine erişebilirler. Airbnb gibi paylaşım ekonomisi temelli platformlar, turizm sektöründeki ekonomik faaliyetlerin daha geniş aktörlere yayılmasına da katkı sağlamaktadır. Fang, Ye ve Law (2016), bu tür platformların turizm endüstrisi üzerindeki istihdam etkilerine dikkat çekerek, paylaşım ekonomisinin yerel ölçekte ekonomik çeşitlenmeyi destekleyebileceğini ortaya koymaktadır. Cheng (2016), paylaşım ekonomisi literatürünü değerlendirdiği çalışmada, Airbnb gibi platformların ev sahiplerine atıl durumdaki mülklerini değerlendirerek ek gelir elde etme olanağı sunduğunu ve bu durumun bazı bağlamlarda yerel ekonomiler üzerinde olumlu etkiler yaratabildiğini belirtmektedir. Ancak bu etkilerin bölgesel koşullara ve düzenleyici çerçevelere bağlı olarak değişkenlik gösterebileceğini de vurgulamaktadır.

Airbnb, kaynakların daha verimli kullanımını teşvik eden paylaşım ekonomisi modeline katkı sağlamaktadır. Botsman ve Rogers'a (2010) göre bu model, bireylerin mülkiyet kavramını sahiplikten ziyade geçici kullanım ve erişim perspektifinden yeniden düşünmelerine olanak tanımaktadır. Bununla birlikte, Airbnb'nin kullanıcı dostu web sitesi ve mobil uygulamaları, arama, rezervasyon ve ödeme süreçlerinin dijital platformlar aracılığıyla kolay ve hızlı biçimde gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır. Cheng ve Foley, (2018)'e göre platformda yer alan kullanıcı yorumları ve puanlama sistemleri ise konukların karar verme süreçlerinde önemli bir referans noktası oluşturmakta; aynı zamanda platform içi güven, görünürlük ve kullanıcılar arasındaki etkileşim biçimlerini şekillendirmektedir. Aynı zamanda Airbnb'nin sunduğu esnek rezervasyon ve iptal politikaları, özellikle COVID-19 pandemisi gibi belirsizlik dönemlerinde turistler için daha cazip bir seçenek haline gelmiştir.

Tüm bu unsurlar değerlendirildiğinde, Airbnb'nin iş modeli hem ev sahipleri hem de kullanıcılar açısından çok yönlü avantajlar sunan yenilikçi bir konaklama alternatifi olarak öne çıkmaktadır. Farklı ihtiyaç ve bütçelere hitap eden geniş konaklama yelpazesi, yerel kültürle etkileşim olanağı sunması ve dijital platformlar aracılığıyla kolaylaştırılan rezervasyon süreçleri, platformun kullanıcı deneyimini zenginleştirmektedir. Bununla birlikte paylaşım ekonomisi çerçevesinde atıl kaynakların değerlendirilmesine olanak tanıyarak ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğe de katkı sağladığı görülmektedir.

Ancak Airbnb'nin küresel turizm sektöründeki rolü yalnızca olumlu etkilerle sınırlı değildir. Platformun özellikle büyük kentlerde yoğunlaşması, konutların turistik kullanıma yönelmesine bağlı olarak kira ve konut fiyatlarında artışa yol açmakta; bu durum yerel halkın yaşam alanlarından dışlanması ve kentsel soylulaşma (gentrification) süreçlerinin hızlanmasıyla ilişkilendirilmektedir (Wachsmuth ve Weisler, 2018). Cocola-Gant ve Gago (2021), Lizbon örneği üzerinden Airbnb'nin buy-to-let yatırımlarını teşvik ederek turizm kaynaklı yerinden edilme süreçlerini hızlandığını ortaya koymaktadır. Bu tür etkiler, Barcelona ve Venedik gibi kentlerde kısa süreli kiralama platformlarına yönelik düzenleyici politikaların gündeme gelmesine neden olmuştur.

Heo, Blal ve Choi (2019) çalışmasına göre, Airbnb'nin kentsel alanlardaki yoğun kullanımı, turist trafiğini artırmakta ve yerel konaklama piyasasında önemli değişimlere yol açmaktadır. Özellikle Paris örneğinde, Airbnb birimlerinin artışı, otellerle rekabeti ve kentsel mekân kullanımını etkileyerek konaklama seçeneklerinin çeşitlenmesine sebep olmaktadır. Bu durum, kentsel turizm yönetimi ve planlaması açısından dikkate alınması gereken bir olgu olarak öne çıkmaktadır.

Dolnicar (2019)'a göre, Airbnb gibi eşler arası konaklama platformlarında sunulan hizmetlerin büyük ölçüde ev sahibinin uygulamalarına bağlı olması, konaklama deneyiminde tutarlılığın ve öngörülebilirliğin azalmasına yol açabilmektedir. Bu durum, profesyonel otelcilik sektöründe görülen standartlaştırılmış hizmet kalitesiyle önemli bir farklılık oluşturmaktadır. Hawlitschek, Stofberg, Teubner, Tu ve Weinhardt (2018), paylaşım ekonomisi platformlarının pazarlamada sosyal ve çevresel söylemleri kullanarak tüketicilerin algılarını şekillendirebileceğini ve bu tür "sharewashing" uygulamalarının tüketici güveni üzerinde olumsuz etkileri olabileceğini göstermektedir.

Airbnb'de kullanıcıların memnuniyet beklentileri, büyük ölçüde platformda sunulan fotoğraflar, kullanıcı yorumları ve puanlama sistemleri aracılığıyla şekillenmektedir. Ert, Fleischer ve Magen (2016), özellikle ev sahiplerine ait kişisel

fotoğrafların, kullanıcıların güven algısı ve rezervasyon kararları üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, paylaşım ekonomisine dayalı bu modelde ev sahibi ile konuk arasında doğrudan bir ilişki kurulması, geleneksel konaklama sistemlerinden farklı olarak güven ve risk algılarının daha öznel biçimde değerlendirilmesine yol açabilmektedir. Kullanıcıların kiraladığı evi her zaman bulduğu gibi bırakmaması veya ev sahiplerinin görseldeki hizmeti sunmaması da taraflar arasında anlaşmazlığa sebep olabilmektedir. Airbnb kurumsal sitesinde ev sahipleri ve kullanıcıların birbirlerini karşılıklı puanlıyor oluşu sebebiyle zaman zaman yaşanan olumsuz olaylar siteye ve puanlamaya yansımaya yaratabilmektedir. Bu durum puanlamaların bazen gerçek deneyimi tam olarak yansıtamayabileceği ihtimalini göstermektedir. Ayrıca bu sistemler genellikle yalnızca çok olumlu ya da çok olumsuz deneyimlerde daha yoğun kullanıldığından, orta düzeydeki değerlendirmelere daha seyrek rastlanmaktadır. Bu durum, kullanıcı geri bildirimlerinde duygusal uçların ön plana çıkmasına ve dengeli bir değerlendirme ortamının sınırlı kalmasına yol açabilmektedir.

Gurran ve Phibbs (2017) makalesinde, Airbnb ve benzeri kısa süreli kiralama platformlarının birçok şehirde yerel mevzuatlar açısından gri alanlar oluşturduğu veya bazı bölgelerde tamamen yasaklandığı, ayrıca vergilendirme, lisanslama ve konut piyasası üzerindeki etkilerinin düzenlemelere konu olduğu vurgulanmaktadır. Airbnb'nin bu grileşmiş yasal konumu ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Yurt dışında, özellikle Avrupa ve ABD gibi bölgelerde Airbnb ve benzeri platformlar genellikle short-term rental (kısa süreli kiralama) statüsünde değerlendirilmekte olup, ev sahiplerinin bu faaliyetleri için vergi beyanında bulunmaları zorunludur. Bununla birlikte, bazı şehirlerde (örneğin Paris, Amsterdam, New York) kısa süreli kiralamalara yönelik süre sınırları ve belediye ruhsatı koşulları getirilmiştir. Türkiye'de ise 2024 yılı itibarıyla, konutların kısa süreli kiralanmasına ilişkin yeni bir düzenleme yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeyle birlikte konutların kısa süreli kiraya verilebilmesi için izin belgesi alınması ve apartman yönetiminden onay alınması zorunlu hale gelmiştir. Bu durum, Türkiye'de kısa süreli kiralamanın daha denetimli bir çerçeveye oturmasını sağlamış, aynı zamanda ev sahiplerinin sorumluluklarını artırmıştır. Dolayısıyla, yasal düzenlemelerdeki bu farklılıklar, Airbnb'nin faaliyet biçimlerini ve kullanıcı deneyimlerini dolaylı olarak etkileyen önemli bir değişken olarak değerlendirilebilir.

Ancak Airbnb'nin denetim süreci, geleneksel konaklama işletmelerinden farklı bir şekilde işlemektedir. Platform, kendi içinde kullanıcı yorumları, karşılıklı değerlendirme

sistemi, “Superhost” rozetleri ve otomatik puanlama algoritmaları aracılığıyla dijital bir öz denetim mekanizması yürütmektedir. Bununla birlikte, Airbnb’de resmî ve fiziksel denetim süreçlerinin bulunmaması, özellikle konuk güvenliği, mülk bütünlüğü ve hizmet standardı açısından çeşitli belirsizlikleri beraberinde getirmektedir. Jüri üyesinin de vurguladığı “can ve mal güvenliği” konusundaki eleştiriler, doğrudan bu denetim eksikliğine dayanmaktadır. Platformun güvenlik politikaları büyük ölçüde kullanıcı beyanlarına ve dijital itibar sistemlerine dayandığından, Airbnb’nin kurumsal sorumluluk alanı çoğu durumda sınırlı kalmaktadır.

Dolayısıyla hem yasal süreçlerdeki farklılıklar hem de denetim eksikliği, Airbnb’nin faaliyet biçimlerini ve kullanıcı deneyimlerini dolaylı olarak etkileyen iki temel değişken olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında ilerleyen bölümlerde tartışılacak olan “güvenlik ve sorumluluk riski” alt teması, Airbnb deneyiminin yapısal sınırlarını anlamak açısından kritik bir boyut oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Airbnb, küresel turizm sisteminde giderek daha etkili bir aktör hâline gelmiş ve konaklama sektörünün işleyişini önemli ölçüde dönüştürmüştür. Oskam ve Boswijk (2016)’nın vurguladığı üzere, platform bir yandan turistlere daha fazla seçenek ve esneklik sunarken, diğer yandan konut piyasaları, destinasyon yönetimi ve sürdürülebilirlik bağlamında yeni belirsizlikler ve zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Bu yönüyle Airbnb, küresel turizmde hem fırsatlar hem de riskler barındıran çok katmanlı bir yapı olarak değerlendirilmektedir.

2.2.1.4. Antalya’da Airbnb sistemi ve uygulamaları

Antalya, Türkiye'nin turizm başkenti olarak bilinmektedir ve bu şehirde Airbnb gibi konaklama seçeneklerinin hızla yaygınlaşması, bölgenin turizm potansiyeli ve misafirperverlik kültürüne dayanmaktadır. Airbnb'nin Antalya'daki tarihçesi, küresel platformun Türkiye'de yayılmaya başladığı 2010'lu yılların başlarına kadar uzanmaktadır. Özellikle 2013 sonrası dönemde Airbnb'nin bölgedeki büyüme eğrisinin Türkiye ortalamasının %47 üzerinde seyretmesi Antalya'nın bu alandaki öncü konumunu kanıtlamaktadır.

Antalya'nın bu çalışmanın araştırma sahası olarak belirlenmesi, kentsel turizm dinamikleri ve paylaşım ekonomisinin bölgesel yansımalarını incelemek açısından güçlü bilimsel temellere dayanmaktadır. "Turizm kentleri" kavramsal çerçevesi içinde değerlendirildiğinde, Antalya'nın Airbnb gibi alternatif konaklama platformlarının

gelişimini analiz etmek için ideal bir laboratuvar ortamı sunduğu görülmektedir. Türkiye'nin toplam turizm gelirlerinin %30'unu tek başına üreten ve yıllık 15 milyonu aşan ziyaretçi sayısına ulaşan Antalya, konaklama sektöründeki dönüşümleri incelemek için zengin bir veri havuzu oluşturmaktadır.

Antalya'nın mekânsal çeşitliliği, konaklama tercihlerindeki segmentasyonu incelemeye olanak tanıyan önemli bir avantaj sağlamaktadır. Kaleiçi bölgesi, tarihi dokusuyla DIY tasarımlı butik Airbnb'lerin yoğunlaştığı bir alan olarak öne çıkmaktadır. Lara ve Belek bölgeleri ise lüks villa paylaşımlarının geleneksel resortlarla rekabet ettiği bir pazar dinamiği sergilemektedir. Konyaaltı bölgesindeki genç gezginlere yönelik ekonomik Airbnb talebi ise farklı bir demografik kesimin konaklama tercihlerini anlamak açısından değerli veriler sunmaktadır. Antalya'nın çok katmanlı turizm yapısı, kültür turizmi kapsamında Kaleiçi'ndeki tarihi konaklarda görülen DIY restorasyon örneklerinden, deniz turizmine bağlı sahil bölgelerindeki mevsimsel Airbnb dalgalanmalarına ve Belek'teki kongre turizmine yönelik uzun dönem profesyonel Airbnb kiralama modellerine kadar geniş bir yelpazede farklı kullanım modellerini gözlemleme olanağı sağlamaktadır.

Antalya özelinde Airbnb'nin yaygınlaşması, çeşitli politik ekonomi faktörleriyle açıklanabilir. Turizm nedeniyle boş kalan ikinci konut stokunun ekonomiye kazandırılması, kültürel miras alanlarında Airbnb'ye yönelik yerel yönetim politikaları ve uluslararası ziyaretçilerin yerel konaklama kültürünü dönüştürmesi bu faktörler arasında sayılabilir. Antalya'nın seçilmesi, oteller ve Airbnb'ler arasındaki farkların aynı bölgede karşılaştırılabilmesi, 12 aylık turizm sezonu boyunca sürekli veri toplama imkanı ve farklı gelir gruplarına hitap eden çeşitli Airbnb örneklerine ulaşılabilmesi gibi metodolojik avantajlar da sağlamaktadır.

Ek olarak, Antalya'nın turizm sezonunun uzunluğu ve yıl boyunca süren turist akışı, Airbnb sahipleri için cazip bir gelir kaynağı oluşturmuş ve bu da yerel halk arasında Airbnb'nin yaygınlaşmasını hızlandırmıştır. Ayrıca, Antalya'nın sadece yaz turizmi ile değil, kültür turizmi, doğa turizmi ve spor turizmi gibi farklı turizm türleri ile de anılması, Airbnb kullanımını artıran etkenler arasında yer almıştır.

Sonuç olarak, Antalya'nın bu çalışmada araştırma sahası olarak seçilmesi, paylaşım ekonomisinin turizm kentlerindeki mekânsal yansımalarını anlamak için kritik bir fırsat sunmaktadır. Bölgenin turizm çeşitliliği, konaklama sektöründeki dönüşümün çok boyutlu analizine olanak tanırken, DIY tasarımın yerel uygulamalarını incelemek için

zengin bir örneklem sağlamaktadır. Bu seçim, çalışmanın hem Türkiye bağlamında yerel politikalara katkı sunmasını hem de küresel literatüre karşılaştırmalı veri sağlamasını mümkün kılmaktadır. Gössling (2018), turizmin sürdürülebilirlik ve öğrenme bağlamındaki karmaşık etkilerini tartışmakta ve turizm uygulamalarının yerel bağlamlarda nasıl farklı sonuçlar doğurabileceğinin incelenmesini önemli bulmaktadır. Bu bağlamda, Antalya örneği gibi spesifik alan çalışmalarının hem teorik hem de pratik katkılar sunabileceği söylenebilir.

2.2.2. Geleneksel konaklama türleri

Geleneksel konaklama türleri, akademik literatürde genellikle hizmet düzeyi, tesis büyüklüğü ve hedef kitle kriterlerine göre sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma sistemleri, uluslararası otelcilik standartları ve turizm otoriteleri tarafından belirlenmekte olup, sektördeki çeşitliliği sistematik bir şekilde ortaya koymaktadır.

En yaygın sınıflandırma yöntemi olan yıldız sistemi, tesislerin sunduğu hizmet kalitesi ve fiziksel özellikler temelinde yapılandırılmıştır. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) standartlarına göre 1 ve 2 yıldızlı tesisler temel konfor şartlarını sağlayan, sınırlı hizmet sunan ekonomik işletmeler olarak geçmektedir. Pansiyon ve moteller bu kategoridedir. 3 yıldızlı tesisler orta düzey hizmet ve konfor sunan, standart otel konseptleri olarak sınıflandırılmıştır. 4-5 yıldızlı tesisler ise lüks hizmet anlayışı, geniş odalar ve üst düzey olanaklar sunan tesisler olarak literatürde yer almaktadır.

WTTC (2022) raporlarına göre, konaklama tesisleri operasyonel ölçek açısından yatak kapasitesine göre sınıflandırılmaktadır. Buna göre küçük ölçekli tesisler 50 oda ve daha az kapasiteli butik oteller ve B&B'leri, orta ölçekli tesisler 51–200 oda aralığındaki ticari otelleri, büyük ölçekli tesisler ise 201 oda ve üzeri kapasiteli resort ve kongre otellerini kapsamaktadır. Bu sınıflandırma, tesislerin yönetim ve pazarlama stratejilerini şekillendirmede önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Öte yandan, Jones, Hillier ve Comfort (2014) küresel otel endüstrisinde sürdürülebilirliğin nasıl ele alındığını incelemiş; lider otel zincirlerinin çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik taahhütlerinde farklılıklar olduğunu ve bu taahhütlerin çoğunlukla operasyonel verimlilik ve mevcut büyüme odaklı iş modelleri çerçevesinde şekillendiğini ortaya koymuştur.

Geleneksel konaklama türleri, sundukları hizmet modeline göre de farklılaşmaktadır. Tam hizmet otelleri 24 saat oda servisi, kapsamlı temizlik hizmetleri ve çoklu yiyecek içecek üniteleri gibi özellikleri ile şehir otelleri veya lüks resortlar olarak

sınıflandırılmıştır. Sınırlı hizmet sunan modeller ise yalnızca temel konaklama hizmeti veren ve sınırlı yiyecek içecek olanağı sunan moteller ve hostellerdir. Konaklama alanında uzmanlaşmış olarak literatürde yer alan diğer türler ise sporcu otelleri ve termal tesislerdir. Konsept ve tasarıma göre sınıflandırma ise son dönemde ortaya çıkan ve yeni nesil bir sınıflandırmadır. Bu sınıfta yer alan tesislerin tasarım kimliği ve deneyim odaklılıkları diğer sınıflandırmalara göre daha yüksektir. Kendi içlerindeki sınıflandırmaları da tasarım düzeylerine ve sundukları deneyime göre şekillenmektedir. Butik oteller 100 oda ve daha küçük oteller olarak sınıflandırılmakta ve tematik tasarıma sahip olabilmektedirler. Tasarım otelleri sanatsal konseptler ile hazırlanan oteller olarak literatürde yer alırken ve Hip oteller ise genç ve alternatif kültürlere hitap eden oteller olarak geçmektedir.

Konaklama türlerinin sınıflandırılmasında yalnızca fiziksel özellikler ve hizmet türleri değil, aynı zamanda uluslararası geçerliliğe sahip sertifikasyon programları da belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu tür standartlaştırma sistemleri hem tüketicilere güvenilir bilgi sunmakta hem de hizmet sağlayıcıların kalite düzeyini belgelerle ifade etmelerine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, ISO 18513:2019 standardı, turizm hizmetleri kapsamında konaklama tesislerinin sınıflandırılmasına yönelik küresel bir çerçeve sunmaktadır.

Otel türü işletmelerin hizmet kalitesi ve yönetim anlayışı gibi unsurlar bu standarda göre değerlendirilebilmektedir. Ayrıca çevresel sürdürülebilirliğe odaklanan Green Key gibi eko-sertifikasyon programları, çevre dostu uygulamaları teşvik ederek çevresel sorumluluğu yüksek tesislerin tanınmasını sağlar.

AAA Diamond Ratings sistemi ise özellikle Kuzey Amerika’da yaygın olarak kullanılan, tesislerin donanımı, hizmet kalitesi ve konuk deneyimi gibi kriterler üzerinden derecelendirme yapan bir başka sınıflandırma yaklaşımıdır. Bu tür uluslararası sertifikasyonlar, konaklama sektöründe küresel düzeyde kalite standardizasyonunu sağlamaya yönelik önemli araçlardır.

Guttentag’a (2019) göre Airbnb ve benzeri eşler arası konaklama birimleri, geleneksel otelcilik gibi sabit hizmet standartlarına sahip olmayan, konum, tip ve fiziksel özellik açısından yüksek derecede heterojen arzlar sunmaktadır. Bu çok katmanlı yapının, Airbnb gibi paylaşım ekonomisi modellerini standartlaştırma çabalarında zorluklara yol açtığı literatürde vurgulanmaktadır; dolayısıyla değerlendirme ve konuk memnuniyeti daha çok konuk geri bildirimleri ve puanlama sistemleri üzerinden şekillenmektedir.

Bu farklılıklar, konaklama sektöründeki dönüşümün anlaşılması açısından öneme sahiptir. Bu sebeple geleneksel konaklama türleri olarak literatürde adlandırılan otel çeşitlerinin ve Airbnblerin genel özelliklerini net bir şekilde görebilmek adına aşağıda tablo hazırlanmıştır.

Tablo 2.1. Geleneksel konaklama türleri ve Airbnb karşılaştırmalı sınıflandırma tablosu
(Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Geleneksel Konaklama Türü	Yatak Kapasitesi	Sınıflandırma Kriteri	Hizmet Düzeyi	Tasarım Özellikleri	Airbnb ile Karşılaştırma
Lüks Otel	200+ oda	5 yıldız (Forbes/AAA)	Tam hizmet	Standart lüks	Airbnb'de "Lüks" kategorisine benzer, hizmet değişkenlik gösterebilir.
Butik Otel	10-50 oda	4 yıldız	Kişiselleştirilmiş hizmet	Tematik konsept	Airbnb Plus kategorisi ile ilişkilendirilebilir.
Tasarım Oteli	50-150 oda	Konsept bazlı değerlendirme	Yaratıcı hizmet	Özel tasarım	Airbnb "Tasarım Evler" kategorisi ile örtüşür.
Hostel	50-300 yatak	Yıldızsız	Temel hizmet	Fonksiyonel	Airbnb'de "Paylaşımlı Oda" seçeneğiyle benzerlik taşır.
Motel	30-100 oda	2-3 yıldız	Sınırlı hizmet	Minimalist tasarım	Airbnb'de küçük "Stüdyo" birimlerle paraleldir.
Pansiyon	5-20 oda	1-2 yıldız	Temel hizmet	Geleneksel tasarım	Airbnb'de "Özel Oda" seçeneği karşılık gelir.
Termal Otel	100-300 oda	Sağlık sertifikalı tesis	Uzmanlaşmış hizmet	Medikal tasarım	Airbnb'de "Deneyim" kategorisine karşılık gelir.
Hip Otel	50-120 oda	Kültürel derecelendirme	Sosyal odaklı hizmet	Alternatif tasarım	Airbnb'de "Yaratıcı Mekanlar" kategorisine benzer.
Resort	200-1000+ oda	4-5 yıldız	Kapsamlı hizmet	Geniş açık alan kullanımı	Airbnb "Villa" kategorisiyle kıyaslanabilir.
Standart bir Airbnb	1-10 oda	Konuk puanlaması (5 üzerinden)	Değişken	Ev sahibi tasarımı	-

Tabloda görüldüğü üzere tez kapsamında incelenen Airbnb konaklama modeli diğer konaklama modellerine kıyasla fiziksel özelliklerine göre değil deneyim kalitesine göre sıralanmaktadır. Geleneksel tesislerde oda sayısı belirleyici bir unsurken Airbnb’de ise bağımsız birim sayısı bulunmaktadır. Airbnb’ler konuk değerlendirme puanı ve

‘Superhost’ statüsüne göre sınıflandırılırken oteller yıldızlarına veya standartlarına göre sınıflandırılmaktadır. Geleneksel modellerde standartlaşmış hizmet protokolleri mevcutken Airbnbler ev sahibi inisiyatifine bağlı esnek hizmetler sunmaktadır. Geleneksel sınıflandırmada tesis büyüklüğü önemliyken Airbnb’de tasarım özgünlüğü öne çıkmaktadır. Otellerde hizmet garantisi varken, Airbnb’de esneklik ön plandadır. Aynı zamanda tabloda görüldüğü üzere Airbnb’nin konaklama seçenekleri aslında geleneksel konaklama türlerini de kapsamaktadır. Airbnb sisteminin ilk kuruluş yıllarında yalnızca ev kiralama uygulaması yapılmakta olsa da sonraki yıllarda sistem üzerinden lüks bir otelde yer ayırtma, butik otel odası kiralama veya tasarım otellerinde yeni bir deneyim satın alma gibi hizmetlerin eklenmesiyle Airbnb’nin kapsamı genişletilmiştir. Airbnb’nin bu kapsam çeşitliliği ve diğer otel türlerinden fiziksel ve deneyimsel farklılıkları sebepleriyle birlikte görülmektedir ki Airbnbler literatürde geleneksel konaklama türleri arasında yerini bulamamıştır. Bu da bu çalışmanın ele aldığı en temel problemlerden biridir. Airbnb’nin literatürdeki yerini araştırmak amacıyla sıradaki bölümde Alternatif Konaklama Türleri yer almaktadır.

2.2.3. Alternatif konaklama türleri

Geleneksel turizm anlayışının dışına çıkan alternatif konaklama türleri, son yıllarda tüketici tercihlerindeki değişim ve sürdürülebilirlik kaygıları nedeniyle önem kazanmıştır. Bu kapsamda, doğayla uyumlu ve deneyim odaklı konaklama seçenekleri, özellikle çevre bilinci yüksek ve minimalist yaşam tarzını benimseyen kesimler tarafından tercih edilmektedir. Geleneksel turizmden farklılaşan bu yeni konaklama türleri literatürde ‘alternatif’ ismiyle yer almaktadır. Geleneksel konaklama türlerinden farkları mimari olarak standart dışı olmalarıdır. Geleneksel otellerin aksine enerji verimliliği, geri dönüşüm ve doğal malzemeler gibi kaygılar taşımaktadırlar. Konforun yanı sıra macera, keşif ve yerel kültürle etkileşim ön plandadır. Butik konseptlere sahiplerdir ve çoğunlukla sınırlı sayıda misafir kapasiteleri vardır.

Literatürde alternatif konaklama modellerinden kampçılık, glamping, geodezik birimler ve mikro çözümler olarak bahsedilmektedir. Bu modeller, turizm sektöründe çeşitliliği artırırken aynı zamanda düşük maliyetli ve ekolojik açıdan duyarlı seçenekler sunmaktadır. Bu modellerin ortak özelliği, konfor ve doğal yaşam dengesini koruyarak turistlere özgün deneyimler vaat etmesidir. Kamp konaklaması, doğal alanlarda çadır veya karavanla konaklamayı temel alan ve minimalist turizm anlayışını yansıtan bir

modeldir. Bu tür, ortak kullanım alanları, düşük maliyetli altyapı ve doğayla bütünleşme vurgusuyla öne çıkmaktadır. Türkiye’de Olympos Ağaç Evleri ve Kaz Dağları’ndaki eko kamp alanları, kamping kültürünün yerel yansımalarına örnek teşkil etmektedir.

"Glamorous camping" kavramına dayanan glamping, deneyimsel turizmin lüks versiyonu olarak tanımlanmaktadır. Lüks kampçılık olarak adlandırılan glamping aslında safari çadırları, şeffaf bubble konaklama birimleri ve butik hizmet anlayışıyla geleneksel kamp anlayışından farklılaşmıştır. Günümüzde Kapadokya ve Alaçatı gibi bölgelerde yaygınlık kazanmıştır.

Geodezik konaklama birimleri Buckminster Fuller’in geometrik teorisinden esinlenen geodezik yapılardır. Enerji verimliliği ve hızlı kurulum avantajlarıyla öne çıkmaktadır. %40’a varan enerji tasarrufu sağlayan bu birimler, aynı zamanda depreme dayanıklı yapılarıyla sürdürülebilir turizmde önemli bir alternatif oluşturmaktadır.

Mikro konaklama çözümleri tiny house’lar, konteyner evler ve kapsül oteller gibi mikro hacme sahip olan türlerdir. Tiny house’lar 20 metrekareden küçük, konteyner evler 15 ile 30 metrekare arasında, kapsül oteller ise 5 ve 10 metrekare arasında birimler olarak literatürde yer almaktadır. Hedef kitlesi değişken olan bu türler özellikle minimalistler, genç gezginler ve iş seyahati yapanlar için pratik ve ekonomik bir seçenek sunan bu modeller, kent turizminde de giderek yaygınlaşmaktadır.

Literatür kapsamında alternatif modellere ek olarak diğer yenilikçi modellerden bahsedilmektedir. Bu türler ağaç evler, mağara otelleri gibi farklı konaklama birimleridir. Ağaç evler eko turizm uygulamaları kapsamında çocuklu ailelerin ilgisini çeken bir türdür. Mağara otelleri ise Kapadokya özelinde gelişmiş ve tarihsel mirasın turizmle bütünleşmesine katkı sağlamıştır.

Tablo 2.2. Geleneksel konaklama türleri ve Alternatif konaklama türleri farklılıkları
(Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Kriter	Geleneksel Konaklama (Otel, Resort)	Alternatif Konaklama (Glamping, Tiny House vb.)
Mimari Yapı	Standart otel odaları, büyük tesisler	Çadır, ağaç ev, konteyner, kapsül gibi yenilikçi tasarımlar
Doğayla Etkileşim	Genellikle sınırlı (şehir merkezleri)	Yüksek (orman, dağ, nehir kenarı gibi lokasyonlar)
Hizmet Anlayışı	Standart otel hizmetleri (resepsiyon, oda servisi)	Kişiselleştirilmiş ve minimalist hizmet
Maliyet	Genellikle daha yüksek	Çeşitlilik gösterir (kamping ucuz, glamping pahalı olabilir)
Sürdürülebilirlik	Çoğunlukla geleneksel enerji kullanımı	Enerji tasarruflu, ekolojik malzemeler
Hedef Kitle	Geniş kitleler (aileler, iş gezginleri)	Doğaseverler, macera turistleri, minimalistler

Tabloda görüldüğü üzere alternatif konaklama türleri, geleneksel otellerden mimari, hizmet anlayışı ve doğayla bütünleşme açısından belirgin şekilde ayrılmaktadır. Geleneksel konaklama standart otel odaları ve kitlesel hizmet sunarken, alternatif modeller (glamping, tiny house, ağaç evler vb.) özgün tasarımları, ekolojik yaklaşımları ve deneyim odaklı konseptleriyle öne çıkar. Doğal alanlarda konumlanmaları ve sürdürülebilir malzemeler kullanmaları, bu türleri geleneksel turizmin kısıtlayıcı yapısından ayıran temel özelliklerdir. Ayrıca, Airbnb gibi paylaşım ekonomisi modelleriyle kısmen benzerlik taşıyan da alternatif konaklama birimleri daha çok profesyonel işletmeler tarafından sunulan ve özel tasarıma sahip yapılar olarak farklılaşır. Bu nedenle, alternatif konaklama türleri, doğayla iç içe ve kişiselleştirilmiş bir tatil arayışında olan modern turistler için cazip bir seçenek haline gelmiştir.

Sonuç olarak, alternatif konaklama türleri, turizm sektöründe yenilikçi ve sürdürülebilir yaklaşımlar sunarak farklı ihtiyaçlara cevap vermektedir. Bu modellerin akademik literatürdeki yansımaları, turizm dinamiklerinin geleceği açısından önemli veriler sağlamaktadır.

Tablo 2.3. *Alternatif Konaklama Türleri ve Airbnbler Karşılaştırmalı Analiz Tablosu*
(Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Alternatif Konaklama Türü	Tanım ve Özellikler	Hedef Kitle	Airbnb ile Benzerlikler	Airbnb ile Farklılıklar
Kamping	Doğal alanlarda çadır veya karavanla minimalist konaklama	Doğa sporcuları, bütçeli gezginler	Doğa teması, ekonomik seçenekler	Standart hizmet eksikliği, ortak alan kullanımı
Glamping	Lüks kamp çadırları (Safari/Bubble) ile konfor odaklı deneyim	Romantik çiftler, lüks arayanlar	Tasarım odaklılık, Instagram-friendly mekanlar	Sabit lokasyon, paket hizmet zorunluluğu
Geodezik Evler	Enerji verimli küresel yapılar	Eko-turizm meraklıları	Sürdürülebilir tasarım vurgusu	Mimari rigidite, kurulum maliyeti
Tiny Houses	20 m ² altı kompakt yaşam alanları	Minimalistler, dijital göçebeler	Kişiselleştirilebilirlik	Mobilite sınırları
Ağaç Evler	Yüksek platformlu doğal konstrüksiyonlar	Aileler, macera turistleri	Otantisite vurgusu	Mevsimsel kısıtlamalar
Mağara Otelleri	Tarihi kaya oluşumlarına entegre yapılar	Kültür turistleri	Yerel mimariyle bütünleşme	Restorasyon maliyetleri
Airbnb	Ev sahiplerinin kişisel mekan paylaşım platformu	Esneklik arayan tüm gruplar	-	Standart dışı mekân çeşitliliği

Tablo, konaklama sektöründeki çağdaş eğilimleri sistematik bir şekilde karşılaştıran ve Airbnb'nin bu ekosistemdeki konumunu netleştirmeyi amaçlayan unsurlar içermektedir. Tabloda görüldüğü üzere Airbnbler tıpkı geleneksel konaklama yöntemlerinde olduğu gibi alternatif konaklama türlerinde de yerini anlamlı bir pozisyonda bulamamıştır. Bununla birlikte diğerlerinden deneyim olarak ayrışmakta ve literatürde bir boşluk oluşmaktadır.

Airbnb'nin sunduğu mekân çeşitliliği (daireler, yatlar, tarihi konaklar), diğer alternatiflerin konsept odaklı yapısına (yalnızca ağaç evler veya mağara otelleri gibi) kıyasla belirgin bir esneklik avantajı sağlamaktadır. Geleneksel alternatifler (Glamping, Mağara Otelleri) daha standart hizmet sunarken, Airbnb'de kalite ev sahibine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu durum, Airbnb'nin kalite kontrol zorluğunu ortaya koymaktadır. Tiny Houses ve Kamping gibi düşük bütçeli seçenekler, Airbnb'nin sunduğu fiyat esnekliğiyle benzerlik gösterirken; Glamping gibi lüks alternatifler, sabit paket fiyatlandırmasıyla ayrışmaktadır. Geleneksel alternatiflerin sunduğu tematik

deneyimlerin çoğunu (ağaç ev, tekne konaklama vb.) bünyesinde barındırabilme kapasitesi Airbnb kapsayıcılık özelliği vurgulamaktadır.

Düşük başlangıç maliyetleri sayesinde daha fazla ev sahibinin sektöre girişine olanak tanınması avantaj olarak değerlendirilmektedir. Ancak Airbnb mağara otelleri gibi konseptlerin sunduğu standartlaştırılmış deneyim kalitesini garanti edememektedir. Eko-turizm odaklı alternatiflerin aksine, çevresel sürdürülebilirlik ilkelerinin ev sahibi inisiyatifine kalması Airbnb'nin potansiyel sürdürülemezlik tehdidini ortaya koymaktadır.

Kapadokya örneğinde görüldüğü gibi, 'Mağara Otelleri' gibi yerel alternatiflerin Airbnb'ye kıyasla daha güçlü bir kültürel kimlik sunması olağandır.

İstanbul gibi metropollerde Airbnb'nin, Tiny House gibi mikro konaklama çözümlerine kıyasla daha yaygın kabul görmesi olasılık dahilindedir. Ege ve Akdeniz kıyılarında Glamping ile Airbnb villa kiralama modellerinin doğrudan rekabet halinde olması Airbnb ve diğer alternatif türler arasında 'bölgesel' rekabet doğabileceğini göstermektedir.

Tablo, paylaşım ekonomisi ile niş konaklama modelleri arasındaki kesişimleri görselleştirerek literatürdeki sınıflandırma tartışmalarına somut veri sağlamaktadır. Konaklama işletmecileri için, hedef kitlelerine en uygun modeli seçmede karar destek aracı işlevi görebilmektedir. Yerel yönetimlerin, Airbnb ve alternatif konaklama türlerini düzenlerken dengeleyici politikalar üretmesine yardımcı olabilmektedir.

Bu karşılaştırmalı tablo, modern konaklama sektörünün çok katmanlı yapısını anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Airbnb'nin diğer alternatifler karşısındaki konumunu hem güçlü hem de zayıf yönleriyle ortaya koyarken; özellikle deneyimsel turizm, sürdürülebilirlik ve ekonomik erişilebilirlik açısından önemli içgörüler sağlamaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, bu tablonun verileri ışığında Airbnb'deki DIY tasarım etkilerinin analizi daha anlamlı hale gelecektir.

Tablo 2.4. Geleneksel konaklama türleri ve Alternatif konaklama türleri ve Airbnbler incelemesi
(Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Kriter	Geleneksel Konaklama (Otel/Resort)	Alternatif Konaklama (Glamping, Tiny House, Ağaç Ev vb.)	Airbnbler
Mimari ve Konum	Standart otel odaları, şehir merkezi veya turistik bölgeler	Doğal malzemeler, özel tasarım (çadır, kubbe, ağaç ev), genellikle kırsal/doğal alanlar	Ev, daire, villa; şehir içi veya tatil bölgelerinde
Hizmet Modeli	Profesyonel otel hizmetleri (resepsiyon, oda servisi)	Kişiselleştirilmiş butik hizmet veya minimalist yaklaşım	Ev sahibi destekli, kendi kendine yetme
Doğayla Etkileşim	Sınırlı (genellikle şehir veya kapalı alanlar)	Yüksek (doğayla bütünleşik, açık hava deneyimi)	Değişken (bahçeli evler doğaya yakın olabilir)
Deneyim Odaklılık	Standart tatil anlayışı (havuz, spa, restoran)	Macera, eko-turizm, sıra dışı konaklama deneyimi	Yerel yaşam deneyimi, ev konforu
Sürdürülebilirlik	Genellikle geleneksel enerji kullanımı	Ekolojik malzemeler, yenilenebilir enerji, düşük karbon ayak izi	Değişken (bazı evler yeşil olabilir)
Fiyatlandırma	Orta-üst segment (lüks oteller pahalı)	Çeşitli (kamping uygun, glamping premium)	Geniş aralık (ucuz oda-pahalı villa)
Hedef Kitle	Aileler, iş gezginleri, kitlesel turizm	Doğaseverler, macera turistleri, minimalistler	Bütçe bilinçli gezginler, uzun süreli konaklayanlar
Esneklik ve Özgürlük	Kurallı (giriş-çıkış saatleri, standart hizmetler)	Daha esnek (doğal ortamda özgür zaman)	Ev konforu (mutfak kullanımı, özel alan)
Sahipliği ve İşletme	Büyük turizm şirketleri veya zincirler	Uzman işletmeler veya küçük ölçekli girişimler	Bireysel ev sahipleri veya profesyonel yöneticiler

Bu tablo, üç konaklama türünün temel farklarını ortaya koymaktadır. Geleneksel oteller standart hizmet ve konfor sunarken, alternatif konaklama doğa odaklı, deneyimsel ve sürdürülebilir bir yaklaşım benimser. Airbnb ise ev konforu ve yerel yaşam vurgusuyla diğerlerinden ayrılır, ancak alternatif konaklamanın aksine genellikle şehir merkezli ve mimari açıdan geleneksel evlerden oluşur. Alternatif modeller, özellikle doğayla iç içe ve özgün tatil arayanlar için ideal bir seçenektir. Tablo dahilinde görülmektedir ki Airbnbler geleneksel ve alternatif konaklama türlerinin her ikisinde de kendisine uygun yeri bulamamıştır. Çünkü Airbnbler bu türlerden fiziksel ve deneyimsel farklılıklara sahip olmaları nedeniyle ayrışmakla beraber her iki türü de kapsamakta oluşlarıyla da bu konaklama türlerine dahil olamamaktadırlar.

2.3. Konaklama Türlerine Yeni Bir Bakış

Literatür kapsamında incelenen Airbnbler, alternatif ve geleneksel konaklama türleri sonrasında yeni bir sınıflandırma modeli geliştirilmek amaçlanmıştır. Bu sınıflandırma geleneksel konaklama türlerinin aksine yıldız, büyüklük gibi sınıflandırma standartlarının dışında tasarlanmıştır. Alternatif konaklama türlerindeki deneyime göre sınıflandırma sistemlerinden yola çıkılarak Deneyimsel Konaklama Matrisi oluşturulmuştur. Bu Matrise göre Airbnblerin mevcut literatürde Geleneksel ve Alternatif Konaklama türlerinden ikisine de ait olmadığı kanaatine varılmıştır. Aynı zamanda literatürdeki ‘geleneksel’ ve ‘alternatif’ gibi sınıflandırmaların günümüzde aslında geçerliliğini yitirmekte olması sebebiyle otel sınıflandırmalarında hatalara sebep olduğu düşünülmektedir. Bu matrisin oluşturulma amacı konaklama türlerine yeni bir sınıflandırma stratejisi geliştirmektir. Bu yeni sınıflandırma modeli geleneksel, alternatif konaklama türleri ve Airbnblerin ortak ve farklılaşan özellikleri incelenerek hazırlanmıştır. İşletme modelleri sütunu bireysel, kurumsal ve karma olarak ayrılmıştır. Konaklama türleri ise kullanım amaçlarına, deneyimlerine ve etkilerine yönelik olarak bölümlendirilmiştir.

Tablo 2.5. Deneyimsel konaklama matrisi tablosu (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

İşletme Modeli / Deneyim	Fonksiyonel (Temel İhtiyaç)	Tematik (Konsept Odaklı)	Dönüştürücü (Hayat Değiştiren)
Kurumsal	Zincir oteller	Tema park otelleri	Wellness konaklama birimleri
Karma	Apart oteller	Glamping tesisleri	Sanat köyleri
Bireysel	Standart Airbnb daireleri	Tasarımlı Airbnbler	Kültürel değişim evleri

Tabloda konaklama birimleri kurumsal, bireysel ve karma olarak ayrılmıştır. Bunun temel sebebi aslında konaklama birimlerinin sınıflandırılmasında kişi sayısının önemini vurgulamaktır. Çünkü bu matrise göre bireysel bir deneyim ile sayıca daha çok kişinin konaklama deneyimi farklı gruplarda incelenmektedir. Aynı zamanda işletmelerde de bir ya da daha fazla kişinin işletmesi sınıflandırmada farklılık yaratmaktadır.

Tabloda yer alan fonksiyoneller grubu yalnızca konaklama ihtiyacını gidermek amacıyla tercih edilen konaklama birimleri olarak sınıflandırılmıştır. Zincir oteller, şehir otelleri, gecelik kiralanan apartlar veya Airbnbler bu grupta yer alabilir. Bu grupta da

tasarıma sahip ve deneyimler içeren konaklama birimleri bulunabilir. Ancak ağırlıklı olarak temel amacın konaklama ihtiyacını gidermek olduğu ve tasarım vb. faktörlerin ikinci planda incelendiği konaklama birimlerini kapsamaktadır. Tematikler grubu konaklama ihtiyacı gidermekle birlikte konsept tasarıma sahip olan birimler olarak sınıflandırılmıştır. Tema park otelleri, glamping tesisleri veya tasarlanmış Airbnbler bu kategoriye dahil edilebilirler. Bu grup yeni bir deneyim sunmakla birlikte tasarimsal olarak kullanıcılara tasarlanmış hissiyatını yaşatmayı amaçlayan konaklama birimlerini kapsamaktadır. Dönüştürücüler grubu wellness konaklama birimleri, sanat köyleri ve kültürel değişim evleri gibi bambaşka deneyimler sunan ve konsept deneyim hizmeti veren konaklama birimlerini kapsamaktadırlar. Örneğin wellness konaklama birimlerinde meditasyon ve yoga otelleri yer alabilirler. Bu grup bir amaç için bir araya gelen ve konaklama ihtiyacı ile bir deneyim satın alan kullanıcıların tercih ettiği bir gruptur. Sanat köyleri bir sanat dalı ile ilgilenen kullanıcıların tercih ettiği konaklama birimlerinden oluşan yerlerdir. Sanatsal etkinlikler yapılması amacıyla bir araya gelen toplulukların ortak konaklamalarından oluşabilmektedirler. Yaratıcılığın beslendiği, kültür turizmin canlandığı ve sanatın sokaklara yayıldığı özel yerleşim bölgeleri bu grupta yer almaktadır. Kültürel değişim evleri Workaway, yerel ve yabancı katılımcıların bir evde birlikte yaşadığı vakit geçirdiği ve etkinlikler düzenlediği gruptur. Eğitim, çevre veya sanat gibi alanlarda ortak projeler yapmak amaçlar arasındadır. Konaklama birimleri olmanın yanı sıra kullanıcıların üretim yaptıkları birimlerdir. Antalya Kültür Evi yerel el sanatları atölyesi bu gruba örnek olarak verilebilir. Antalya Kültür Evi uygun fiyatlı ve otantik bir deneyim sunmanın yanında aynı zamanda yerel insanlarla bağ kurmak için ve birinci elden yerel kültür öğrenmek için kullanıcılar tarafından tercih edilen modellerdir.

Deneyimsel Konaklama Matrisine göre işletme modeli sunduğu deneyim ile ilişkili olarak konaklama türünü belirlemektedir. Yani konaklama türlerinin ana belirleyici unsuru deneyim olarak ele alınmıştır. Örneğin stüdyo daire olarak kiralanan bir Airbnb fonksiyonel bir deneyim sunarken tarihi bir şato olarak kiralanan bir Airbnb dönüştürücü bir deneyim sunmaktadır ve bu kategoride yer alabilir. Literatürdeki konaklama sektörü birimleri sınıflandırmaları yalnızca bir sınıfa ait bir sınıflandırma sunarken bu matris sistemi konaklama birimlerinin aslında aynı anda farklı sınıflandırmalar içerisinde olabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu yeni matris sistemine göre bir Airbnb sunduğu deneyime göre farklı gruplarda yer alabilmektedir.

Aşağıdaki tabloda literatürde yer alan ‘Geleneksel’ ve ‘Alternatif’ Konaklama Türlerinin yeni Deneyimsel Konaklama Matrisine göre sınıflandırılması yer almaktadır.

Tablo 2.6. Deneyimsel Konaklama Matrisi: Tüm Konaklama Türleri Sınıflandırma Tablosu
(Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

İşletme Modeli \ Deneyim	Fonksiyonel (Temel İhtiyaç)	Tematik (Konsept Odaklı)	Dönüştürücü (Hayat Değiştiren)
Kurumsal	Zincir Oteller Moteller Pansiyonlar Apart Oteller Öğrenci Yurtları Airbnb Plus kategorisi	Termal Oteller Golf Resortları Glamping Tesisleri Tasarım Hosteller Airbnb "Tasarım Evler"	Lüks Oteller Resort Oteller Wellness Konaklamalar Yoga Kampları Sanat Köyleri Eko-Köyler Airbnb "Deneyimler" kategorisi
Karma	Pansiyonlar Belediye Konukevleri Kooperatif Otelleri Köy Evleri Airbnb günlük kiralamaları Tiny Houselar	Butik Oteller Hip Oteller Tarihi Hanlar Ağaç Ev Kompleksleri Geodezik Birimler Glamping Tesisleri Airbnb "Özel Kategori"	Kervansaraylar Sanat Köyleri Şifa Köyleri Airbnb "Lüks Kategori"
Bireysel	Misafir Odaları Kamp Alanları Karavan Spotları Standart Airbnb Daireleri	Tiny Houselar Mağara Evleri DIY Tasarımlı Airbnb'ler	Çiftlik Deneyimleri Usta-Çırac Evleri Airbnb "Premium" Listeler

Bu tablo, konaklama sektörünü "işletme modeli" ve "deneyim derinliği" eksenlerinde yeniden kategorize ederek, geleneksel sınıflandırma sistemlerinin ötesine geçen disiplinler arası bir çerçeve sunmaktadır. Yeni bir sınıflandırma paradigması önermekte ve Geleneksel konaklama literatürü (UNWTO, 2022) ve paylaşım ekonomisi çalışmaları (Guttentag, 2019) arasında köprü kurmaktadır.

Tasarlanan bu matris sistemi ile Airbnb'nin melez konumunu netleştirmek amaçlanmıştır. Bununla birlikte aynı deneyim sütununda yer alan ancak farklı işletme modelindeki iki farklı konaklama biriminin birbirinden farkını ortaya koymak da hedefler arasındadır.

Tablo incelendiğinde "Bireysel-Tematik" kategorisindeki DIY tasarımlı birimler, Tussyadiah ve Pesonen (2016)'ın belirttiği gibi otellerin sunduğu standartlaştırılmış deneyimlerden radikal bir kopuşu temsil etmektedir. "Kurumsal-Dönüştürücü" ile "Bireysel-Dönüştürücü" arasındaki farklar ise profesyonel hizmet ile özgünlük ikilemini somutlaştırmaktadır.

Tablo yerel turizm politikalarına da veri sunmaktadır. Örneğin Kapadokya'da "Kurumsal-Tematik" mağara otelleri ile "Bireysel-Tematik" Airbnb'ler arasındaki doluluk oranları tablosu yapıldığında deneyim talebindeki değişimi okumak daha okunaklı hale gelebilmektedir.

Tablonun literatürde benzeri yer almamaktadır. Mevcut konaklama sınıflandırma sistemleri, ağırlıklı olarak yıldız derecelendirmeleri ve tesislerin fiziksel özellikleri gibi nesnel kriterler üzerinden tanımlanmaktadır (Sufi ve Singh, 2018). Bu matris, deneyim ekonomisi (Pine ve Gilmore, 2013) ile paylaşım ekonomisini (Belk, 2014) birleştirmektedir.

Eski sınıflandırmalar olan ‘Geleneksel’ ve ‘Alternatif’ Konaklama türleri yıllar içerisinde anlam ve ifadesini yitirdiği düşünülmektedir. Çünkü söz konusu zamanda neyin ne zaman ‘Geleneksel’ ve neyin ‘Alternatif’ olacağı öngörülememektedir. Bu sebeple bu yeni deneyimsel sınıflandırma Metaverse gibi yeni teknolojiler de dahil olmak üzere pek çok yeni konaklama biriminin yerini bulmasını kolaylaştırmayı ve tarihte eskimeyecek bir sınıflandırma önerisi sunmayı amaçlamıştır.

3. KENDİN YAP (DIY) TASARIM

Kendin yap yani Do It Yourself (DIY) anlayışı, bireylerin profesyonel destek almadan kendi projelerini hayata geçirmesini temel alır. Mimarlık bağlamında ele alındığında, bu yaklaşım kullanıcıların mekânsal düzenlemelerde aktif rol üstlenmesini sağlar. Böylece bireyler, sadece tasarımın pasif tüketicisi olmaktan çıkıp, yaratıcı sürecin bir parçası haline gelirler.

Kendin-Yap (DIY) hareketi, farklı teorilere, akımlara ve tekniklere dayanmaktadır ve tek bir tanımı bulunmamaktadır. Araştırmacılar ve savunucular, farklı bakış açılarına sahiptirler. Cross (2003), DIY kavramını kişinin kendisi için bir şeyler üretmesi olarak tanımlamaktadır. Bu hareket en çok ekoloji ve punk akımlarıyla ilişkilendirilmekte ve tüketimi azaltmayı amaçlamaktadır. DIY hareketi tarih boyunca çeşitli kültürel, sosyal ve felsefi sebeplerle ilgi çekmiştir. Günümüzde farklı savunucuları ve yaklaşımları bulunmaktadır. IKEA gibi perakende marketler, DIY ürünlerinin kitlesel tüketimini teşvik ederken, bazı savunucular sınırlı kaynaklarla üretmeyi savunmaktadır. DIY hareketi, II. Dünya Savaşı sonrasında genişleyen ürün pazarıyla dönüşerek bugünkü haline gelmiştir.

3.1. DIY Hareketinin Gelişimi ve Tarihçesi

DIY (Do It Yourself - Kendin Yap) yaklaşımı, kökenleri Arts & Crafts akımına kadar uzanmıştır; ancak 20. yüzyılın ortalarında yaygın bir üretim biçimi ve kültürel kimlik haline gelmiştir. Bununla birlikte, “kendin yapma” pratiğinin tarihsel izleri, Arts & Crafts hareketinden çok daha önceye dayanmaktadır.

Arts & Crafts öncesi dönemde, insanlık tarihi boyunca bireyler gündelik yaşamlarını sürdürebilmek için üretim süreçlerine doğrudan katılmıştır. Özellikle endüstriyel öncesi toplumlarda el emeğine dayalı üretim biçimleri, hayatta kalmanın temel koşulu olmuştur. Orta Çağ ve erken modern dönemdeki lonca sistemi, her ustanın kendi üretimini tasarladığı, malzemesini hazırladığı ve satışını yaptığı zanaatkarlığa dayalı bir ekonomik yapıyı temsil etmiştir. Ev eşyaları, giysiler, tarım aletleri ve yapılar, çoğunlukla bireylerin ya da küçük toplulukların kendi elleriyle ürettikleri nesneler olmuştur. Bu anlamda, “kendin yap” pratiği, modern bir kavram olarak doğmadan önce, gündelik yaşamın doğal bir parçası olarak varlık göstermiştir.

18. yüzyılda Aydınlanma düşüncesi ile bireysel merak ve öz-yeterlilik kavramları öne çıkmıştır. Bu dönemde yayımlanan el kitapları ve rehberler (örneğin The

Gentleman's House Builder veya Book of Trades gibi) bireyleri kendi becerilerini geliştirerek üretime katılmaya teşvik etmiştir. Bu yayınlar, bireyin profesyonel bir ustaya başvurmada kendi yaşam alanını iyileştirme fikrini yaygınlaştırmış; dolayısıyla erken dönem DIY rehberleri olarak kabul edilmiştir.

Benzer şekilde, Anadolu ve Osmanlı coğrafyasında da kendin yap kültürünün temelleri, yüzyıllar öncesine uzanmaktadır. İmece geleneği, kırsal alanlarda evlerin, harman yerlerinin, tandırların, kuyuların kolektif emekle inşa edilmesini sağlamıştır. Kadınlar ise dokuma, kilim, örgü, dikiş, seramik, sabun yapımı ve gıda üretimi gibi alanlarda hem ekonomik hem kültürel üretimin merkezinde yer almıştır. Bu pratikler, modern anlamdaki DIY kültürünün yerel ve toplumsal karşılıkları olarak değerlendirilebilir. Yani Türkiye’de “kendin yap” anlayışı, bireysel yaratıcılıktan çok kolektif dayanışma, aile emeği ve topluluk üretimi üzerine temellenmiştir.

Arts & Crafts hareketi (19. yüzyıl sonu), bu kadim üretim pratiklerini ilk kez estetik, etik ve politik bir zemine oturtmuştur. Bu yaklaşım, 19. yüzyılın sonlarında William Morris önderliğinde ortaya çıkan Arts & Crafts Movement’ın el emeği, zanaatkârlık ve kullanıcı katılımını öne çıkaran değerlerinden beslenmiştir. Morris, sanayi devriminin getirdiği seri üretim anlayışının bireysel yaratıcılığı bastırdığını savunmuş ve üretimin insani ve ahlaki boyutunu yeniden gündeme taşımıştır. Ona göre estetik, yalnızca sanat eserlerinde değil, gündelik yaşam nesnelerinde de görünür olmalı; bu nedenle tasarım, işlevsel olduğu kadar etik bir eylem olarak da değerlendirilmelidir.

Arts & Crafts hareketi, yalnızca biçimsel bir sanat akımı olarak değil, aynı zamanda emeğin onurunu ve üretim sürecindeki insan yaratıcılığını yücelten ideolojik bir duruş olarak şekillenmiştir. El işçiliğiyle üretilen nesnelerin, üreticisinin kimliğini ve emeğini yansıtmaması gerektiği savunulmuş; böylelikle bireyin kendi üretimiyle değer yaratabileceği bir anlayış yerleşmiştir. Bu düşünce, daha sonraki dönemlerde gelişecek olan modern DIY kültürünün düşünsel temellerini oluşturmuştur.

Morris’in “üretmek, tüketmekten daha değerlidir” yaklaşımı, bireyin kendi yaşam çevresine müdahale edebilme ve onu dönüştürebilme gücünü ön plana çıkarmıştır. Bu yönüyle Arts & Crafts hareketi, endüstrileşmenin anonimleştirdiği üretim biçimlerine karşı, yaratıcılığı, bireysel emeği ve toplumsal sorumluluğu temel alan bir karşı duruş geliştirmiştir. Söz konusu değerler, 20. yüzyılın ortalarından itibaren DIY hareketleri aracılığıyla yeniden yorumlanmış; el emeğine, özgünlüğe ve katılımcılığa dayalı üretim biçimleri, modern dönemde bir “kendin yap” kültürü olarak somutlaşmıştır.

Arts & Crafts hareketiyle temelleri atılan bu düşünsel zemin, 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde toplumsal, ekonomik ve teknolojik dönüşümlerle birlikte kuramsal bir ideolojiden pratik bir yaşam biçimine evrilmiştir. El emeği ve bireysel üretim anlayışı, artık yalnızca sanayiye bir eleştiri değil, savaş sonrası dönemin yeniden yapılanma sürecinde öz-yeterlilik ve yaratıcılık temelli bir gereklilik haline gelmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, özellikle Kuzey Amerika'da kendi kendine üretim kültürü gelişmiş ve bu anlayış, sanat ve mimarlık disiplinlerine de yansımıştır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda, karşı-kültür hareketleri DIY fikrini benimseyerek, bireylerin kendi yaşam alanlarını yaratmaları için rehberler geliştirmiştir. Örneğin, Ant Farm kolektifi tarafından hazırlanan Inflatocookbook (1970-1973) kitapçıkları, bireylerin kendi yapılarını tasarımlarına yönelik kılavuzlar içermektedir. Benzer şekilde, Paolo Soleri'nin Earth Casting (1984) kitabındaki tekniklerle üretilen Arizona çölündeki Cosanti ve Arcosanti projeleri kendi kendine üretimin mimari potansiyelini gözler önüne sermektedir. Bu yapılar kitapta bahsedildiği gibi toprak döküm tekniğiyle ve büyük ölçüde el işçiliği ile yapılmış olup gönüllüler ve öğrencilerden oluşan inşa ekibi ile büyük bir DIY proje örneği olarak literatürde yer almaktadır. Earth Casting kitabı DIY mimari için bir rehber niteliği taşımaktadır.

Bu süreçte Türkiye'deki üretim kültürü de benzer bir "kendi kendine yapma" yaklaşımını farklı bir biçimde taşımıştır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde, el zanaatları, marangozluk, taş ustalığı ve ev yapımı mobilya üretimi, sanayiye alternatif bireysel üretim biçimleri olarak varlığını sürdürmüştür. Kırsal bölgelerde imece usulüyle yürütülen ev yapımı ve tamirat kültürü, yalnızca ekonomik zorunluluk değil, aynı zamanda topluluk dayanışmasının bir göstergesidir. Bu kolektif üretim pratikleri, bireysel değil toplumsal bir DIY anlayışının habercisi olmuştur.

DIY tarihi savaşlar, ekonomik değişimler ve gelişen teknoloji gibi sebeplerle dikkatle incelenmeli ve dönüşümü yıllar içerisinde doğru tespit edilmelidir. DIY hareketinin kökenleri, sanayileşme ve tüketim toplumunun gelişimiyle yakından ilişkilidir. 1920'ler, DIY kültürünün şekillenmeye başladığı kritik bir dönemdir. Bu yıllarda perakendeciler ev geliştirme alanındaki potansiyeli fark etmeye başlamıştır. Bu durum DIY'in yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. 1929 yılındaki ekonomik çöküş sebebiyle özellikle sanayileşmiş ülkeler başta olmak üzere tüm dünyada DIY kültürü yükselişe geçmiştir.

Aynı yıllarda Türkiye’de de ekonomik zorluklar ve Cumhuriyet’in ilk sanayileşme çabaları halkı kendi ihtiyaçlarını üretmeye yöneltmiştir. Kerpiç, taş ve ahşap malzemeye yapılan köy evleri, dayanışma içinde inşa edilmiş; mobilyalar ve ev eşyaları çoğu zaman yerel ustalar ya da ev halkı tarafından üretilmiştir. Kadınlar ise tekstil, kilim, örgü ve dikiş gibi el emekleriyle hem ev ekonomisine katkı sağlamış hem de gündelik yaşamın estetik niteliğini üretmiştir. Bu dönemdeki üretim pratikleri, modern anlamda DIY’in “yerel” ve “dayanımcı” biçimidir.

II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan ekonomik kısıtlar, özellikle Batı ülkelerinde ev bakım ve onarım pratiklerinin gündelik yaşamda daha görünür hâle gelmesine neden olmuştur. Bu dönemde bireyler, maliyetleri azaltmak amacıyla konutlarına yönelik tamir ve yenileme işlerini kendi imkânlarıyla gerçekleştirmeye yönelmiştir. Gelber (1997)’ye göre, hazır karışımli boyalar ve standartlaştırılmış yapı malzemelerinin yaygınlaşması, ev onarımını “sıradan kullanıcılar” için daha erişilebilir kılmış; bu durum ise bazı profesyonel zanaatkarlar tarafından mesleki bir tehdit olarak algılanmıştır. Böylece DIY pratikleri, yalnızca ekonomik bir zorunluluk değil, aynı zamanda toplumsal roller ve mesleki sınırlar açısından da tartışmalı bir alan hâline gelmiştir.

Benzer biçimde Türkiye’de de II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki yokluk yıllarında, “tamir et, idare et, yeniden kullan” kültürü güçlenmiştir. Bu dönemde kadınlar, kıyafetleri dönüştürerek, eski kumaşlardan yenilerini üreterek ve evde tamirat yaparak üretkenliğin merkezi aktörleri haline gelmiştir. Kadın emeği, savaşın yarattığı üretim boşluğunu doldurmuş ve DIY ruhunun toplumsal bir dayanıklılık biçimine dönüşmesine katkı sağlamıştır.

Attfield’e (2000) göre, 20. yüzyılın ilk yarısında seri üretim yapı malzemelerinin yaygınlaşması ve bunlara eşlik eden talimatlı el kitapçıları, DIY pratiğinin tarihsel gelişiminde önemli bir kırılma noktası oluşturmuştur. Kontrplak ve hazır panel gibi standartlaştırılmış malzemelerin ev içi uygulamalarda kullanılmasına yönelik rehberlerin ortaya çıkması, ev geliştirme sürecini daha sistematik ve erişilebilir hâle getirmiştir. Bu tür yayınlar, DIY bilgisinin ilk kez standart bir formatta dolaşıma girmesini sağlayarak, bireysel üretimin daha geniş kitlelere yayılmasına katkıda bulunmuştur (Attfield, 2000).

1930'larda W.P. Matthew'un yayınladığı pratik el kitapları, Büyük Buhran'ın yarattığı ekonomik zorluklar karşısında halkın kendi kendine yetme çabalarına önemli katkılar sağlamıştır. Matthew'un bu dönemde kaleme aldığı "Ev Tamirâtı için Temel

Rehber" (1932) ve "Sınırlı Bütçeyle Konut İyileştirme" (1935) gibi çalışmalar, özellikle düşük gelirli ailelerin temel inşaat ve onarım işlerini kendi başlarına yapabilmeleri için adım adım talimatlar sunmuştur. Bu kitaplar, yalnızca teknik bilgiler vermekle kalmamış, aynı zamanda dönemin zorlu koşullarında insanların özgüven kazanmalarına ve tasarruf etmelerine yardımcı olmuştur.

Erken dönem DIY literatüründe yer alan rehber kitaplar ve el kitapları, kendin yap kültürünün yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Gelber'in (1997) belirttiği üzere, 1930'lu yılların ortalarından itibaren ABD'de ev geliştirme mağazaları aracılığıyla ücretsiz olarak dağıtılan broşürler, bu erken dönem yayınlardan beslenen bir bilgi aktarım pratiğinin parçası hâline gelmiştir. Bu tür yayınlar, yalnızca pratik ev onarım çözümleri sunmakla kalmamış; ekonomik belirsizlik dönemlerinde bireylerin kendi becerilerine güvenmeleri gerektiğine dair daha geniş bir toplumsal mesaj da taşımıştır. Bu yönüyle erken DIY yayıncılığı, günümüzde sürdürülebilir yaşam ve kendin yap pratikleri etrafında şekillenen tartışmalar için tarihsel bir zemin oluşturmaktadır.

II. Dünya Savaşı sürecinde İngiltere hükümeti insanlara "İdare et ve onar" gibi çağrılarda bulunmuştur. Bu yıllarda insanlara kıyafetlerini onararak daha uzun kullanması, eski kıyafetlerden yenilerini yapması ve sebze bahçeleri oluşturması gibi sözlü ve yazılı önerilerde bulunulmuştur. Moda dergilerinin bile bu tutumu desteklediği bir sürece girilmiştir. Savaş sonrası yeniden yapılanma döneminde ise vasıflı iş gücü eksikliği yaşanmıştır. Nitelikli çalışan sayısındaki dramatik azalma halkın kendi imkanlarıyla evlerini onarmasını zorunlu kılmıştır. Bu dönemde DIY basit bir tasarruf yöntemi olmaktan çıkıp bir vatandaşlık görevi haline gelmiştir. Öyle ki pek çok devlet vatandaşlarına İngiltere'ninki gibi çağrılarda bulunmuş hatta kendilerini geliştirmeleri adına halk eğitim kursları açmıştır. 1945-1955 yılları arasında, bir evin boyanması veya basit onarımlarının yapılması yalnızca işlevsel bir ihtiyaç değil, aynı zamanda savaş sonrası dönemde toplumun yeniden yapılanmasına bireysel düzeyde katkı sunmanın sembolik bir yolu olarak görülmektedir.

1946 yılında P. Hunot, Behr ve Ayres tarafından yayınlanan *Man About the House* adlı rehber kitap, ev geliştirme ve tamirat konularında uygulamalı adım adım bilgiler sunmaktadır. Kitap, dönemin ev sahiplerini kendi evlerinde pratik beceriler kazanmaya yönlendirmeyi amaçlamış ve marangozluk, boyama, dekorasyon gibi işlerin nasıl yapılabileceğini göstermiştir. Hunot (1946)'nın rehberi, okuyucuların DIY becerilerini geliştirmesine olanak tanırken, aynı zamanda evde uygulamalı öğrenme ve üretkenliği

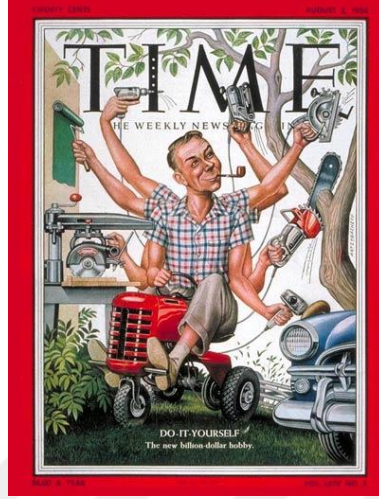
teşvik eden bir kaynak olmuştur. Bu bağlamda kitap, özellikle savaş sonrası dönemde, bireylerin evlerini kendi olanaklarıyla düzenleme ve geliştirme kapasitesini artırmaya katkı sağlamıştır. Tarihçi Sheila Rowbotham'a göre kadınların ev içindeki rolleri ve gündelik yaşam deneyimleri, geleneksel erkek-merkezli tarih anlatıları tarafından uzun süre ihmal edilmiştir. Rowbotham (2015), bu alanların feminist analizler aracılığıyla yeniden değerlendirilmesinin hem kadınların bireysel bilinçlenme süreçleri hem de toplumsal dönüşümün anlaşılması açısından merkezi bir önem taşıdığını savunmaktadır. Parker (2010), kadınların ev içi el işi ve nakış gibi geleneksel emek biçimlerinin tarihsel olarak değersizleştirildiğini ve görünmez kılındığını, ancak bu pratiklerin aynı zamanda kültürel ve politik anlamlar taşıyan bir ifade ve direniş alanı sunduğunu ortaya koymaktadır. Kadın emeğinin özel alanla sınırlandırılması ve estetik bir uğraş olarak görülmesi, feminist teori içinde eleştirel biçimde tartışılmıştır. Bu çerçeveden bakıldığında, ev içi üretim ve DIY pratiklerinin cinsiyetlendirilmiş iş bölümleri dışında yeniden düşünülmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümüne katkı sağlayabilecek bir potansiyel taşımaktadır.

Görsel 3.1. Tadilat yapan kadın görseli (<http-1>)

1950'li yıllar, DIY pratiklerinin yalnızca ekonomik bir zorunluluk olmaktan çıkarak gündelik yaşam, kimlik ve tüketim kültürüyle ilişkilenen bir etkinliğe dönüşmeye başladığı bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Gelber'in (1997) analizine göre bu süreçte DIY, bireylerin ev içi mekânlarla kurdukları ilişkiyi güçlendiren, boş zaman etkinliği ve toplumsal rollerle bağlantılı bir pratik hâline gelmiştir. Bu dönüşüm, kullanıcıların kendi yaşam alanlarını düzenleme ve biçimlendirme arzusunun giderek daha görünür hâle gelmesine zemin hazırlamıştır. Time dergisinin 1954 yılındaki kapağında DIY kavramı "*Amerika'nın Yeni Milyar Dolarlık Tutkusu*" ismiyle

resmedilmiştir. Aynı başlıklı makalesi ile DIY pazarının olağanüstü büyüme ivmesini belgelenmekte ve bu akımın tüketici davranışları üzerindeki etkileri ortaya konmaktadır (Time, 1954).

Görsel 3.2. The Time Dergisi 1954 Kapağı (<http-2>)

Medya organlarının bu sürece katkısı oldukça dikkat çekicidir. BBC Radyo'nun "Woman's Hour" programında DIY tekniklerine ayrılan bölümler, geleneksel olarak erkek egemen sayılan bu alanda kadınların varlığını normalleştirmiştir (BBC Archives, 1955). Televizyon yayıncılığındaki gelişmeler ise DIY'i görsel bir şölene dönüştürmüştür. The National Archives (t.y.)'a göre Barry Bucknell'in sunduğu "Bucknell's House" programı, 1960'ların başında reyting rekorları kırarak, izleyicilere adım adım renovasyon rehberliği sunmuştur. Barker (2003)'e göre ise Barry Bucknell "Kendin yap duayeni"dir. Kendisinin televizyon stüdyosunda basit ve zor işleri, bazen de canlı olarak göstererek, kadınların ev onarımlarıyla erkekler kadar iyi başa çıkabileceklerini kanıtlamalarına yardımcı olduğundan bahsetmektedir.

Bu dönemde yayın hayatına başlayan Practical Householder (1955) ve Do It Yourself (1957) gibi uzmanlık dergilerinin başlaması, teknik bilginin demokratikleşmesinde dönüm noktası olmuştur. Bu yayınlar, özellikle orta sınıf bireylerin teknik becerilerini geliştirmesine ve ev içi onarım, bakım ve dekorasyon süreçlerine daha aktif katılmasına olanak tanımıştır. Görselliğe ve adım adım anlatımlara dayalı içerikler sayesinde uzmanlık gerektiren işler herkesin erişebileceği ve uygulayabileceği faaliyetlere dönüşmüş, böylece DIY kültürü kitleselleşmiştir.

1960'lı yıllar, DIY pratiklerinin giderek standartlaşması ve ticarileşmesi açısından önem taşımaktadır. Bu yıllarda üretim süreçlerinin basitleştirilmesi ve hazır kitlerin yaygınlaşması, DIY'in kitleselleşmesini sağlarken, aynı zamanda yaratıcılık potansiyelini

de sınırlandırmıştır. Bucknell'in televizyon programlarının izleyici rekorları kırması (BBC Arşivleri, 1965), İngiliz toplumunda DIY'e olan ilginin boyutlarını göstermektedir.

1970'lerde yaşanan toplumsal dönüşüm, DIY algısında köklü değişimlere yol açmıştır. Tüketim toplumunun yükselmesi ve hazır ürünlere erişimin kolaylaşması, DIY uygulamalarını bir zorunluluktan ziyade kişisel tatmin ve kendini ifade biçimine dönüştürmüştür. 1980'lerin Thatcher dönemi İngiltere'sinde ise ev geliştirme aktiviteleri, muhafazakâr değerlerin ve bireysel mülkiyet vurgusunun bir yansıması olarak öne çıkmış; bu dönem, DIY kültürünün yeniden şekillenmesinde önemli bir eşik olmuştur.

1980'li yıllarda özellikle İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulamaya konan neoliberal politikalar, bireysel mülkiyetin ve ev sahibi olmanın toplumsal önemini artırmıştır. Bu bağlamda DIY uygulamaları, yalnızca ekonomik tasarruf sağlama amacıyla değil, bireyin kendi yaşam alanına yönelik sorumluluğunu üstlenmesi ve emeğiyle değer katması anlayışıyla ön plana çıkmıştır. Dönemin medya içeriklerinde DIY, çoğunlukla erkek figürü üzerinden kurgulansa da kadınların bu alandaki görünürlüğü giderek artmaya başlamıştır. Bu süreçte DIY kültürü, aile içinde teknik beceri ve üretkenlik idealleriyle örtüşerek muhafazakâr değerlerle de ilişkilendirilmiştir.

1980'lerdeki Punk akımı, tüketime ve seri üretime karşı bireysel üretim ve özgün ifade biçimlerini savunmuş; bu başkaldırı, Airbnb'nin kişisel ve alternatif tasarım yaklaşımıyla benzer bir ideolojik zemin paylaşmaktadır. Punk kültürü, "kendin yap"ı yalnızca üretim biçimi değil, kimlik oluşturma ve sisteme direniş stratejisi olarak yeniden tanımlamıştır. Böylece DIY hem kültürel hem estetik bir ifade biçimi haline gelmiştir.

Bu yıllarda Türkiye'de de ekonomik krizler, kentleşme baskısı ve toplumsal dönüşümler, halkı yeniden üretken olmaya zorlamıştır. İmece kültürü, el sanatları, tamir-yeniden kullanım pratikleri ve kadın emeği, kırsal ve kentsel bağlamlarda varlığını sürdürmüştür; bu üretimler, Batı'daki bireysel başkaldırı yerine kolektif dayanışmaya dayalı bir DIY anlayışını temsil etmiştir.

1990'lı yıllar, DIY uygulamalarının yalnızca onarım ve işlevsellik temelli bir pratik olmaktan çıkıp, estetik ve yaratıcı bir ifade alanına dönüşmeye başladığı bir dönemdir. El işi, dekoratif boyama ve mobilya yenileme gibi uygulamaların yaygınlaşmasıyla birlikte DIY, kişisel zevk ve stil arayışının bir yansıması haline gelmiştir. Aynı zamanda büyük ölçekli yapı marketlerinin yaygınlaşması, malzeme ve araçlara erişimi kolaylaştırarak bireysel üretimin önünü açmıştır. Bu süreçte toplumsal cinsiyet rolleri daha esnek bir

biçimde yeniden tanımlanmış; kadınların DIY alanındaki aktif katılımı artarak görünürlük kazanmıştır.

2000’li yıllar, dijital teknolojilerin yaygınlaşması ile DIY kültürünün dönüşüm geçirdiği bir dönemdir. Bloglar, forumlar ve özellikle YouTube gibi dijital platformlar sayesinde teknik bilgiye ulaşım kolaylaşmış; DIY uygulamaları, uzmanlık gerektiren bir beceri alanı olmaktan çıkarak herkesin deneyimleyebileceği bir pratiğe dönüşmüştür. Bu dönemde ayrıca sürdürülebilirlik ve çevre bilincinin yükselmesiyle birlikte geri dönüşüm temelli projeler ön plana çıkmış, DIY uygulamaları tüketim karşıtı alternatif yaşam biçimlerinin bir parçası haline gelmiştir.

2010’lu yıllarda sosyal medya platformlarının yaygınlaşması, DIY pratiklerini daha görünür ve estetik odaklı bir biçime dönüştürmüştür. Pinterest, Instagram ve benzeri platformlar üzerinden paylaşılan içerikler, DIY’i yalnızca üretim süreci olarak değil, aynı zamanda kendini ifade etme, yaşam tarzını görünür kılma ve dijital kimlik oluşturma aracı haline getirmiştir. Bu dönemde “maker” hareketiyle birlikte teknoloji temelli DIY uygulamaları da öne çıkmış; 3D yazıcılar, açık kaynak yazılımlar ve elektronik devreler gibi araçlar, bireylerin kendi teknolojik ürünlerini geliştirmelerine imkân tanımıştır. Böylece DIY hem el becerilerine hem de dijital yetkinliklere dayanan hibrit bir kültürel alan olarak yeniden tanımlanmıştır.

2020’li yıllar, COVID-19 pandemisinin etkisiyle DIY kültüründe yeni bir ivme yaratmıştır. Zorunlu evde kalma süreci, bireyleri gündelik yaşam alanlarında daha üretken olmaya ve kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönlendirmiştir. Bu dönemde DIY yalnızca pratik bir çözüm yöntemi değil, aynı zamanda stresle başa çıkma, zaman değerlendirme ve ruhsal iyilik hâlini destekleyen bir uğraş haline gelmiştir. Pandemi koşullarında ev ortamının işlevselliğini artırmaya yönelik yapılan dekoratif düzenlemeler, küçük onarımlar ve el işi projeleri yaygınlık kazanmıştır. Ayrıca dijital platformlar üzerinden düzenlenen atölyeler ve içerik paylaşımları sayesinde DIY, kolektif bir öğrenme ve dayanışma alanı olarak da öne çıkmıştır. Bu süreçte sürdürülebilir yaşam arayışının ve bireysel yaratıcılığın da yeniden önem kazanmasıyla birlikte, DIY kültürü hem maddi üretim hem de duygusal tatmin yönünden daha çok katmanlı bir pratik olarak konumlanmıştır.

DIY (Kendin Yap) kültürünün tarihsel evrimi, sanayileşme, ekonomik krizler, savaşlar ve toplumsal dönüşümlerle şekillenen dinamik bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. 20. yüzyılın başında bir "zorunluluk" olarak ortaya çıkan DIY pratikleri,

özellikle 1950'lerden itibaren medya, tüketim kültürü ve politik söylemlerle etkileşerek bir "yaşam tarzı"na dönüşmüştür. Büyük Buhran ve II. Dünya Savaşı'nın yarattığı kolektif dayanışma ruhundan, Thatcher döneminin bireyci mülkiyet vurgusuna uzanan bu süreç, DIY'in sosyoekonomik bağlamlarla kurduğu organik bağı gözler önüne sermektedir. Günümüzde ise dijitalleşme ve sürdürülebilirlik trendleriyle yeniden biçimlenen DIY, tarihsel köklerinden beslenen ancak çağın ihtiyaçlarına cevap veren çok katmanlı bir fenomen olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu tarihsel arka plan ışığında, DIY pratiklerinin sınıflandırılmasına geçerek, kavramın güncel yansımalarını daha sistematik bir çerçevede analiz etmek mümkün olacaktır.

3.2. DIY Sınıflandırması

DIY (Kendin Yap) pratiklerinin sınıflandırılması, bu çok boyutlu olgunun farklı motivasyonlarını ve uygulama biçimlerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Literatürde öne çıkan sınıflandırmalardan biri, Paul Atkinson (2006) tarafından geliştirilen dört kategorili modeldir. Bu model, DIY eylemlerini motivasyon ve uygulama biçimlerine göre ayırarak analitik bir çerçeve sunmaktadır:

Proaktif DIY: Yaratıcılık ve malzeme manipülasyonunu merkeze alan bu kategori, özgün tasarımlar ve kişiselleştirilmiş çözümler içermektedir. Atıl malzemelerden mobilya üretmek veya bahçe düzenlemesini kişisel estetik anlayışla yeniden tasarlamak gibi uygulamalar bu kapsamda değerlendirilir. Özellikle "IKEA Hack" olarak bilinen standart ürünlerin yaratıcı dönüşümleri, bu kategorinin güncel örneklerindendir.

Reaktif DIY: Önceden tanımlanmış şablonlar ve montaj kitiyle gerçekleştirilen bu tür, daha çok talimat takip gerektiren uygulamaları kapsamaktadır. IKEA mobilyalarının montajı veya hazır tamirat setlerinin kullanımı tipik örnekler arasındadır. Bu kategori, DIY'in standartlaşmış ve erişilebilir yönünü temsil etmektedir.

Temel DIY: Zorunlu bakım ve onarım işlerini içeren bu tür, musluk tamiri, duvar boyama gibi evin işlevselliğini korumaya yönelik temel uygulamalardan oluşur. Finansal kısıtlar veya uzman erişimindeki zorluklar, bu tür DIY faaliyetlerinin yaygınlaşmasında etkili olmuştur.

DIY Yaşam Biçimi: Kişisel tercih ve yaşam tarzı seçimlerinden kaynaklanan bu kategori, hobiler için alan yaratma veya evi estetik kaygılarla dönüştürme gibi

uygulamaları kapsamaktadır. Örneğin, bir odanın atölyeye dönüştürülmesi veya kişiselleştirilmiş dekorasyon projeleri bu kapsamda değerlendirilir.

Atkinson'un bu temel sınıflandırmasına ek olarak, literatürde "DIY Kentsel Gelişim" adı verilen beşinci bir kategori daha tanımlanmaktadır. Bu kavram, bireysel ölçeği aşarak kentsel mekânların sakinleri tarafından dönüştürülmesini ifade etmektedir. Kent bostanları, geçici mekânsal düzenlemeler ve taktiksel kentleşme pratikleri, bu kategorinin tipik örnekleri arasında yer almaktadır.

DIY pratikleri, uygulandıkları alanlara göre de çeşitli alt türlere ayrılmaktadır:

Ev İyileştirme ve Dekorasyon DIY: Boyama, mobilya yapımı ve tadilat gibi iç mekân odaklı uygulamaları kapsayan bu tür, özellikle konut sahiplerinin kişisel yaşam alanlarını dönüştürme arzusuyla ilişkilidir. Bu kategori, DIY kültürünün en yaygın ve köklü biçimlerinden birini temsil etmektedir.

El Sanatları ve Sanatsal DIY: Takı yapımı, dikiş ve resim gibi yaratıcı faaliyetleri içeren bu tür, bireylerin sanatsal ifade arayışlarıyla şekillenmektedir. Hobi odaklı bu uygulamalar, estetik kaygıların ön planda olduğu DIY pratiklerini kapsamaktadır.

Geri Dönüşüm/Upcycling DIY: Sürdürülebilirlik odaklı bu yaklaşım, atık malzemelerin yeniden işlevlendirilmesi esasına dayanmaktadır. Çevre bilincinin yükselişiyle birlikte önem kazanan bu tür, tüketim kültürüne alternatif üretim biçimleri sunmaktadır.

Dougherty (2012)'nin tanımladığı Maker hareketi, Arduino ve 3D baskı gibi dijital üretim teknolojileri etrafında şekillenen teknolojik ve dijital DIY pratiklerini kapsamaktadır. Bu pratikler, teknoloji meraklılarının üretim süreçlerine doğrudan katılımını mümkün kılarak inovasyon ve prototipleme anlayışına yeni bir boyut kazandırmıştır.

Moda ve Giyim DIY: Kıyafet tasarımı ve kişiselleştirme gibi uygulamaları içeren bu tür, tekstil ürünlerinde bireysel ifadeyi ön plana çıkarmaktadır. Hazır giyime alternatif olarak gelişen bu yaklaşım, moda endüstrisindeki standartlaşmaya karşı bir tepki olarak yorumlanabilir.

DIY pratikleri, katılımcıların yaklaşım ve beceri düzeylerine göre de farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır:

Fonksiyonel vs. Estetik DIY: DIY projelerinin temel motivasyonlarını ele almaktadır. Raf yapımı gibi işlev odaklı uygulamalar ile duvar süsü tasarımı gibi estetik kaygılı projeler, bu ikili kategorizasyon kapsamında değerlendirilebilir.

Amatör vs. Yarı-profesyonel DIY: Bu sınıflandırma, katılımcıların beceri düzeylerini ve üretim kapasitelerini merkeze almaktadır. Hobi düzeyindeki amatör çalışmalar ile küçük ölçekli ticari üretim yapan yarı-profesyonel uygulamalar arasındaki ayrımı vurgulamaktadır.

Bireysel vs. Kolektif DIY: Bu kategorizasyon, DIY pratiklerinin sosyal boyutuna odaklanmaktadır. Smith (2014) tarafından ele alınan DIY pratikleri, bireysel üretim biçimlerinin ötesine geçerek topluluk temelli ve kolektif üretim deneyimlerini de kapsamaktadır. Özellikle 1940'lerden 1970'lere uzanan süreçte, karşı-kültürel hareketler ve ortak üretim pratikleri, DIY'nin sosyal bir dönüşüm aracı olarak işlev görmesine olanak tanımıştır. Günümüzde ortaya çıkan maker laboratuvarları ve topluluk atölyeleri ise, bu kolektif DIY anlayışının çağdaş mekânsal karşılıkları olarak değerlendirilebilir.

Bu sınıflandırmalar, DIY kültürünün çok boyutlu doğasını anlamamıza ve farklı bağlamlardaki tezahürlerini analiz etmemize olanak tanımaktadır. Özellikle Atkinson'un dörtlü modeli ve ek kategoriler, DIY'in bireysel, sosyal ve kentsel ölçekteki yansımalarını bütüncül bir şekilde ele almamızı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, DIY (Kendin Yap) pratiklerinin çok katmanlı sınıflandırmaları, bu fenomenin ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarını anlamamıza yardımcı olan kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Atkinson'un dörtlü kategorizasyonu (proaktif, reaktif, temel ve yaşam biçimi olarak DIY), bireylerin motivasyonları ve uygulama biçimleri arasındaki temel ayrımları ortaya koyarken, DIY Kentsel Gelişim gibi ek kategoriler bu pratiklerin toplumsal ölçeğe yansımalarını açıklamaktadır. Uygulama alanlarına (ev geliştirme, el sanatları, teknolojik üretim vb.) ve katılım biçimlerine (bireysel/kolektif, amatör/yarı-profesyonel) göre yapılan sınıflandırmalar ise DIY'in disiplinlerarası doğasını ve çeşitliliğini gözler önüne sermektedir. Bu sınıflandırmalar, DIY'in salt bir "üretim biçimi" olmanın ötesinde, bir yaşam felsefesi ve kültürel ifade aracı olarak nasıl evrildiğini anlamamızı sağlamaktadır. Günümüzde dijitalleşme ve sürdürülebilirlik trendleriyle yeniden şekillenen DIY pratikleri, bu kategorik çerçevelerin sürekli genişlemesine ve güncellenmesine ihtiyaç duymaktadır.

3.3. DIY ve Mimarlık

Günümüz mimarlık pratiğinde yaşanan köklü dönüşümler, kullanıcı merkezli yaklaşımları öne çıkararak mekânsal üretim süreçlerinde bireysel katılımın önemini artırmıştır. Bu bağlamda "Do It Yourself" (DIY) hareketi, yalnızca basit bir üretim pratiği

olarak değil, aynı zamanda bireylerin gündelik yaşam alanlarını aktif olarak şekillendirebildikleri, kişiselleştirebildikleri ve mekânla kurdukları ilişkiyi derinleştirebildikleri kapsamlı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimarlık disiplini içerisinde DIY, profesyonel bir mimar ya da tasarımcı olmadan da bireylerin yaşam çevrelerini dönüştürebilme gücünü temsil etmekte, geleneksel mimari üretim biçimlerine alternatif oluşturarak katılımcı, deneyimsel ve demokratik bir tasarım anlayışını desteklemektedir.

DIY pratiği, mimarlıkta demokratik tasarım ilkeleriyle organik bir bağ içindedir. Geleneksel mimarlık üretiminin uzmanlık temelli, hiyerarşik ve çoğu zaman kullanıcıyı pasif bir tüketici konumuna indirgeyen yapısına karşılık, DIY yaklaşımı kullanıcıyı aktif bir üretici ve tasarımcı pozisyonuna yükseltmektedir. Bu radikal dönüşüm, tasarım sürecine katılımın salt danışma düzeyinde kalmasını reddederek, bireylerin doğrudan karar alma mekanizmalarının merkezinde yer almalarını mümkün kılmaktadır. Özellikle dijital teknolojilerin ve sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla birlikte DIY üretimlerinin küresel ölçekte paylaşılabılır hale gelmesi, kolektif öğrenme ortamlarını güçlendirerek tasarım bilgisinin demokratikleşme sürecini hızlandırmıştır. Pinterest ve Instagram gibi platformlarda paylaşılan "IKEA hack" örnekleri veya YouTube'daki "mobilya yapımı" rehber videoları, bu sürecin somut yansımaları olarak değerlendirilebilir.

İç mimarlıkla ilişkili ev geliştirme pratikleri, DIY uygulamalarının en belirgin biçimde gözlemlendiği alanlardandır. 20. yüzyıl ortalarında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygınlaşan DIY hareketi, bireylerin marangozluk, boyama ve küçük ölçekli tadilat gibi işleri kendi başlarına yürütmelerine olanak sağlamıştır (Goldstein, 1998). Bu tür uygulamalar, öz-yeterlilik, tasarruf ve mekânları kişiselleştirme gibi motivasyonlarla desteklenmektedir. İç mekân DIY projeleri, genellikle mevcut mekânların yeniden yorumlanması ve bireysel ihtiyaç ve estetik tercihlere göre dönüştürülmesini içerir. Örneğin, eski bir dolabın boyanıp yeni donanımlar eklenerek modern bir gardıroba dönüştürülmesi, beton döküm teknikleriyle kişiye özel masa ve sehpa üretilmesi ya da atık paletlerden minimalist kitaplık tasarlanması, bu tür projelere tipik örneklerdir. Bu süreçler, bireylerin yalnızca ekonomik tasarruf sağlamalarını değil, aynı zamanda mekânlara kendi kimliklerini yansıtabilmelerini de mümkün kılmaktadır.

Mimarlık ve planlama literatüründe kullanıcı katılımı kavramı, özellikle Henry Sanoff'un çalışmalarıyla sistematik bir çerçeve kazanmıştır. Sanoff (1999), tasarım ve

planlama süreçlerinde kullanıcıların yalnızca sonuç aşamasında değil, karar alma ve üretim süreçlerinin tamamında aktif bir rol üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım, tasarımın yalnızca uzmanlar tarafından yürütülen tek yönlü bir süreç olmaktan çıkarak, kullanıcılarla birlikte şekillenen kolektif bir üretim alanına dönüşmesini öngörmektedir. Bu bağlamda, kullanıcıların konut ve yaşam alanlarında gerçekleştirdikleri küçük ölçekli müdahaleler, mekânsal düzenlemeler ve kişisel üretim pratikleri, katılımcı tasarım anlayışının gündelik yaşamdaki yansımaları olarak değerlendirilebilir. Sanoff'a göre kullanıcıların tasarım sürecine doğrudan dâhil olması, mekânla kurulan ilişkinin güçlenmesini sağlamakta; sahiplenme, memnuniyet ve aidiyet duygularını artırmaktadır. Kullanıcı katılımı, bu yönüyle yalnızca fiziksel çevrenin biçimlenmesine değil, aynı zamanda bireylerin yaşadıkları mekânlara atfettikleri anlamların oluşmasına da katkı sunmaktadır (Sanoff, 1999).

Konut, bireyin kimliğini en özgür şekilde ifade edebildiği, gündelik yaşam pratiklerini en samimi biçimde sergilediği temel yaşam alanı olarak DIY pratiklerinin en yoğun gözlemlendiği mekân tipidir. Batı toplumlarında "home improvement" olarak adlandırılan ev geliştirme pratikleri, IKEA gibi küresel markaların demonte mobilya sistemleri ve modüler tasarım anlayışı sayesinde ticarileşerek yaygınlık kazanmıştır. Bu süreçler yalnızca fiziksel bir dönüşüm değil, aynı zamanda duygusal, estetik, psikolojik ve toplumsal boyutları olan bütüncül üretimlerdir. Kullanıcıların kendi zevkleri, ihtiyaçları, ekonomik koşulları ve yaşam tarzları doğrultusunda şekillendirdikleri mekânlar, endüstriyel üretimin standartlaşmış mekânsal çözümlerine alternatif oluşturmaktadır. Özellikle pandemi döneminde ev-ofis düzenlemeleri, hobi alanları yaratma ve çok işlevli mekân tasarımları gibi projelerin artış göstermesi, bu durumun güncel bir kanıtı niteliğindedir.

DIY yaklaşımı, geleneksel profesyonel tasarım normlarını kökten sorgulayarak amatör üretim pratiklerini meşrulaştırmakta ve değerli kılmaktadır. Atkinson'ın (2010) da belirttiği gibi, günümüzde profesyonel ve amatör pratikler arasındaki sınırların giderek silikleşmesi, tasarım disiplininin "post-profesyonel" olarak adlandırılabilen yeni bir evreye geçiş yaptığının göstergesidir. Bu bağlamda DIY, hem tasarımcının geleneksel otoritesini yeniden düşünmeye davet etmekte, hem de üretim sürecini daha katılımcı, kapsayıcı ve demokratik hale getirme potansiyeli taşımaktadır. Örneğin, Hollandalı mimar Aldo van Eyck'in "Süreksiz Mekân" kavramı veya İtalyan tasarımcı Enzo Mari'nin

"Autoprogettazione" (kendi kendine tasarım) projesi, bu yaklaşımın erken dönem öncülleri olarak değerlendirilebilir.

İç mimarlık bağlamında DIY pratikleri, özellikle mevcut mekânların dönüşümü ve kişiselleştirilmesi süreçlerinde kendini göstermektedir. Günümüzde popülerlik kazanan bazı iç mekân DIY uygulamaları şunlardır:

Duvar Kaplama ve Yüzey İşlemleri: Kendin yap stickerları, duvar panelleri veya tekstil artıklarıyla oluşturulan duvar kaplamaları, mekânlara hızlı ve ekonomik müdahaleler sunmaktadır. Özellikle kiralık dairelerde kalıcı değişiklik yapamayanlar için ideal çözümlerdir.

Mobilya Tasarımı ve Dönüşümü: Palet mobilyalar, beton dökme sehpalar veya eski mobilyaların ileri dönüşüm edilmesi gibi uygulamalar, kişiye özel tasarımlar yaratma olanağı sunar. Örneğin, eski bir sandığın komodine dönüştürülmesi veya merdiven basamaklarından kitaplık yapılması gibi yaratıcı çözümler.

Depolama Çözümleri: Dar mekânlar için özel olarak tasarlanan modüler depolama sistemleri, duvara monte raf sistemleri veya gizli saklama alanları yaratma gibi işlevsel projeler.

Aydınlatma Tasarımı: El yapımı avizeler, geri dönüştürülmüş malzemelerden abajurlar veya LED şeritlerle oluşturulan dolaylı aydınlatma sistemleri.

Mutfak ve Banyo Organizasyonları: Özelleştirilmiş mutfak rafları, tezgah altı depolama çözümleri veya banyo düzenleyicileri gibi işlevsel projeler.

Sonuç olarak mimarlık, iç mimarlık ve DIY ilişkisi, mekânsal üretim süreçlerinin demokratikleşmesi ve kullanıcı merkezli hale gelmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Kullanıcıların aktif katılımına dayanan bu yaklaşım, geleneksel mimarlık pratiğinin hiyerarşik yapısını sorgularken, aynı zamanda bireylerin mekânla kurdukları ilişkiyi dönüştürmekte ve derinleştirmektedir. Dijital teknolojilerin, sosyal medya platformlarının ve açık kaynaklı tasarım ağlarının da katkısıyla giderek yaygınlaşan DIY pratikleri, mimarlık ve iç mimarlık disiplinlerinin geleceğini şekillendirecek önemli dinamiklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle sürdürülebilirlik, kişiselleştirme ve yerel üretim gibi çağdaş eğilimlerle bütünleşen DIY hareketi, mekânsal tasarım pratiğinin demokratikleşme sürecinde öncü bir rol üstlenmeye devam edecektir.

3.4. DIY ve Diğer Disiplinler

DIY akımı mimarlık ve iç mimarlık disiplinleriyle ilişkili olduğu gibi grafik tasarım, müzik, kentsel tasarım, moda ve giyim, yayın ve medya sektörü gibi farklı alanlarda da kendini göstermektedir.

DIY (Do It Yourself) felsefesinin grafik tasarım alanındaki yansıması olan "Design It Yourself" yaklaşımı, 20. yüzyılın son çeyreğinde endüstriyel tasarımın standartlaşmış formlarına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Lupton (2006)'nın vurguladığı gibi, bu hareket yalnızca bir tasarım yöntemi değil, aynı zamanda küresel tüketim kültürüne karşı geliştirilen eleştirel bir duruştur.

Bu akımın temel özellikleri:

Deneysel Üretim: Endüstriyel tasarımın pürüzsüz, kusursuz estetiğine karşılık, DIY tasarım kasti "ham"lığı ve deneysel karakteriyle öne çıkar. Fotokopi makinelerinin kontrast ayarlarıyla oynanarak yapılan distorsiyonlar veya risograf baskılardaki renk kaymaları bu estetiğin karakteristik öğeleridir.

Erişilebilir Teknolojiler: DIY tasarımcılar, profesyonel baskı ekipmanları yerine, fotokopi makinelerini "yoksul stüdyo" aracı olarak kullanmış, risograf gibi düşük maliyetli baskı tekniklerini benimsemiş ve el yapımı stencil (şablon) teknikleriyle sokak sanatı ve afiş tasarımını birleştirmiştir.

Fanzin Kültürü: Triggs (2010)'un çalışmasında detaylandırıldığı üzere, punk ve alternatif müzik sahnelerinde gelişen fanzinler, DIY grafik tasarım pratiklerinin erken ve etkili örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu yayınlarda el yazısı metinler, kolaj teknikleri ve bilinçli olarak amatör bir estetik anlayışı öne çıkmakta; profesyonel tasarım normları bilinçli biçimde reddedilmektedir.

Politik Boyut: DIY tasarım hareketi, yalnızca estetik bir tercih değil, aynı zamanda tasarımın demokratikleşmesi ve kitle iletişim araçlarının tek taraflı diline karşı alternatif iletişim kanalları yaratma çabasıdır.

Günümüzde bu yaklaşım, dijital araçlarla yeniden şekillenmektedir. Açık kaynaklı tasarım programları ve online kolaj araçları, DIY ruhunu dijital çağa taşıırken, geleneksel el yapımı teknikler de sürdürülebilir tasarım hareketi içinde yeniden değer kazanmaktadır.

DIY (Do It Yourself) kültürünün müzik alanındaki en belirgin yansıması, 1970'lerin sonunda punk hareketiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, ana akım müzik

endüstrisinin ticarileşmiş yapısına karşı bir tepki olarak, müzisyenler bağımsız üretim ve dağıtım yöntemlerini benimsemiştir.

Dale (2016)'ya göre punk grupları, büyük plak şirketlerine bağımlı kalmadan, kayıt ve dağıtım süreçlerini kendi imkânlarıyla yürütmüş; düşük bütçeli stüdyolar ve bağımsız üretim pratikleri aracılığıyla DIY bir müzik kültürü geliştirmiştir. Bu yaklaşım, müzik üretiminin teknik uzmanlık ve profesyonel altyapı gerektirdiği yönündeki hâkim anlayışa meydan okuyarak amatör müzisyenlerin de üretim sürecine katılımını mümkün kılmıştır.

Dağıtım konusunda ise bağımsız plak şirketleri ve korsan kaset kültürü öne çıkmıştır. Gruplar, albümlerini küçük baskılarla çıkararak doğrudan konserlerde, yerel müzik dükkanlarında veya posta yoluyla satmıştır. Ayrıca, fanzinler aracılığıyla hem müziklerini tanıtmış hem de politik ve kültürel görüşlerini paylaşmışlardır.

Konser organizasyonları da DIY ruhuyla şekillenmiştir. Punk grupları, geleneksel konser mekanları yerine garajlar, gençlik merkezleri ve evler gibi alternatif alanlarda performans sergilemiştir. Bu sayede, büyük organizatörlere ihtiyaç duymadan kendi hayran kitlelerini oluşturmayı başarmışlardır.

DIY müzik kültürü, günümüzde de bağımsız sanatçılar tarafından sürdürülmektedir. Spotify, SoundCloud gibi dijital platformlar ve sosyal medya, müzisyenlerin kendilerini doğrudan dinleyiciye ulaştırabilmesine imkan tanımaktadır. Böylece, punk hareketinin başlattığı bu özgürleştirici yaklaşım, modern müzik endüstrisinde hala etkisini göstermektedir.

Kentsel çerçevede DIY, kent sakinlerinin resmi prosedürleri beklemeden, kendi inisiyatifleriyle kamusal mekanları dönüştürdükleri bir kentsel aktivizm biçimidir. Iveson (2013) bu hareketin, geleneksel kent planlamasının yavaş ve bürokratik yapısına alternatif oluşturduğunu vurgular.

DIY kentleşmenin en belirgin özelliklerinden biri anlık ve geçici müdahalelerdir. Bu hareketin bir diğer önemli yönü düşük maliyetli çözümler sunmasıdır. Geri dönüştürülmüş malzemelerin kullanımı ve gönüllü emeğe dayalı uygulamalar, kaynak kısıtı olan topluluklar için erişilebilir çözümler üretebilmektedir. Katılımcı tasarım yaklaşımı, topluluk odaklı karar alma süreçlerini merkeze alarak kentlinin aktif rol oynamasını sağlamaktadır. Hızlı uygulama prensibi ise test amaçlı deneysel çözümlerin kısa sürede hayata geçirilmesine imkan vermektedir. Toplumsal dayanışma alanları yaratma konusunda mahalle bahçeleri ve ortak çamaşırhaneler gibi uygulamalarla sosyal bağları güçlendirmektedir. Aynı zamanda yerel yönetimlerle işbirliği için prototip

oluşturarak daha büyük ölçekli projelere zemin hazırlamaya yardımcı olmaktadır. Latin Amerika'da merdiven ve yürüyüş yollarının iyileştirilmesi, DIY kentleşmenin somut örneklerinden biri olarak geçmektedir. Türkiye'de ise mahalle baskıları ile oluşturulan parklar ve oyun alanları, toplum temelli kentsel dönüşümün başarılı örneklerini oluşturmaktadır.

DIY kentleşme hareketi çeşitli eleştirilerle karşılaşmaktadır. Kalıcılık sorunu, geçici çözümlerin uzun vadeli etkilerinin sınırlı olabileceği endişesini doğurur. Yasal belirsizlikler, yetki çatışmaları ve mülkiyet sorunları hareketin önündeki önemli engellerdir. Kentsel dönüşüm riski ise DIY projelerin bölgenin ticarileşmesine ve orijinal sakinlerin yerinden edilmesine yol açma tehlikesi taşımaktadır.

Moda alanında DIY (Do It Yourself) pratiği, endüstriyel üretimin standartlaşmış kalıplarına karşı bireysel ifade ve yaratıcılığı ön plana çıkaran alternatif üretim yaklaşımlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Clark'ın (2008) slow fashion kavramı çerçevesinde vurguladığı üzere, bu tür pratikler yalnızca estetik tercihlerle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda hız, tüketim ve kitlesel üretim odaklı moda sistemine karşı etik ve politik bir duruşu da temsil etmektedir.

Tarihsel gelişim açısından şunlar gözlemlenmektedir: İlk olarak, savaş dönemlerinde II. Dünya Savaşı sırasında kumaş kısıtlamaları "Make Do and Mend" kampanyalarını doğurmuş ve evde kıyafet onarımı ile yeniden tasarım zorunluluk haline gelmiştir. Bu dönemde gazete ve dergilerde yayınlanan dikiş kalıpları yaygınlaşmıştır. 1960-70'lerde ise hippie hareketiyle el yapımı tekstil ürünleri popüler hale gelmiş, batik ve kırkyama gibi teknikler alternatif yaşam tarzının simgesi olmuştur. 2000 sonrası ise küresel ekonomik krizlerin tüketim alışkanlıklarını dönüştürmesi ve hızlı modanın çevresel etkilerine tepki olarak yükselişi gözlemlenmiştir.

Güncel uygulama alanlarına bakıldığında, upcycling yani ileri dönüşüm, atık kumaşların ve eski giysilerin yüksek değerli ürünlere dönüştürülmesini sağlar. Örneğin, jeans pantolonlardan çanta yapımı veya kırkyama yorganlar bu kapsamda sayılabilir. Mending yani onarım kültürü ise "visible mending" akımıyla kusurların estetikleştirilmesine imkan tanımakta ve Japon sashiko tekniğinin küresel popüleritesiyle ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, açık kaynak moda kapsamında online olarak paylaşılan ücretsiz dikiş kalıpları ve 3D baskılı giyilebilir teknolojiler de dikkat çekmektedir.

Sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğinde, çevresel açıdan tekstil atıklarının azaltılması ve karbon ayak izinin düşürülmesi önemli hedeflerdir. Sosyal etkiler arasında

ise yerel üretimin desteklenmesi ve adil ticaret ilkelerinin yaygınlaşması yer almaktadır. Ekonomik boyutta ise tüketici harcamalarında azalma ve mikro girişimcilik fırsatlarının artması söz konusudur. Dijital çağda ise, YouTube ve TikTok platformlarında DIY moda tutorial'ları, Etsy gibi sitelerde el yapımı ürünlerin satışı ve artırılmış gerçeklik teknolojileriyle sanal dikiş deneyimleri gibi inovatif gelişmeler yaşanmaktadır.

Ancak, eleştirel tartışmalar da mevcuttur. Zaman ve beceri gereksinimi nedeniyle DIY'in yoğun emek ve profesyonel ekipman ihtiyacı doğurması bu hareketin engelleri arasında sayılmaktadır. Ayrıca, ticarileşme riskiyle birlikte DIY'in kapitalist sistem tarafından sindirilmesi ve "fake DIY" ürünlerin pazara girmesi endişeleri bulunmaktadır. Ölçeklenme konusundaki sınırlamalar ise, kitlesel etki yaratmada zorluklar ve standartlaşma eksikliği şeklindedir.

Sonuç olarak, modada DIY hareketi, günümüzde sürdürülebilir moda hareketinin en dinamik bileşenlerinden biri olmuştur. Sadece maddi tasarruf sağlama yöntemi değil, aynı zamanda bireysel ifade ve ekolojik sorumluluk aracı olarak da büyük önem kazanmaktadır. Ancak, bu hareketin gerçek anlamda dönüşüm sağlayabilmesi için tüketici davranışlarındaki köklü değişimlerin de desteklenmesi gerekmektedir.

Duncombe (1997)'ye göre DIY kültürü, geleneksel yayıncılığa alternatif olarak ortaya çıkan fanzinler ve bağımsız dergiler aracılığıyla medya alanında önemli bir karşı-kültürel etki yaratmıştır. Düşük maliyetle üretilen bu yayınlar, çoğunlukla ana akım medyaya ve otoriteye karşı alternatif söylemlerin dolaşıma girmesini sağlamıştır. Özellikle feminist ve queer fanzinler, DIY medya pratiğinin politik ve kimlik temelli yönlerini görünür kılmıştır.

DIY kültürü, geleneksel yayıncılığa alternatif olarak ortaya çıkan ve hızla yaygınlaşan bağımsız medya biçimleriyle de kendini göstermiştir. Bu bağlamda, fanzinler, bağımsız dergiler, podcastler ve bloglar gibi alternatif medya mecraları; düşük maliyetle üretilbildikleri ve geniş kitlelere ulaşabilme özellikleriyle dikkat çekmektedir. Bu mecralar, genellikle resmi kurumlar, büyük medya kuruluşları veya ana akım medya tarafından temsil edilmeyen, alternatif ve özgün fikirlerin yayılmasını sağlar. Özellikle, otoriteye karşı çıkış, özgür anlatı ve toplumsal eleştiri gibi unsurları ön plana çıkaran bu platformlar, DIY kültürünün özgür ve bağımsız ruhunu yansıtmaktadır.

Fanzinler, çoğunlukla amatör fakat yüksek motivasyona sahip bireyler tarafından üretilen; el yapımı ya da dijital formatlarda yayımlanabilen ve içerik bakımından geniş bir çeşitlilik sunan alternatif yayınlardır. Günümüzde dijital mecraların yaygınlaşmasıyla

birlikte bloglar ve podcastler, bu alternatif yayıncılık pratiklerinin sürekliliğini sağlayan önemli araçlar hâline gelmiştir. Sınırlı bütçelerle üretilebilmeleri ve geniş kitlelere erişim imkânı sunmaları, bu mecraların farklı toplulukların kendilerini ifade edebilmeleri açısından kritik bir rol üstlenmesine olanak tanımaktadır.

Özellikle feminist ve queer fanzinler, alternatif medya alanında önemli bir konumda yer almakta ve toplumsal dönüşüm süreçlerinde etkili araçlar olarak değerlendirilmektedir. Duncombe'a (1997) göre bu tür yayınlar, ana akım medya yapılarının dışında kalarak, kendi anlatılarını oluşturmak isteyen toplulukların kurumsal otoritelere karşı geliştirdikleri ifade ve direnç alanlarıdır.

Piepmeyer (2009) girl zine'leri; bireylerin kimliklerini, deneyimlerini ve eşitlik taleplerini ifade edebildikleri, özellikle marjinal topluluklar için güçlendirici ve meydan okuyan alternatif medya alanları olarak ele almaktadır. Bu yayınlar, ana akım medya söylemlerine karşı çıkarak kişisel olanı politikleştiren anlatılar üretmekte ve feminist düşüncenin yayılmasına katkı sağlamaktadır. Alternatif içerikleri ve katılımcı üretim biçimleriyle zine'ler, toplumsal normları sorgulayan ve dönüştürücü bir iletişim aracı olarak konumlanmaktadır.

Sonuç olarak, DIY kültürünün medya alanındaki hareketliliği gerek toplumsal gerekse kültürel açıdan önemli bir dönüşüm sağlar. Bu medya pratikleri, geleneksel güç dinamiklerine karşı çıkan, alternatif anlatıları güçlendiren ve yeni toplumsal hareketlerin yaygınlaşmasına katkı sağlayan araçlar olarak öne çıkar. Ayrıca, bu platformlar sayesinde toplumsal farklılıkların, kimliklerin ve yeni normların özgürce ifade edilmesine olanak tanınmakta, özellikle dijital çağda erişilebilirliği artmaktadır.

Anderson'a (2012) göre DIY hareketi, dijital üretim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte teknolojik alanlarda da görünürlük kazanmıştır. Maker hareketi, geleneksel DIY anlayışının dijital araçlar, açık kaynaklı donanımlar ve ağ temelli bilgi paylaşımıyla yeniden şekillenmiş bir üretim pratiği olarak değerlendirilmektedir. Arduino ve Raspberry Pi gibi platformlar sayesinde bireyler, robotik, kodlama ve elektronik projeleri bireysel imkânlarla geliştirebilmekte; bu süreç, açık kaynak kültürü ve kolektif bilgi paylaşımıyla doğrudan ilişki kurmaktadır. Bu sayede, katılımcılar sadece bireysel olarak değil, küresel çapta bir topluluk içinde yenilikçi ve sınırları zorlayan projeler üzerinde çalışmakta, ortak bilgi ve becerilerini paylaşarak teknolojiyi demokratikleştirmektedir.

Burgess ve Green'e (2018) göre YouTube gibi dijital platformlar, bireylerin düşük bütçelerle içerik üreterek geniş kitlelere ulaşmasına olanak tanımaktadır. Video bloglar (vlog), kısa filmler ve belgeseller gibi içerikler, geleneksel medya kurumlarına ihtiyaç duyulmadan, kullanıcı odaklı ve DIY üretim mantığıyla geliştirilebilmektedir. Bu platformlar, kullanıcıların kendi hikâyelerini anlatmalarına, topluluklar oluşturmalarına ve içeriklerini küresel ölçekte paylaşımlarına imkân tanırken; yaratıcılık, girişimcilik ve toplumsal hareketlerin görünürlük kazanmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Bu yönüyle dijital video platformları, medyanın katılımcı ve daha erişilebilir bir yapıya evrilmesine katkıda bulunmaktadır.

DIY kültürü, eğitim ve öğrenme pratikleri bağlamında da önemli bir dönüşüme işaret etmektedir. Gauntlett (2011), bireylerin yaparak öğrenme, üretme ve paylaşma yoluyla bilgi edindiklerini; bu sürecin dijital platformlar ve Web 2.0 araçlarıyla birlikte daha görünür hâle geldiğini vurgulamaktadır. YouTube gibi çevrimiçi mecralar, bireylerin kendi öğrenme süreçlerini yönlendirmelerine ve bilgiye resmî eğitim kurumlarının sınırları dışında erişmelerine olanak tanımaktadır. Günümüzde, özellikle dijital araçların yaygınlaşmasıyla birlikte, bireylerin kendi ilgi alanlarına ve hızlarına göre öğrenmelerini mümkün kılan “kendin öğren” (learn-it-yourself) anlayışı giderek güçlenmektedir. Bu durum, öğrenmenin daha esnek, erişilebilir ve kişiselleştirilmiş biçimlerde gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, DIY (Kendin Yap) kavramı sadece mimarlık ve iç mimarlık disiplinleriyle sınırlı kalmamış, geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Günümüzde, teknoloji, sanat, moda, eğitim ve medya gibi farklı sektörlerde de kendine yer bulmuş ve etkisini göstermiştir. Bu yayılım, bireylerin yaratıcı çözümler üretmesini, bilgi ve kaynaklara erişimini kolaylaştırmış ve geleneksel üretim ve tüketim anlayışlarını köklü bir biçimde dönüştürmüştür. DIY, birçok alanda otoritelere ve büyük kurumlara karşı çıkan bağımsızlık ve özgürlük temalarını ön plana çıkarırken, aynı zamanda inovasyon ve topluluk temelli üretimin de temelini atmaktadır. Böylece, DIY kavramı, çok disiplinli ve çok yönlü bir hareket haline gelerek, modern dünyada teknolojik gelişmelerle birlikte yeni biçim ve anlamlar kazanmıştır. Aşağıda DIY literatürünün önemli isimleri özet niteliğinde bölümün sonuna eklenmiştir.

Tablo 3.1. *DIY ile ilişkili araştırmacılar tablosu (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)*

Kişi	Katkısı ve Açıklama	Kaynak
Judy Attfield	Gündelik yaşamın maddi kültürü bağlamında DIY'i ele almıştır. Feminist tasarım tarihi ve popüler tasarım üzerine çalışmalarıyla tanınmaktadır.	Judy Attfield - Wikipedia
Stephen M. Gelber	Hobileri Amerikan iş kültüründen bağımsız etkinlikler olarak değil; üretkenlik, beceri ve disiplin gibi çalışma yaşamına ait değerlerin boş zaman pratikleri aracılığıyla yeniden üretildiği alanlar olarak ele almaktadır.	Hobbies: Leisure and the Culture of Work in America (1999).
Carolyn Goldstein	20. yüzyıl Amerika'sında ev geliştirme üzerine çalışmalarıyla tanınmaktadır. DIY'in savaş sonrası dönemde sosyal arzu ve beceri kazanımıyla nasıl yaygınlaştığını analiz etmiştir.	Do It Yourself: Home Improvement in 20th-Century America. Princeton Architectural Press (1998).
Paul Greenhalgh	Zanaatın tarihi üzerine önemli çalışmaları bulunan bir akademisyendir. "Zanaatkar" teriminin farklı yorumlarını ve tarihsel bağlamdaki evrimini tartışmıştır.	The Persistence of Craft: The Applied Arts Today (2003).
Samuel Johnson	1755 tarihli sözlüğünde "zanaatkar"ı tanımlamıştır. Bu tanım, zanaat ve DIY kavramlarının tarihsel bağlamını anlamada önemlidir.	A Dictionary of the English Language
W. P. Matthew	1930'larda yazdığı kitaplar ve BBC radyo programlarıyla DIY'i geniş kitlelere tanıtmıştır.	Home Handicrafts (1933)
Barry Bucknell	1950'lerde popüler bir televizyon DIY uzmanı olarak tanınmıştır. Özellikle savaş sonrası kadınlara ev işlerinde yetkinleşmeleri konusunda ilham vermiştir.	Barry Bucknell - Wikipedia
Clive Edwards	Turning Houses into Homes (2017) adlı çalışması, evin "yuva"ya dönüşme sürecini, ev eşyalarının perakendeleşmesi, tüketim pratikleri ve kültürel anlamları üzerinden tarihsel bir perspektifle ele alır.	Turning Houses into Homes: A History of the Retailing and Consumption of Domestic Furnishings (2017)
Fiona Hackney	Tasarım tarihi ve el sanatları üzerine çalışan bir akademisyen olup, özellikle kadınların ev içi el sanatları ve toplumsal katılım konularında araştırmalar yapmaktadır.	Quiet Activism and the New Amateur: The Power of Home and Hobby Crafts (2013)
Sarah Lichtman	Amerika'daki ev yapımı sığınakların tarihini inceleyen bir akademisyendir.	Do-It-Yourself Security: Safety, Gender, and the Home Fallout Shelter in Cold War America (2006)
Andrew Jackson	Amatör tasarımcı ve üreticilerin DIY projelerini, özellikle boş zaman etkinlikleri ve kişisel beceri gelişimi bağlamında inceler.	Men Who Make - The 'Flow' of the Amateur Designer/Maker (2011)
Teal Triggs	Kendi kendine yayıncılığın (özellikle fanzinlerin) ana akım yayıncılığın dışında gelişen, alternatif üretim ve dağıtım pratikleri olarak ele alan; bu pratiklerin kültürel ve tasarımsal önemini inceleyen bir araştırmacıdır.	Fanzines: The DIY Revolution (2010)
P. Hunot	1946'da yayınlanan "Man About the House" adlı DIY rehberinin yazarıdır.	Do It Yourself: Democracy and Design. Journal of Design History (2006)
Raphael Samuel	Çağdaş kültürde geçmiş ve şimdiki zamanı inceleyen bir tarihçidir. Ev geliştirmenin 1950'lerde yüzeyleri kusursuz hale getirme meselesi olduğunu belirtmiştir.	Theatres of Memory: Past and Present in Contemporary Culture (1994)

Tablo 3.1. (Devam) DIY ile ilişkili araştırmacılar tablosu (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Alison J. Clarke	Plastik malzemelerin ev içi yaşam ve tüketim kültürü üzerindeki dönüştürücü etkilerini, özellikle 1950’ler Amerika’sı bağlamında ele alarak gündelik yaşam pratikleri ile materyal kültür arasındaki ilişkiyi tartışmaktadır.	Tupperware: The Promise of Plastic in 1950s America (2014)
Roni Brown	Kendi kendine yapılan evlerin anlamını ve sakinleriyle ilişkisini inceleyen bir araştırmacıdır.	Designing Differently: The Self-Build Home (2008)
Margaret Mead	Amerikan aile yaşamını ve bireylerin ev içi üretkenlik pratiklerini inceleyerek, bu tür toplumsal ve kültürel aktivitelerin aile içi etkileşim ve iş bölümü üzerinde olumlu etkiler yaratabileceğini ortaya koymuştur.	And Keep Your Powder Dry: An Anthropologist Looks at America (2000)

3.5. Kendin Tasarla Kavramı (Design it Yourself / DIYourself)

Günümüzde tasarım süreçleri, toplumsal ve teknolojik dönüşümlerle birlikte daha katılımcı, esnek ve kullanıcı odaklı bir yapıya evrilmektedir. Bu dönüşüm, geleneksel tasarım anlayışının ötesine geçen yeni alternatiflerin ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Bu alternatiflerden biri olan “Design It Yourself” (DIYourself / D.I.Y Design) yaklaşımı, bireylerin yaşam alanlarını kendi ihtiyaçları, estetik tercihleri ve günlük pratikleri doğrultusunda özgürce şekillendirebildiği bir tasarım modeli sunmaktadır.

DIYourself yaklaşımı, yalnızca ekonomik ya da pratik bir çözüm olmanın ötesinde, iç mimarlık disiplininde tasarımcı-kullanıcı ilişkisinin dönüşümünü de ifade eder. Bu çerçevede kullanıcı, yalnızca bir “kullanıcı” değil; aynı zamanda aktif bir tasarım kararı verici, hatta çoğu zaman uygulayıcı konumuna gelir. Gerek modüler sistemler gerekse dijital planlayıcılar ve açık kaynak yazılımlar aracılığıyla tasarım süreci, geniş kitlelerin erişebileceği bir yapıya dönüşmüştür.

Spencer (2008)’e göre “Design It Yourself” kavramı, tasarımın profesyonel alanın tekeline çıkarak daha geniş kitleler tarafından erişilebilir hâle gelmesini ifade etmektedir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren el işi, ev geliştirme ve alternatif üretim pratikleriyle yaygınlaşan bu yaklaşım, zamanla tasarım kültürünün bir parçası hâline gelmiştir. İç mimarlık bağlamında ise DIY anlayışı, kullanıcıların mekânsal düzenlemelere doğrudan müdahil olabilmesi ve tasarım sürecine aktif katılım göstermesi üzerinden okunabilir.

Geleneksel iç mimarlık uygulamalarında tasarım kararları, uzman kişi veya ekipler tarafından alınırken, kullanıcı çoğu zaman edilgen bir konumda yer almaktadır. Ancak Nicholas J. Habraken’in (2021) geliştirdiği “Supports” sistemi, bu anlayışa bir eleştiri

getirerek, konutların temel yapısal iskeleti ile iç mekân düzenlemelerinin ayrılabilceğini ve bu sayede kullanıcıların iç mekân tasarımında söz sahibi olabileceğini ileri sürmüştür. Habraken'in bu yaklaşımı, ilerleyen yıllarda "katılımcı tasarım" ve "açık yapı" (open building) kuramlarının gelişimine öncülük etmiştir. Henry Sanoff'un (1999) tanımladığı kullanıcı katılımı modeli, tasarımın yalnızca profesyonel ellerde değil, kullanıcının deneyimi ve ihtiyaçlarıyla şekillenen bir süreç olduğunu ortaya koyar. İç mimarlık bağlamında bu model, kullanıcıların gündelik yaşam pratikleriyle doğrudan ilişkili olan mekânsal kararları alma sürecine dahil olmasını gerektirir. Sanoff'a göre tasarım sürecinde kullanıcıya erken aşamada söz hakkı verilmesi hem estetik hem işlevsel başarıyı artırır.

Sanders ve Stappers (2008), kullanıcı katılımına dayalı tasarım anlayışının, tasarım sürecini profesyonellerin tekelinden çıkararak daha katılımcı ve demokratik bir yapıya dönüştürdüğünü savunmaktadır. Yazarlar, 21. yüzyılda dijital teknolojilerin bu dönüşüm için yeni olanaklar sunduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, günümüzde IKEA'nın sunduğu planlayıcı yazılımlar ile SketchUp, Roomstyler ve Planner 5D gibi dijital araçlar, profesyonel tasarım bilgisine sahip olmayan kullanıcıların dahi iç mekân düzenlemelerini planlayabilmesine imkân tanımaktadır. Bu tür uygulamalar, Sanders ve Stappers'ın tanımladığı ortak-yaratım yaklaşımının pratikte nasıl somutlaştığını ve DIY anlayışının dijitalleşme ile nasıl desteklendiğini göstermektedir.

DIYyourself yaklaşımının iç mimarlıkta öne çıkan bir diğer yönü de mekânın kişiselleştirilebilir bir alan haline gelmesidir. Altman ve Werner (1985) ev çevrelerine ilişkin çalışmaları temel alındığında, bireyin mekânla kurduğu ilişkide kişisel alan, aidiyet ve sahiplenme kavramlarının belirleyici olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, tasarım sürecine aktif olarak katılan kullanıcı, yalnızca mekân üzerinde fiziksel bir dönüşüm gerçekleştirmekle kalmamakta; aynı zamanda mekânla psikolojik ve duygusal bir bağ kurma sürecine de dâhil olmaktadır. DIY uygulamalar, kullanıcının mekân üzerindeki kontrol duygusunu artırarak, mekânın anonim bir çevre olmaktan çıkıp bireysel kimliği yansıtan bir "yer"e dönüşmesini desteklemektedir.

Gifford (2007), çevresel psikoloji bağlamında kullanıcıların mekân üzerinde kontrol ve kişiselleştirme imkânına sahip olmasının aidiyet ve memnuniyet duygusunu artırdığını ortaya koymaktadır. DIY uygulamaları ise bireyin kendi değerlerini ve estetik tercihlerini mekâna yansıtmaya olanak tanıyarak bu bağın güçlenmesini desteklemektedir.

Kullanıcı katılımını ve alternatif üretim biçimlerini merkeze alan DIYourself yaklaşımı, tasarımın demokratikleşmesine yönelik çağdaş tartışmalarla ilişkilendirilebilir. Fuad-Luke'un (2013) tasarım aktivizmi çerçevesinde vurguladığı üzere, erişilebilir malzemeler, esnek ve uyarlanabilir tasarım stratejileri, kullanıcıların tasarım sürecine daha aktif biçimde katılmasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda modüler ve yeniden düzenlenebilir sistemler, iç mekân tasarımında kullanıcıya esneklik ve ekonomik avantajlar sunan önemli araçlar olarak değerlendirilebilir.

Gershenfeld (2005), dijital üretim araçlarının bireylere küçük ölçekli ve kişisel üretim imkânı sunduğunu ve bu durumun geleneksel üretim-tüketim ilişkilerini dönüştürdüğünü ileri sürmektedir. Bu araçların iç mimarlık alanında kullanımı ise DIY yaklaşımının somut bir üretim pratiğine dönüşmesine olanak tanımaktadır.

Tonkinwise (2011), DIY ve benzeri katılımcı tasarım yaklaşımlarının kullanıcıyı güçlendirme ve tasarımı demokratikleştirme potansiyeline sahip olduğunu kabul etmekle birlikte, bu anlayışın sınırlarına da dikkat çekmektedir. Tasarım bilgisinin ve yerleşik pratiklerin tamamen göz ardı edilmesi, uygulama süreçlerinde nitelik sorunlarına yol açabilmektedir. Ayrıca, tasarım pratiklerine katılımın bilgi, beceri ve imkânlarla bağlı olması, DIY yaklaşımlarının her kullanıcı için eşit derecede erişilebilir olmasını zorlaştırmaktadır.

Bunun yanında, iç mimarlık mesleğinin sınırlarının belirsizleşmesi, uzmanlık bilgisinin değersizleşmesi gibi etik tartışmalar da literatürde yer almaktadır. Dolayısıyla, profesyonel iç mimarlar ile kullanıcılar arasında sağlıklı bir iş birliği modeli geliştirilmesi, bu yaklaşımın sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

"Design It Yourself" (DIYourself) yaklaşımı, iç mimarlık disiplinde tasarımın yalnızca profesyonel bir eylem değil, aynı zamanda bireysel bir ifade, deneyim ve katılım alanı olarak ele alınabileceğini öne süren alternatif bir bakış açısını temsil etmektedir. Bu yaklaşımın kuramsal temelleri, büyük ölçüde katılımcı tasarım, açık yapı sistemi, mekânsal özdeşleşme ve kullanıcı merkezli tasarım gibi kavramlarla ilişkilidir. Aşağıda bu kuramsal başlıklar, iç mimarlık odağında ele alınmaktadır.

Katılımcı tasarım, tasarım sürecine yalnızca profesyonellerin değil, aynı zamanda doğrudan etkilenecek kullanıcıların da aktif olarak dahil olmasını savunan bir yaklaşımdır. Bu düşünce yapısı, özellikle 1970'li yıllarda mimarlık ve şehir planlama alanlarında ortaya çıkmış ve zamanla iç mekân tasarımı alanına da yayılmıştır. Sanoff (1999), katılımcı tasarımı, kullanıcıların tasarım sürecine yalnızca bilgi sağlayıcı değil,

aynı zamanda karar verici olarak katıldığı bir süreç olarak tanımlar. Bu durum, iç mekânın kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda yeniden tanımlanmasını ve özelleştirilmesini mümkün kılar.

Açık Yapı Sistemi, Nicholas J. Habraken'in (2021) geliştirdiği "open building" kavramı, özellikle konut ve iç mekân tasarımında esneklik ve değiştirilebilirlik ilkelerine dayanır. Bu kurama göre, yapı iki düzeyde ele alınır: sabit taşıyıcı sistemler ve kullanıcı tarafından değiştirilebilen elemanlar. İç mimarlık bağlamında, bu model kullanıcıya yalnızca mekânda yaşama değil, aynı zamanda mekânı dönüştürme ve yeniden üretme imkânı sunar. Design It Yourself yaklaşımı bu esneklik ilkesini, yapı bileşenlerinin modülerleştirilmesi ve kullanıcı dostu hale getirilmesi aracılığıyla iç mimarlık alanına entegre eder.

Kullanıcı merkezli tasarım yaklaşımı, tasarım sürecinde alınan kararların kullanıcıların ihtiyaçları, beklentileri ve gündelik pratikleri doğrultusunda şekillenmesini savunmaktadır. Bu anlayış, iç mimarlıkta mekânı yalnızca görsel ya da teknik bir kompozisyon olarak değil, aynı zamanda deneyimlenen ve yaşanan bir olgu olarak ele almaktadır. Bu bağlamda Design It Yourself yaklaşımı, kullanıcıların kendi yaşam alışkanlıklarını ve estetik tercihlerini doğrudan mekâna yansıtabilmesine olanak tanıyan katılımcı bir zemin sunmaktadır. Sanders ve Stappers'ın (2008) ortak-yaratım (co-creation) kavramsallaştırmasıyla uyumlu biçimde, dijital tasarım araçlarının yaygınlaşması kullanıcıların tasarım sürecine daha erken ve daha aktif biçimde dâhil olmasını mümkün kılmış; kullanıcıların iç mekânlarını simüle ederek karar alma süreçlerine doğrudan katılabilmelerini sağlamıştır.

İç mimarlıkta kullanıcıların tasarım sürecine aktif katılımı, mekâna yönelik aidiyet ve özdeşleşme duygusunu pekiştirir. Altman ve Werner'in (1985) çevresel psikoloji çerçevesinde ev çevrelerine ilişkin yaklaşımları, bireyin yaşadığı ya da kullandığı mekânla kurduğu psikolojik, duygusal ve davranışsal bağları açıklamaktadır. Bu bağlamda ele alınan aidiyet, sahiplenme ve kişisel alan kavramları, bireyin mekânla kurduğu özdeşleşme sürecinin temel bileşenleri olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda Design it Yourself yaklaşımı, kullanıcıya yalnızca fiziksel bir değişiklik olanağı sunmakla kalmayıp, aynı zamanda kimlikel ve duygusal bir ifade alanı yaratmaktadır.

Design It Yourself yaklaşımı, tasarımın yalnızca uzmanlar tarafından gerçekleştirilen bir faaliyet olmaktan çıkarak, her bireyin katkıda bulunabileceği bir süreç haline gelmesini hedefler. Bu bakış açısı, tasarımın sosyo-kültürel bir araç olarak

görülmesini ve bireyin yaşam alanına müdahale etme hakkını savunur (Manzini, 2015). Bu bağlamda iç mimarlık, yalnızca estetik bir meslek pratiği değil, aynı zamanda bireysel ifade özgürlüğü ve yaşamsal kontrolün bir aracı haline gelir.

Design It Yourself yaklaşımı iç mimarlık alanında yalnızca teorik bir tartışma konusu değil, aynı zamanda çok sayıda pratik örnekle somutlaşmış bir uygulama pratiği olarak da değerlendirilebilir. Bu uygulamalar çoğunlukla modüler sistemler, dijital planlayıcı araçlar, açık kaynaklı üretim teknikleri ve kullanıcı odaklı tasarım platformları üzerinden şekillenmektedir.

IKEA, Design It Yourself yaklaşımının en bilinen ve yaygınlaşmış örneklerinden biridir. Ürünlerinin büyük kısmı, kullanıcı tarafından monte edilebilecek şekilde tasarlanmış olup, iç mekânda hem ekonomik hem de esnek çözümler sunar. IKEA Home Planner gibi dijital araçlar sayesinde kullanıcı, iç mekân kurgusunu bizzat planlayabilmekte; renk, boyut ve yerleşim kararlarını kendisi alabilmektedir. Bu örnek, tasarımın profesyonel bir hizmet olmaktan çıkarak tüketici-kullanıcı-karar verici arasında yeniden tanımlandığını göstermektedir.

Teknik bilgiye sahip olmayan kullanıcılar için geliştirilen SketchUp, Planner 5D ve Roomstyler gibi platformlar, mekânsal kurguyu üç boyutlu olarak deneyimleme ve kişisel tercihler doğrultusunda yapılandırma imkânı sunar. Kullanıcılar bu platformlar üzerinden kendi evlerini dijital ortamda yeniden tasarlayabilir, çeşitli kombinasyonları deneyebilir ve uygulamaya yönelik çıktılar elde edebilirler.

Bu araçlar, Design It Yourself'in sadece fiziksel üretime değil, aynı zamanda dijital tasarım ortamında simülasyon ve karar verme süreçlerine de entegre olduğunu göstermektedir.

Özellikle gelişmekte olan bölgelerde, sınırlı ekonomik kaynaklara sahip bireylerin kendi yaşam alanlarını dönüştürmek için geliştirdiği yerel, yaratıcı ve katılımcı çözümler de DIY yaklaşımının bir yansıması olarak görülebilir. Örneğin topluluk temelli atölye çalışmalarıyla gerçekleştirilen iç mekân yenileme projeleri hem sosyal bağları güçlendirmekte hem de bireylerin yaşadığı alan üzerinde kontrol duygusu geliştirmesine katkı sunmaktadır.

Design It Yourself yaklaşımı, iç mimarlıkta hem teorik hem pratik düzlemde birçok avantaj sunmakla birlikte, çeşitli sınırlılıkları ve eleştirel tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Güçlü yönleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Kullanıcı Katılımı ve Sahiplenme: Design It Yourself uygulamaları, kullanıcıların mekân üzerinde daha fazla söz hakkına sahip olmasını sağlar. Bu durum, aidiyet ve memnuniyet düzeyini artırır.
- Esneklik ve Erişilebilirlik: Modüler sistemler ve dijital araçlar, iç mimari çözümleri daha erişilebilir hale getirir. Bu sayede profesyonel hizmete ulaşamayan kullanıcılar da yaşam alanlarını dönüştürebilir.
- Sürdürülebilirlik: Yerel malzeme kullanımı ve yeniden işlevlendirme gibi stratejiler, çevresel sürdürülebilirliği destekler.
- Ekonomik Alternatifler: Düşük bütçeli çözüm arayan kullanıcılar için maliyet etkin çözümler sunar.

Ancak sınırlılıklar ve riskler de taşımaktadır:

- Tasarım Kalitesi ve Ergonomi: Profesyonel bilgi eksikliği, bazı durumlarda ergonomik hatalara veya işlevsel sorunlara neden olabilir. Özellikle mutfak, banyo gibi teknik bilgi gerektiren alanlarda bu risk daha yüksektir.
- Erişim Sorunları: Her kullanıcı dijital araçlara ya da modüler sistemlere eşit şekilde erişemeyebilir. Bu durum, Design It Yourself'in kapsayıcılığını sınırlandırmaktadır.
- Mesleki Sınırların Belirsizleşmesi: Tasarımın demokratikleşmesi olumlu bir gelişme olmakla birlikte, profesyonel iç mimarlık mesleğinin değersizleştirilmesi gibi bir tehlikeyi de içinde barındırmaktadır. Bu nedenle profesyonellerin rolünün tamamen ortadan kalkması değil, kullanıcıyla iş birliği içinde yeniden tanımlanması gereklidir.
- Estetik ve Tutarlılık Sorunları: Bireysel çözümler her zaman bütüncül bir tasarım dili oluşturamayabilir; bu da özellikle kamusal ya da yarı kamusal mekânlarda kaotik sonuçlara yol açabilir.

Sonuç olarak Design It Yourself yaklaşımı, iç mimarlıkta yeni bir kullanıcı-tasarımcı ilişkisi modeli ortaya koymakta ve tasarımın daha katılımcı, esnek ve kişisel hale gelmesine katkı sunmaktadır. Ancak bu yaklaşımın sağlıklı bir biçimde uygulanabilmesi için, kullanıcıların bilinçlendirilmesi, dijital araçların yaygınlaştırılması ve profesyonel mesleki etikle desteklenen bir çerçevenin oluşturulması önemlidir.

Tez kapsamında ele alınan “Kendin Yap” (Do It Yourself - DIY) ve “Kendin Tasarla” (Design It Yourself - DIYourself) kavramlarının doğru şekilde ayırt edilmesi gerekmektedir. Bu iki kavram, birbiriyle ilişki içinde olan; benzer yönler taşıyan ancak

aynı zamanda önemli farklılıklar barındıran kavramlardır. Temsil ettikleri anlamları ve bu tez kapsamında yürütülen özgün çalışmadaki karşılıklarını doğru değerlendirebilmek için, aralarındaki ayrımların açık bir biçimde ortaya konması önemlidir.

“Do It Yourself” (DIY) ve “Design It Yourself” (D.I.Y Design) kavramları arasındaki ayrım yalnızca terminolojik değil; aynı zamanda ontolojik, işlevsel ve epistemolojik düzeyde farklılaşmaktadır. Ontolojik olarak, her iki yaklaşımın tasarım nesnesine ve tasarım eylemine yüklediği anlam farklıdır: “Do It Yourself” yaklaşımı, tasarımı tamamlanmış bir nesnenin birey tarafından uygulanmasına, yani fiziksel varlık kazandırılmasına odaklanırken; “Design It Yourself” anlayışı, henüz var olmayan bir tasarımın birey tarafından oluşturulmasını, yani tasarımın ontolojik varlık haline getirilmesini içerir. Bu bağlamda ilki, hazır olanı gerçekleştirme eylemiyken; ikincisi, yeni bir varlık yaratma sürecidir. İşlevsel açıdan bakıldığında, “Do It Yourself” daha çok fiziksel üretim, montaj, onarım gibi uygulamaya dönük becerilerle ilgilidir. Kullanıcı, genellikle hazır şemalara ya da standart parçalara bağlı kalarak uygulayıcı rolü üstlenir. “Design It Yourself” ise karar alma, planlama, biçimlendirme ve kişiselleştirme gibi daha üst düzey işlevsel süreçleri içerir; burada kullanıcı yalnızca uygulayıcı değil, aynı zamanda tasarımı yönlendiren özne konumundadır. Epistemolojik olarak, “Do It Yourself” çoğu zaman deneyimsel bilgiye ve görsel-işitsel talimatlara dayanırken; “Design It Yourself” bireyin mekân algısı, ihtiyaç analizi, estetik değerlendirme ve problem çözme becerileriyle şekillenen daha karmaşık bir bilişsel süreci içerir. Bu nedenle, “Design It Yourself” yaklaşımı, iç mimarlıkta yalnızca bir üretim biçimi değil; aynı zamanda kullanıcıyı tasarım sürecine dahil eden, yaratıcı düşüncüyü tetikleyen ve tasarım bilgisini demokratikleştiren kuramsal bir çerçeve olarak ele alınmalıdır.

4. AIRBNB VE DIY TASARIM İLİŞKİSİ

Bu tez kapsamında Airbnb ve DIY (Kendin Yap) tasarım anlayışının birlikte ele alınmasının temel nedeni, her iki kavramın da kullanıcı merkezli, deneyim odaklı ve alternatif mekân kurguları sunan yapılar içermesidir. Airbnb, geleneksel otelcilik anlayışından farklı olarak, konuklara standartlaştırılmış hizmetler yerine daha esnek ve kişiselleştirilmiş konaklama deneyimleri sunan eşler arası bir platformdur. Tussyadiah ve Pesonen'in (2016) ortaya koyduğu üzere, Airbnb gibi P2P konaklama biçimleri kullanıcıların seyahat davranışlarını dönüştürmekte; daha uzun konaklama süreleri ile farklı destinasyon ve mahallelere yönelimi teşvik eden yeni deneyim biçimlerini ön plana çıkarmaktadır. Bu dönüşüm, konaklama mekânlarının yalnızca barınma işlevi gören alanlar olmanın ötesine geçerek, kullanıcı deneyimini şekillendiren ve gündelik yaşama temas eden mekânsal ortamlara dönüşmesine zemin hazırlamaktadır. Söz konusu bireyselleşmiş ve esnek yapı, DIY tasarım felsefesi ile doğrudan örtüşmektedir. DIY tasarım, bireyin profesyonel tasarımcı müdahalesi olmaksızın kendi ihtiyaçları, becerileri ve deneyimleri doğrultusunda estetik ve işlevsel çözümler üretmesini mümkün kılar; bu süreçte kullanıcı, pasif bir tüketici olmaktan çıkarak tasarım pratiğinin aktif bir öznesi hâline gelir (Watson ve Shove, 2008). Bu bağlamda, Airbnb'de yer alan pek çok konaklama birimi, DIY yaklaşımların mekânsal düzlemdeki somut karşılıklarını barındırmakta; bu durum hem konuk deneyimini hem de mekân algısını doğrudan etkilemektedir.

Buna ek olarak, DIY uygulamalarının kullanıcı tercihleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi, çağdaş iç mekân tasarımı ve mimari üretim süreçlerini anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır. Kullanıcıların tasarım sürecine aktif biçimde dâhil olduğu bu tür üretim pratikleri, katılımcı ve demokratik tasarım yaklaşımlarıyla ilişkilendirilmektedir. Ehn'in (2008) katılımcı tasarım yaklaşımında vurguladığı üzere, tasarım sürecinin farklı aktörlerle paylaşılması, tasarım otoritesinin dönüşmesine olanak tanımaktadır. Bu dönüşüm, kullanıcıların tasarım sürecine daha aktif biçimde dâhil olmasını sağlarken, mekânla kurdukları ilişkinin güçlenmesine de katkı sunmaktadır. Benzer şekilde Tonkinwise (2011), tasarımın tekil bir uzmanlık alanı olarak ele alınmasının sorgulanması gerektiğini belirterek, kullanıcı katılımının tasarım pratikleri üzerinde dönüştürücü bir potansiyel taşıdığına dikkat çekmektedir.

Airbnb'nin tasarım anlayışı, konaklamanın ötesinde, misafirlere deneyim odaklı ve kişisel yaşam alanları sunmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, literatürde sıklıkla "mekânsal otantisite" kavramı ile ilişkilendirilmekte olup, evin bireysel karakteri ile kullanıcı arasında bir bağ kurmayı amaçlamaktadır.

Airbnb'nin "ev gibi hissettirme" iddiası, standartlaşmış otel ortamlarından sıkılan gezginlerin daha samimi, sıcak ve benzersiz deneyimler arayışına hitap edebilmektedir. Bu bağlamda DIY, kullanıcı deneyimini zenginleştiren bir araç haline gelebilmektedir.

DIY unsurları duygusal bağ kurma yönünde zaman zaman pozitif etkiler oluşturabilmektedir. El yapımı objeler, yerel sanatçıların eserleri veya antika mobilyalar gibi unsurlar, konuklarda aidiyet hissini güçlendirebilmektedir. Norman'ın (2004) "Duygusal Tasarım" kuramına göre, kullanıcıların nesnelerle ve mekânlarla kurduğu duygusal bağ deneyimi güçlendirmektedir. Bu bağlamda, ev sahiplerinin DIY yöntemleriyle eklediği el işi objeler veya kişisel dokunuşlar, konuklar için anlamlı ve anlatısı olan bir deneyim yaratabilir. Oskam (2020), genç ev sahipleri ve girişimcilerin Airbnb'de yenilikçi ve girişimci yaklaşımları sayesinde finansal esneklik elde edebildiklerini belirtmektedir. Örneğin, geri dönüştürülmüş paletlerden yapılan bir yatak başı veya duvar rafları, maliyeti düşürürken yaratıcılığı ön plana çıkarabilir. DIY tasarımlar, ev sahibinin geçmişine ve bulunduğu bölgenin kültürüne dair izler taşıyabilir. Örneğin, Ege'de bir Airbnb evinde kullanılan yerel taş malzemeler veya Anadolu motifleriyle dekore edilmiş bir duvar, konuklar için otantik bir hikâye sunabilir.

Airbnb, ev sahiplerine yönelik hazırladığı rehberlerde DIY tasarımını aktif olarak teşvik etmektedir. Airbnb Host Handbook (2023)'da ev sahiplerinden bölgesel malzemeler (örneğin, Karadeniz'de ahşap, Kapadokya'da volkanik taş) kullanmaları ve yerel el sanatlarını sergilemeleri önerilmektedir. Airbnb Design Guide (2022), konukların kendilerini "evde" hissetmeleri için hikâyesi olan eşyalar (aile fotoğrafları, seyahat hatıraları) kullanımını tavsiye etmektedir. Sürdürülebilir Tasarım vurgusu yapılarak, geri dönüştürülmüş malzemelerle yapılan DIY projeleri desteklenir (örneğin, eski kapıların masa olarak kullanımı).

Airbnb'de DIY unsurların kullanılması, konukların mekânla daha aktif etkileşim kurmasını ve "home feeling" deneyimini güçlendirmesini sağlayabilir (Guttentag, 2019). Örneğin, el yapımı mobilyalar veya yerel zanaat ürünleri, konukların kaldıkları birimde deneyimlerini zenginleştirebilir. Airbnb'nin DIY odaklı tasarım anlayışı, konaklamayı bir deneyime dönüştürerek sektörde farklı bir konaklama türü sunmaktadır. Bu yaklaşım, ev

sahiplerinin yükünü artırabilse de deneyim odaklı ve paylaşılabılır mekânlar oluşturulmasına imkân tanımaktadır.

4.1. Airbnb’de DIY Tasarımın Roller

Airbnb gibi paylaşım temelli konaklama platformları, konutların kısa süreli kiralama yoluyla değerlendirilmesini sağlayarak hem ev sahiplerine hem de konuklara alternatif bir deneyim sunmaktadır. Bu deneyimin merkezinde ise mekânsal atmosferin niteliği ve tasarımı yer almaktadır. Son yıllarda özellikle DIY tasarım anlayışı, Airbnb mekânlarında belirgin bir rol oynamaya başlamıştır. Bu bölümde, DIY tasarımın Airbnb bağlamındaki işlevi ev sahibi ve konuk perspektifinden kuramsal düzeyde ele alınacaktır.

4.1.1. Ev sahipleri açısından DIY tasarımın roller

Ev sahipleri açısından DIY tasarım uygulamaları, çoğu zaman ekonomik ve işlevsel bir strateji olarak değerlendirilmektedir. Profesyonel iç mimarlık hizmetleri veya hazır mobilya sistemleriyle karşılaştırıldığında, bireysel çabayla geliştirilen çözümler daha esnek bütçe yönetimine olanak tanımakta ve mekânın işlevsel gereksinimlerine uyarlanabilmektedir. Zervas, Proserpio ve Byers (2017)’nin Airbnb’nin otel sektörü üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında ortaya koydukları üzere, ev sahiplerinin maliyetleri minimize ederek rekabet avantajı elde etmeleri, platformun yaygınlaşmasında belirleyici unsurlardan biridir. Bu bağlamda DIY tasarım uygulamaları, ev sahiplerine düşük maliyetli ancak işlevsel mekânsal çözümler üretme imkânı sunarak, Airbnb’nin ekonomik sürdürülebilirliğine dolaylı biçimde katkı sağlamaktadır.

Ancak bu yaklaşım yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kimliksel bir tercihi de yansıtmaktadır. DIY uygulamaları, ev sahibinin kişisel zevklerini, değerlerini ve yaşam tarzını mekâna aktarmasına olanak tanımaktadır. Airbnb’de konaklanan evlerin "birine ait" olduğu hissini yaratması, otel benzeri anonimliği aşan daha sıcak ve bireysel bir atmosfer oluşmasını sağlamaktadır. Nitekim birçok ev sahibi, yalnızca bir kiralama aracı sunmakla kalmaz; aynı zamanda kendi hikâyesini, estetik anlayışını ve kültürel birikimini de mekâna işlemektedir. Bu bağlamda DIY tasarım, ev sahipleri için bir tür "yaşam tarzı sunumu" ve kişisel marka yaratma aracı haline gelmektedir.

Geleneksel tadilat süreçlerine kıyasla, DIY uygulamaları ev sahiplerine daha fazla zaman ve operasyonel esneklik sunar. Özellikle kiralamalar arasındaki kısa boşluklarda yapılan küçük müdahaleler (örneğin, el yapımı bir dekoratif obje ekleme, eski mobilyaları

boyama, mekân düzenini değiştirme gibi) mekânın dinamik şekilde yeniden düzenlenmesini mümkün kılar. DIY uygulamalarının klasik tadilat süreçlerine göre %40 oranında daha hızlı tamamlandığını görölmektedir. Bu hız ve esneklik, Airbnb gibi zamanlamanın kritik önem taşıdığı bir platformda ev sahipleri için büyük avantaj sağlamaktadır.

4.1.2. Konuklar açısından DIY tasarımın algılanışı

Konuk perspektifinden bakıldığında ise DIY tasarım, konaklama deneyiminin daha kişisel, samimi ve otantik hissedilmesini sağlayan bir araç olarak literatürde yer almaktadır. Standart otel odaları çoğu zaman tekdüze, steril ve ruhsuz olarak algılanırken, DIY dokunuşlar içeren Airbnb evleri, “ev hissi” uyandıran sıcaklıkta ortamlar yaratmaktadır. Kişisel dokunuşlar içeren konaklama mekânlarında kalan misafirlerin büyük bir çoğunluğu kendini “evinde gibi” hissetmektedir. Bu durum, bireyselleştirilmiş mekânların sadece görsel değil, aynı zamanda duygusal bağ kurulmasına da olanak sağladığını göstermektedir.

DIY tasarımlar aynı zamanda mekânın otantiklik derecesini artırmaktadır. Seyahat eden bireyler, özellikle günümüzde giderek artan standartlaşma ve zincirleşmeye karşı, “gerçek” deneyimler aramaktadır. Y ve Z kuşağı turistlerinin büyük çoğunluğu kurgulanmamış, sahici mekânları tercih etmektedir. DIY tasarım, bu anlamda kitle turizminin yüzeysel estetiklerinden uzak, yerel ve insani bir deneyim sunar.

El yapımı dekorasyon unsurları, vintage mobilyalar, yerel sanat eserleri veya ev sahibinin kendi üretimi olan objeler, misafirler için sadece görsel değil kültürel anlamlar da taşıyabilmektedir. Bu detaylar, mekanın bir "hikâyesi" olduğunu ima edebilir ve bu da konukların o mekânda geçirdiği zamanı daha özel, anlamlı ve unutulmaz hale getirebilmektedir.

4.1.3. Tasarımın işlevsel ve estetik boyutları

DIY tasarım yalnızca estetik bir ifade biçimi değil; aynı zamanda işlevsellik, konfor ve kullanım kolaylığı açısından da önem taşımaktadır. Ev sahiplerinin kendi deneyimlerinden yola çıkarak oluşturdukları çözümler, mekânın daha esnek, çok amaçlı ve kullanıcı dostu olmasına katkı sağlayabilir. Örneğin, dar alanların fonksiyonel biçimde değerlendirilmesi, dönüştürülebilir mobilyaların kullanımı gibi uygulamalar hem ekonomik hem de pratik çözümler sunar.

Bununla birlikte, DIY yaklaşımının estetik boyutu da konuk deneyiminin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Özellikle ahşap, hasır ve seramik gibi doğal malzemelerin yanı sıra yerel üretim tekniklerinin kullanıldığı mekânlar, duyuusal deneyimi zenginleştiren unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Pine ve Gilmore (2013)'ün deneyim ekonomisi çerçevesinde vurguladığı üzere, çağdaş kullanıcılar yalnızca işlevsel veya görsel olarak kusursuz mekânlardan ziyade, duygusal bağ kurabilecekleri, kişisel ve anlam yüklü deneyimlere yönelmektedir. Bu bağlamda DIY ile şekillenen mekânlar, “kusursuzluk” iddiası taşımayan; ancak özgünlük, samimiyet ve insani sıcaklık sunan deneyim alanları olarak değerlendirilebilir.

4.2. Airbnb Deneyiminde DIY Tasarımın Olumlu ve Olumsuz Etkileri

Airbnb gibi kısa süreli konaklama platformları, kullanıcı deneyiminde estetik, otantiklik ve kişisellik gibi unsurların öne çıktığı yeni bir misafirlik anlayışını ortaya koymuştur. Bu bağlamda DIY tasarım, yalnızca bir dekorasyon yöntemi olmanın ötesine geçerek hem konuk hem de ev sahibi deneyimini etkileyen önemli bir tasarım stratejisi haline gelmiştir. Literatürde, DIY tasarım uygulamalarının Airbnb deneyimine etkileri hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle ele alınmaktadır. Bu bölümde, söz konusu etkiler mevcut akademik kaynaklar doğrultusunda iki başlık altında değerlendirilecektir.

4.2.1. DIY tasarımın olumlu etkileri

Literatürde, Airbnb gibi eşler arası konaklama platformlarının sunduğu kişiselleştirilmiş ve ev hissi veren mekânların, konuk deneyimini geleneksel otel konaklamalarından farklılaştırdığı vurgulanmaktadır. Tussyadiah ve Pesonen (2016), P2P konaklama biçimlerinin kullanıcıların seyahat davranışlarını dönüştürdüğünü ve konaklama deneyimini gündelik yaşama daha fazla yaklaştırdığını ortaya koymaktadır. Airbnb mekânlarında sıklıkla karşılaşılan el yapımı objeler, ev sahiplerinin kişisel müdahaleleri ve yerel referanslar ise, bu deneyimsel dönüşüm bağlamında DIY tasarım anlayışı çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu tür özgün tasarımlar, “evdeymiş gibi hissetme” beklentisini destekleyerek, kullanıcı ile mekân arasında duygusal bir bağ kurulmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum Norman (2004)'ün “Duygusal Tasarım” kuramıyla örtüşmektedir.

DIY yaklaşımı aynı zamanda estetik çeşitlilik ve görsel zenginlik sunarak sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlarda öne çıkmaktadır. Yaratıcı ve el yapımı unsurlar

içeren Airbnb mekânlarının Instagram gibi platformlarda daha fazla etkileşim aldığı görülmekte; bu durum, özellikle görsel estetiğe duyarlı Y ve Z kuşağı gezginleri için çekicilik unsuru oluşturmaktadır. Sosyal medya paylaşımlarında kullanılan bu tür “instagrammable” yani instagram platformunda paylaşılabılır detaylar, ev sahipleri için organik tanıtım ve artan rezervasyon potansiyeli anlamına gelmektedir.

Bununla birlikte, DIY uygulamalarının yerel ekonomilere sağladığı katkı da literatürde öne çıkan olumlu etkiler arasındadır. Yerel zanaatkârların ürettiği mobilya ve dekoratif unsurların kullanılması hem sürdürülebilirlik açısından destekleyici olmakta hem de konukların bölgeye dair daha derin bir kültürel deneyim yaşamasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda DIY tasarımlar, Airbnb’nin sunduğu konaklama hizmetini yalnızca bir barınma çözümü olmaktan çıkarıp, kültürel bir keşif alanına dönüştürebilmektedir.

Sonuç olarak, DIY yaklaşımı Airbnb deneyimini kişiselleştiren, görsel olarak zenginleştiren ve yerel kültürle etkileşimi teşvik eden bir tasarım anlayışı olarak öne çıkmaktadır. Kullanıcı memnuniyetini artırma, mekânsal aidiyet duygusu oluşturma ve sosyal medya görünürlüğünü artırma gibi çeşitli faydaları nedeniyle, bu yaklaşım ev sahipleri tarafından giderek daha fazla benimsenmektedir.

4.2.2. DIY tasarımın olumsuz etkileri

Her ne kadar DIY (Kendin Yap) tasarım uygulamaları Airbnb gibi kısa süreli konaklama platformlarında kullanıcı deneyimini zenginleştirse de bu yaklaşımın bazı olumsuz yönleri de literatürde dikkat çekmektedir. Özellikle profesyonel tasarım denetiminin olmaması, kalite ve güvenlik açısından çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Türk Standartları Enstitüsü’nün (2022) konut içi ahşap mobilyaların güvenli kullanımına ilişkin belirlediği standartlar, mobilya montajının, taşıyıcılık ve ergonomi kriterlerine uygun şekilde yapılmasının önemini vurgulamaktadır. Bu standartlar dikkate alınmadığında, hatalı monte edilmiş raf sistemleri, uygun olmayan elektrik çözümleri veya ergonomik olmayan mekânsal düzenlemeler gibi sorunlar ortaya çıkabilmekte; bu durum kullanıcı güvenliğini olumsuz etkileyebilmektedir.

Ayrıca, estetik açıdan yeterince bütünlük sağlanamaması da DIY uygulamalarının bir diğer eleştiri noktasıdır. Özellikle tasarım eğitimi olmayan bireyler tarafından yapılan müdahaleler, mekânda görsel dağınıklık yaratabilmekte ve kullanıcıların mekân algısını olumsuz etkileyebilmektedir. Farklı tarzların uyumsuz şekilde bir arada kullanılması,

estetik bütünlüğü zedeleyerek profesyonellikten uzak, karışık ve yorucu bir iç mekân algısına neden olabilmektedir.

Buna ek olarak, DIY tasarımların aşırı bireyselleştirilmiş olması, bazı konuklar açısından mekânsal uyumsuzluk ve yabancılaşma hissi yaratabilmektedir. Zervas vd. (2017), Airbnb kullanıcı deneyimlerinin değerlendirilmesinde beklenti ile sunulan mekânsal özellikler arasındaki uyumun, kullanıcı memnuniyeti üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, ev sahibinin kişisel zevkleri ve kullanım alışkanlıkları doğrultusunda yoğun biçimde özelleştirilmiş mekânlar, her kullanıcı profili için aynı konfor algısını üretmeyebilmektedir. Bu durum, Airbnb'nin sıklıkla vurguladığı "evde hissetme" vaadiyle çelişerek kullanıcı memnuniyetinin azalmasına yol açabilmektedir. Özellikle farklı kültürel geçmişlere sahip konuklar açısından, aşırı özelleştirilmiş iç mekânlar, nötr ve evrensel bir konaklama ortamı sunmaktan uzaklaşabilmektedir.

Ayrıca, DIY uygulamaların bakım ve süreklilik gereksinimleri göz ardı edildiğinde, estetik değer zamanla işlevselliğe yenik düşebilmektedir. Zayıf malzeme kullanımı, amatörce yapılan montajlar veya hatalı ölçüler nedeniyle oluşan kullanım sorunları, konaklama sürecinde rahatsızlık yaratabilir. Bu durum, özellikle konaklama biriminin yoğun şekilde kullanıldığı sezonlarda veya kısa rezervasyon aralıklarında, ev sahipleri için operasyonel yük oluşturabilmektedir.

Bu bölümde, Airbnb platformunda yer alan konaklama birimlerinde DIY (Kendin Yap) tasarım yaklaşımlarının ev sahipleri ve konuklar açısından sunduğu işlevsel, estetik ve duygusal katkılar ele alınmış; literatürde vurgulanan olumlu ve olumsuz yönler detaylı biçimde incelenmiştir. Konaklama birimlerinin kişiselleştirilmesi, yerel malzeme ve kültürel öğelerin kullanımı, kullanıcılar arasında duygusal bağ kurulması ve sosyal medya etkileşimlerinin artması gibi avantajlar, bu yaklaşıma duyulan ilgiyi açıklamaktadır. Öte yandan, kalite kontrolü, güvenlik riskleri, estetik bütünlük eksikliği ve aşırı bireyselleşme gibi sınırlılıklar, DIY tasarımın dikkatle planlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Tüm bu değerlendirmeler ışığında, Airbnb'de DIY uygulamaların kullanıcı deneyimine etkilerini anlamak amacıyla bu tez kapsamında nitel ve nicel veriler içeren bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Bir sonraki bölümde, bu araştırmanın yöntemi, verileri ve bulguları detaylı biçimde sunulacaktır.

5. ÖZGÜN ÇALIŞMA

Bu araştırma, Airbnb konaklama birimlerindeki DIY (Kendin Yap) tasarım uygulamalarının konuk deneyimleri üzerindeki etkisini incelemektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmış ve katılımcılarla yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Araştırma kapsamında üç temel bilgi kaynağı kullanılmıştır: Literatür ve yarı yapılandırılmış görüşmeler, Airbnb internet sitesi. İlk olarak turizm, konaklama türleri, Airbnbler, DIY tasarım gibi kavramları inceleyen bir literatür taramasıyla bu çalışmanın teorik temeli oluşturulmuştur. Daha sonra DIY tasarımın Airbnblerdeki konuk deneyimlerini, etkilerini ve fark edilebilirliklerini anlayabilmeye dayalı yarı yapılandırılmış bir görüşme tasarlanmıştır. Bu görüşmeler Airbnb ev sahipleri ve konukları olmak üzere 2 farklı gruba yapılmıştır. Bu sebeple her iki grup için ayrı fenomenolojik sorular hazırlanmıştır. Görüşme soruları EK-1 ve EK-2 başlığı altında ekler bölümünde yer almaktadır. Bu görüşmelerde Antalya ilinde yüksek puanlı, benzer konumlarda yer alan, kiralama sistemleri ve prosedürleri eş olan Airbnbler seçilmiştir. Airbnb seçimlerinde doğru veriler elde etmek ve doğru analizler yapmak adına Airbnb ev sahipleriyle ve konuklarıyla aynı sezon içerisinde görüşülmüştür. Airbnblerin değerlendirmeyi yanıltmayacak benzerlikleri bulunmasıyla birlikte araştırma çeşitliliği sağlaması adına profesyonel-amatör tasarlanmış olması ve bireysel-kurumsal kiralınması gibi farklılıklara da yer verilmiştir.

5.1. Araştırma Deseni

Tez çalışması kapsamında yürütülen bu araştırma; literatür taraması, görüşmelerin tasarlanması, pilot çalışma, yarı yapılandırılmış görüşmelerin uygulanması, verilerin toplanması ve verilerin analizi olmak üzere 6 aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak literatür taraması ile turizm, konaklama türleri, Airbnbler, Do it Yourself, Design it Yourself gibi kavramlar araştırılmış ve çalışmanın teorik temeli oluşturulmuştur. Yapılan araştırmalar sonucu literatürde konuyla ilişkili bulunan boşluk belirlenmiş ve değerlendirilmiştir. Daha sonra görüşmeler tasarlanmıştır. Bu adımda görüşmenin sağlıklı ilerleyebilmesi için doğru sorular planlanmış, ev sahibi ve konuklarla ayrı ayrı yapılmak üzere pilot bir çalışma hazırlanmıştır. Bu taslak görüşme soruların netliğini sağlamak ve geri bildirim almak amacıyla bir ev sahibi ve bir konuk ile yapılmıştır. Gelen geri bildirimler doğrultusunda sorular yeniden değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamına dahil olmayan

sorular elenmiş ve sorusu bulunmayan ilişkili cevaplar için yeni sorular eklenmiştir. Soruları son halini alan yarı yapılandırılmış görüşme hazır edilmiştir. Görüşmeyi kabul eden 3 Airbnb ev sahibi ile yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler söz konusu ev sahiplerinin Airbnb birimlerinde yapılmıştır. Daha sonra ev sahiplerinin de aracı olmasıyla Airbnb konuklarına ulaşılmıştır. Her Airbnbden 1 ev sahibi ve 3 konuk ile olmak üzere toplam 12 kişi ile görüşmeler tamamlanmıştır. Veri toplama adımı yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ses kaydı ile kaydedilmiş daha sonra transkript edilmiştir. Bununla birlikte Airbnblerin fotoğrafları da çekilmiş ve tez kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmaya Airbnb internet sitesindeki konuk yorumları ve fotoğrafları da dahil edilmiştir. Verilerin analizi fenomenolojik tematik kodlama yöntemi ile analiz edilmiştir. Sorulan fenomenolojik sorular analiz edilirken aynı yöntemle analiz edilmiştir. Oluşturulan kodlar ile temalar belirlenmiştir. Sonuç bölümü bulgular, tablolar, grafikler ve doğrudan alıntılar kullanılarak sunulmuştur. Bulguların araştırma sorularına yanıt vermesi ve fenomenolojik yorumlanması sağlanmıştır. Öneriler aktarılmıştır.

Tablo 5.1. *Araştırma aşamaları (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)*

Aşama No	Aşama Başlığı	Açıklama	Alt Faaliyetler / Notlar
1	Literatür Taraması	Turizm, konaklama türleri, Airbnb, DIY ve DIYourself kavramı vb. konular incelenmiş ve teorik çerçeve oluşturulmuştur.	Kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Literatürdeki boşluk belirlenmiştir.
2	Görüşmelerin Tasarlanması	Ev sahibi ve konuklara özel sorular geliştirilmiştir; görüşme soruları ilk taslak haline getirildi.	Görüşme soruları oluşturulmuştur. Konuk ve ev sahibi için ayrı ayrı sorular geliştirilmiştir.
3	Pilot Çalışma	Görüşme soruları, bir ev sahibi ve bir konuk ile test edilmiştir; geri bildirimlerle sorular revize edilmiştir.	Soruların anlaşılabilirliği test edilmiştir. Gereksiz sorular çıkarılmış, eksik sorular eklenmiştir.
4	Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Uygulanması	3 farklı Airbnb ev sahibi ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Ev sahiplerinin aracılığıyla 9 konuk ile görüşülmüştür. Toplam 12 kişiyle veri toplanmıştır.	3 ev sahibiyle evlerinde görüşme yapılmıştır. Her ev sahibine ait 3 konukla görüşme gerçekleştirilmiştir.

Tablo 5.1. (Devam) Araştırma aşamaları (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

5	Verilerin Toplanması	Yarı yapılandırılmış görüşmeler ses kaydıyla kaydedilmiştir, transkript yapılmıştır. Airbnb internet sitesi fotoğrafları ve kullanıcı yorumları da veri olarak dahil edilmiştir.	Görüşmeler yazıya aktarılmıştır. Fotoğraf ve kullanıcı yorumları toplanmıştır.
6	Verilerin Analizi	Fenomenolojik tematik kodlama yöntemiyle analiz yapılmıştır. Kodlar ve temalar oluşturulmuştur. Bulgular, grafik ve tablolarla sunulmuştur.	Tematik analiz yapılmıştır. Bulgular araştırma sorularına göre yorumlanmıştır. Doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

5.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği benimsenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, önceden belirlenmiş soruların yanı sıra katılımcıların verdikleri yanıtlar doğrultusunda yeni sorular yöneltilebilmesine imkân tanıyan esnek bir yapıya sahiptir. Bu özellik, katılımcıların deneyimlerini ayrıntılı ve kendi ifadeleriyle aktarabilmelerini mümkün kıldığı için tercih edilmiştir. Tezin fenomenolojik araştırma yöntemine sahip yapısı yarı yapılandırılmış görüşmelerin esnek yapısı ile örtüşmektedir.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu hem Airbnb ev sahiplerine hem de Airbnb konuklarına uygulanmak üzere iki ayrı şekilde hazırlanmıştır. Görüşme süreci, araştırmanın amacına uygun olarak tasarlanmış; görüşmeler sırasında katılımcıların konforunu ve kendilerini özgürce ifade edebilmelerini sağlayacak ortam koşulları gözetilmiştir.

Bu bölümde, yarı yapılandırılmış görüşmelerin nasıl yapılandırıldığı (5.2.1) ve örneklem tasarımına ilişkin ayrıntılar (5.2.2) sunulmaktadır.

5.2.1. Görüşmenin yapılandırılması

Görüşme formu iki farklı grup (Airbnb ev sahipleri ve Airbnb konukları) için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Sorular, fenomenolojik yaklaşım doğrultusunda katılımcıların deneyimlerini, algılarını ve anlamlandırma biçimlerini ortaya çıkaracak şekilde tasarlanmıştır.

Soruların anlaşılabilirliğini ve amaca uygunluğunu test etmek amacıyla bir pilot görüşme gerçekleştirilmiş, elde edilen geri bildirimler doğrultusunda sorular revize

edilmiştir. Nihai hâlini alan sorular, tez ekler bölümünde EK-1 (Ev Sahibi Görüşme Soruları) ve EK-2 (Konuk Görüşme Soruları) başlıkları altında yer almaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme kuralları esas alınarak görüşme sırasında belirlenen soruların zaman zaman dışına çıkılmış ve ek sorular yöneltilmiştir.

Görüşmeler katılımcıların izni ile ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Ortalama görüşme süresi 45 dakika ile 1 saat arasında değişmiş, bazı görüşmeler katılımcıların anlatım detayına bağlı olarak 2 saate kadar uzamıştır. Ses kayıtları kelimesi kelimesine yazıya aktarılmış ve fenomenolojik tematik kodlama yöntemiyle analiz edilmiştir.

5.2.2. Örneklem tasarımı

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcı seçiminde, Airbnb deneyimine sahip ve farklı demografik özellikler taşıyan bireyler tercih edilmiştir. Çalışma, Antalya ilinde belirlenen kriterlere uygun üç farklı Airbnb biriminde yürütülmüştür.

Örneklem sürecinde öncelikle toplam 30 Airbnb birimi incelenmiştir. Bu birimlerden 14'ünün ev sahibi ile iletişim kurulmuş, görüşme kriterleri ve uygunluk durumları değerlendirilmiştir. Ön inceleme sonucunda 5 birim araştırma açısından uygun bulunmuş, ancak görüşme takvimi ve araştırma koşullarına en uygun olan 3 birim ile çalışılmıştır. Seçilen her bir birim için ev sahibiyle yapılan görüşmenin ardından, aynı birime ait 5 konuk ile iletişime geçilmiş ve bu konuklardan 3'ü görüşmeyi kabul etmiştir. Görüşülen konuklar, aynı tarihlerde konaklayan kişiler olmayıp, farklı zaman dilimlerinde bu Airbnb birimlerinde kalan katılımcılardan oluşmuştur. Bu yaklaşım, farklı dönemlerde yaşanan konuk deneyimlerinin çeşitliliğini yansıtmak açısından tercih edilmiştir.

Seçilen birimler; yüksek puanlı, benzer konumlarda bulunan, kiralama prosedürleri eş olan, ancak tasarım özellikleri bakımından çeşitlilik gösteren (profesyonel/amatör tasarım, bireysel/kurumsal işletme) konaklama yerlerinden oluşmuştur.

Her birim için bir ev sahibi ve üç konuk ile görüşülerek toplam 12 katılımcıya ulaşılmıştır. Veri toplama sürecinde veri doygunluğuna ulaşıldığı belirlenmiştir. Özellikle 8. ve 9. konuk görüşmelerinden itibaren, önceki görüşmelerde elde edilen bulguların tekrarlandığı gözlemlenmiştir. Bu durum, 3 ev sahibi ve 9 konuk ile elde edilen verilerin,

araştırma amacını karşılamak ve anlamlı analizler yapmak için yeterli olduğunu göstermiştir.

Görüşmeler, katılımcıların kendi yaşam alanları olan Airbnb birimlerinde gerçekleştirilmiş, böylece deneyimlerini doğal bağlamında aktarmaları sağlanmıştır.

5.3. Görüşmelerin Yapılması

Araştırma kapsamında yürütülen yarı yapılandırılmış görüşmeler, Antalya ilinde belirlenen üç farklı Airbnb biriminde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamı, katılımcıların kendi yaşam alanları olan Airbnb birimlerinde yapılmış ve böylece katılımcıların deneyimlerini, mekânın atmosferi içinde, doğal bağlamında aktarmaları sağlanmıştır.

Görüşme tarihleri, ev sahipleri ve konukların uygunluk durumları dikkate alınarak belirlenmiştir. Ev sahibi görüşmeleri genellikle hafta içi günlerde, konuk görüşmeleri ise konaklamanın devam ettiği günlerde veya hemen sonrasında yapılmıştır. Bu zamanlama, katılımcıların deneyimlerini taze bir şekilde aktarabilmeleri açısından önem taşımıştır.

Görüşme sürecinde araştırmacı, her katılımcı ile görüşme öncesinde çalışmanın amacı, süresi, veri kullanım şekli ve anonimlik ilkeleri hakkında bilgilendirme yapmıştır. Katılımcılara Bilgilendirilmiş Onam Formu imzalatılmış, verilerin yalnızca akademik amaçla kullanılacağı ve kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı güvence altına alınmıştır. Katılımcılara istedikleri anda görüşmeyi sonlandırabilecekleri veya belirli soruları yanıtlamayı reddedebilecekleri de açıkça belirtilmiştir.

Görüşmeler, katılımcıların izni ile ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Ortalama görüşme süresi 45 dakika ile 1 saat arasında değişmiş, ancak bazı durumlarda katılımcıların ayrıntılı açıklamaları sebebiyle bu süre 2 saate kadar uzamıştır. Görüşmeler sırasında araştırmacı, önceden belirlenen soru formunu takip etmiş ancak katılımcıların yanıtlarına bağlı olarak ek sorular yöneltilmiştir. Bu sayede hem belirlenen araştırma sorularına yanıt bulunmuş hem de katılımcıların deneyimlerine özgü yeni veriler elde edilmiştir.

Görüşme ortamlarının, katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri şekilde düzenlenmesine özen gösterilmiştir. Sessiz, dikkat dağınık unsurlardan uzak ve mümkün olduğunca doğal bir ortam sağlanmıştır.

Araştırmacı, görüşmeler sırasında tarafsız ve yansız bir tutum sergilemiş, katılımcıların ifadelerini yönlendirmekten kaçınmıştır. Katılımcıların anlatımlarına müdahale

edilmemiş, yalnızca açıklamaların netleşmesi amacıyla ek sorular yöneltmiştir. Görüşme sırasında elde edilen gözlemler (mekânın dekorasyonu, kullanılan DIY öğeleri, atmosfer) kısa notlar hâlinde kaydedilmiş ve analiz sürecinde ses kayıtları ile değerlendirilmiştir.

Görüşmeler tamamlandıktan sonra ses kayıtları kelimesi kelimesine yazıya aktarılmıştır. Elde edilen transkriptler, fenomenolojik tematik kodlama yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde, katılımcıların kullandığı ifadelerden doğrudan alıntılara da yer verilmiş, böylece elde edilen bulguların özgünlük ve bağlamsal doğruluğu korunmuştur.

5.4. Katılımcı Detayları

Araştırmada katılımcı profillerinin değerlendirilmesinde demografik bilgilerden ziyade, konaklama ve işletme deneyimine ilişkin değişkenler öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda, konuklar açısından en önemli ölçüt, daha önce kaç kez Airbnb deneyimi yaşadıklarıdır. Bu değişken, katılımcıların mevcut konaklamalarını önceki deneyimlerle karşılaştırma kapasitelerini ve dolayısıyla DIY (Kendin Yap) tasarım unsurlarına yönelik algılarındaki farklılıkları anlamada belirleyici olmuştur. Ev sahipleri açısından ise, Airbnb platformunda kaç yıldır faaliyet gösterdikleri dikkate alınmıştır. İşletme süresi, ev sahibinin deneyim düzeyini, tasarım tercihlerini belirleme biçimini ve mekânın zaman içindeki gelişim sürecini yansıtan önemli bir göstergedir. Bununla birlikte ev sahibinin Airbnb üzerindeki puanı ve profilinde yer alan yorum sayısı, konuk memnuniyetini ve işletmenin popülerliğini ortaya koyan tamamlayıcı unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Son olarak, konaklama birimlerinin tasarımının profesyonel bir tasarımcı tarafından mı, yoksa amatör düzeyde mi gerçekleştirildiği bilgisi, araştırmanın temel karşılaştırma unsurlarından biridir. Zira bu ayrım, profesyonel tasarım ile DIY yaklaşımı arasındaki farkların konuk deneyimine nasıl yansıdığını anlamak açısından kritik öneme sahiptir.

Tablo 5.2. Araştırma kapsamında önemli parametreler (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Parametre	Açıklama	Araştırma Açısından Önemi
Katılımcı Türü	Katılımcının Airbnb ev sahibi mi yoksa konuk mu olduğunu belirtir.	Ev sahipleri ve konuklar farklı perspektiflere sahiptir; bu ayrım, deneyim ve algı çeşitliliğini anlamak açısından kritik öneme sahiptir.
Tasarım Türü	Konaklama biriminin profesyonel tasarımcı tarafından mı yoksa amatör düzeyde mi tasarlandığı bilgisi.	Profesyonel tasarım ile DIY yaklaşımı arasındaki farkların konuk deneyimine yansımalarını karşılaştırmak araştırmanın temel hedeflerinden biridir.
Airbnb İşletme Süresi (Ev Sahipleri İçin)	Ev sahibinin kaç yıldır Airbnb platformunda kiralama yaptığı bilgisidir.	İşletme süresi, ev sahibinin deneyim düzeyini, tasarım tercihlerinin oluşumunu ve mekânın gelişim sürecini anlamada önemli bir göstergedir.
Airbnb Puanı (Ev Sahipleri İçin)	Ev sahibinin Airbnb platformundaki ortalama puanı.	Puan, genel konuk memnuniyetinin göstergesidir; yüksek puan, tasarım, temizlik, iletişim gibi faktörlerin olumlu algılandığını işaret eder.
Yorum Sayısı (Ev Sahipleri İçin)	Airbnb profilinde yer alan toplam yorum sayısı.	Yorum sayısı, konaklama biriminin popülerliği ve farklı dönemlerdeki konuk çeşitliliği hakkında bilgi verir; bu, DIY tasarımın farklı kullanıcı gruplarınca nasıl algılandığını anlamada önemlidir.
Airbnb Deneyim Sayısı (Konuklar İçin)	Konuğun daha önce kaç kez Airbnb konaklaması gerçekleştirdiğini gösterir.	Deneyim sayısı, katılımcının mevcut konaklamayı önceki deneyimlerle karşılaştırma kapasitesini ve DIY tasarım algısındaki farklılıkları değerlendirmeye imkân tanır.

Çalışmaya katılan ev sahipleri ve görüşülen ilgili konukları tabloda belirtilmiştir.

Tablo 5.3. Airbnb ve görüşülen konuklar (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Airbnb	Görüşülen Konuklar
A	Konuk 1, Konuk 2, Konuk 3
B	Konuk 4, Konuk 5, Konuk 6
C	Konuk 7, Konuk 8, Konuk 9

Çalışmaya katılan ev sahipleri profesyonel tasarımcı olan ve olmayan olarak 2 farklı grupta seçilmiştir. 3 ev sahibinden 2'si profesyonel tasarımcıdır, 1'i değildir.

Tablo 5.4. Ev sahipleri ve Airbnbleri tasarım türü (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Airbnb	Katılımcı Türü	Airbnb Tasarım Türü
A	Ev Sahibi	Profesyonel Tasarımcı
B	Ev Sahibi	Profesyonel Tasarımcı

Tablo 5.4. (Devam) Ev sahipleri ve Airbnbleri tasarım türü (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

C	Ev Sahibi	Profesyonel Tasarımcı değil
---	-----------	-----------------------------

Çalışmaya katılan ev sahiplerinin Airbnb işletme süreleri tabloda yer almaktadır.

Tablo 5.5. Ev sahipleri Airbnb işletme süreleri (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Airbnb	İşletme Süresi (Yıl)
A	5
B	4
C	2

Çalışmaya katılan ev sahiplerinin Airbnb internet sitesindeki puanları tabloda yer almaktadır.

Tablo 5.6. Ev sahipleri Airbnb internet sitesi puanları (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Airbnb	Airbnb Puanı
A	4,85
B	5,00
C	5,00

Çalışmaya katılan ev sahiplerinin Airbnb internet sitesi yorum sayıları tabloda yer almaktadır.

Tablo 5.7. Ev sahipleri Airbnb internet sitesi yorum sayıları (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Airbnb	Yorum Sayısı
A	71
B	21
C	41

Çalışmaya katılan konukların daha önce Airbnb’de konaklama deneyimlerinin olması gerekmektedir. Konukların Airbnb’de konaklama deneyim sayılarını belirten tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5.8. Konuklar ve Airbnb deneyim sayıları (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Konuk	Airbnb Deneyim Sayısı
Konuk 1	2
Konuk 2	3
Konuk 3	1
Konuk 4	4
Konuk 5	7

Tablo 5.8. (Devam) Konuklar ve Airbnb deneyim sayıları (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Konuk 6	6
Konuk 7	4
Konuk 8	5
Konuk 9	3

Çalışmaya katılan ev sahiplerine ait temel bilgileri içeren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5.9. Ev sahipleri işletme bilgileri (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Airbnb	Tasarım Türü	İşletme Süresi	Airbnb Puanı	Yorum Sayısı
A	Profesyonel Tasarımcı	5	4,85	71
B	Profesyonel Tasarımcı	4	5,00	21
C	Profesyonel Olmayan	2	5,00	41

5.5. Veri Analizi

Veri analizi, Boyatzis'in (1998) kod geliştirme ve tematik analiz yaklaşımı ile Braun ve Clarke'ın (2019) tematik analize ilişkin çerçevesi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Analiz sürecinde, nitel verilerin sistematik biçimde kodlanması ve anlamlı temaların oluşturulması amacıyla MAXQDA yazılımı kullanılmıştır. Tematik analiz, verilerde tekrar eden örüntüleri ve temaları tanımlama, analiz etme ve raporlama sürecini kapsayan esnek bir nitel analiz yöntemidir. Bu yöntem, veri setinin düzenli ve ayrıntılı biçimde betimlenmesini sağlamakla birlikte, araştırma konusunun farklı boyutlarının yorumlanmasına ve anlamlandırılmasına olanak tanımaktadır (Boyatzis, 1998; Braun ve Clarke, 2019).

Bu çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen yanıtlar fenomenolojik tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Katılımcıların Airbnb konaklamaları sırasında karşılaştıkları DIY (Kendin Yap) tasarım unsurlarına ilişkin algı ve deneyimlerini ortaya koyan ifadeler, temalar altında toplanmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler arasında, ortak bir bakış açısına ulaşılmasını sağlayacak ölçüde benzerlik gösteren yanıtlar öne çıkarılmış; bunun yanı sıra, araştırma açısından dikkat çekici nitelikteki bireysel ve özgün ifadeler de yer verilmiştir. Böylece hem genel eğilimler hem de istisnai deneyimler bütüncül bir şekilde değerlendirilmiştir.

6. BULGULAR VE TEMATİK ANALİZ

Bu bölümde, EK-1 ve EK-2’de yer alan ev sahipleri ve konuklara yöneltilen sorular, 12 katılımcı tarafından ayrı ayrı yanıtlanmıştır. Elde edilen bu 12 görüşme verisi, fenomenolojik bir bakış açısıyla tematik analize tabi tutulmuştur. Analiz süreci, Creswell (2013) tarafından önerilen fenomenolojik çözümleme adımlarını izlemiştir. İlk olarak her görüşmeden anlamlı alıntılar çıkarılmış, ardından bu alıntılar benzer içerik ve duygu yönelimleri açısından karşılaştırılmıştır. Ortaya çıkan ifadeler kodlara dönüştürülmüş; kodlar, araştırma soruları doğrultusunda altı ana tema altında toplanmıştır. Bu temalar, katılımcıların mekânı nasıl deneyimlediklerini, kendi üretimlerine nasıl anlam yüklediklerini ve Airbnb bağlamında “kendin yap” (DIY) yaklaşımını nasıl içselleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Kodlama aşamasında toplam otuz farklı kod belirlenmiştir. Kodların on ikisi ev sahiplerine, onu konuklara, sekizi ise her iki grubu da kapsayan ortak temalara aittir. Ev sahibi kodları üretim, kimlik ve operasyonel süreçlerle ilişkilidir; konuk kodları deneyim, algı ve konfor unsurlarını içermektedir. Kesişen kodlar ise kültürel, etik ve dijital boyutları temsil etmektedir.

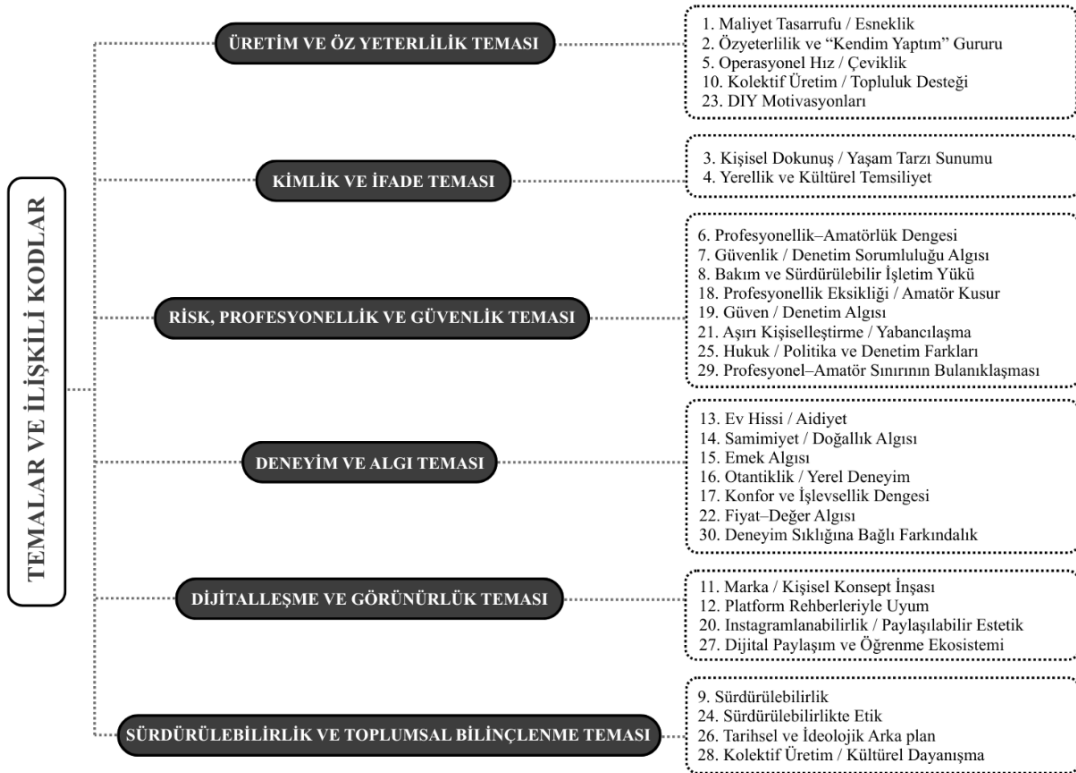
Tablo 6.1. *Kodlar ve İlişkili Katılımcı Tablosu (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)*

Ev Sahibi Kodları (1-12)	Konuk Kodları (13-22)	Kesişen / Bağlamsal Kodlar (23-30)
1. Maliyet Tasarrufu / Esneklik	13. Ev Hissi / Aidiyet	23. DIY Motivasyonları
2. Özyeterlilik ve “Kendim Yaptım” Gururu	14. Samimiyet / Doğallık Algısı	24. Sürdürülebilirlikte Etik
3. Kişisel Dokunuş / Yaşam Tarzı Sunumu	15. Emek Algısı	25. Hukuk / Politika ve Denetim Farkları
4. Yerellik ve Kültürel Temsiliyet	16. Otantiklik / Yerel Deneyim	26. Tarihsel ve İdeolojik Arka Plan
5. Operasyonel Hız / Çeviklik	17. Konfor ve İşlevsellik Dengesi	27. Dijital Paylaşım ve Öğrenme Ekosistemi
6. Profesyonellik-Amatörlük Dengesi	18. Profesyonellik Eksikliği / Amatör Kusur	28. Kolektif Üretim / Kültürel Dayanışma
7. Güvenlik / Denetim Sorumluluğu Algısı	19. Güven / Denetim Algısı	29. Profesyonel-Amatör Sınırının Bulanıklaşması
8. Bakım ve Sürdürülebilir İşletim Yükü	20. Instagramlanabilirlik / Paylaşılabilir Estetik	30. Deneyim Sıklığına Bağlı Farkındalık
9. Sürdürülebilirlik	21. Aşırı Kişiselleştirme / Yabancılaşma	
10. Kolektif Üretim / Topluluk Desteği	22. Fiyat-Değer Algısı	
11. Marka / Kişisel Konsept İnşası		
12. Platform Rehberleriyle Uyum		

Elde edilen kodlar aşağıdaki altı ana tema etrafında toplanmıştır:

- (A) Üretim ve Öz Yeterlilik,
- (B) Kimlik ve İfade,
- (C) Risk, Profesyonellik ve Güvenlik,
- (D) Deneyim ve Algı,
- (E) Dijitalleşme ve Görünürlük,
- (F) Sürdürülebilirlik ve Toplumsal Bilinçlenme.

Her tema, katılımcı anlatımlarındaki ortak duygusal çekirdekten hareketle tanımlanmıştır ve fenomenolojik açıdan, mekânın sadece fiziksel bir varlık değil, anlam kurucu bir deneyim alanı olduğunu göstermektedir. Tematik kodlamalar ve elde edilen bulgular, bu bölümde fenomenolojik bir yaklaşımla yorumlanmaktadır. Ev sahibi ve konuklara ait ortak ve ayrı kodlar birlikte ele alınmış; ancak kodların doğru ve bütüncül biçimde anlaşılması için veri, sistematik olarak temalara ayrılmıştır. Her tema ayrı ayrı tanımlanmış, kodlama sürecine ilişkin ayrıntılar katılımcı alıntılarıyla desteklenerek derinlemesine analiz edilmiştir. Katılımcı ifadeleriyle zenginleşen bu yorumlamalar, kod-tema ilişkilerini görünür kılarak bütünlük sağlamak ve araştırmanın anlam boyutunu ortaya koymaktadır.

Şekil 6.1. Temalar ve İlişkili Kodlar Şeması (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

A) Üretim ve Öz Yeterlilik Teması

Bu tema, bireyin kendi çevresini dönüştürme iradesi ve üretim sürecine fiziksel olarak katılımını temsil eder. Ev sahipleri, tasarım sürecine yalnızca karar verici olarak değil, doğrudan uygulayıcı olarak dâhil olmuşlardır. “Mobilyaları elden geçirdik”, “sehpa için MDF kestirdik” gibi ifadeler, bedensel katılımın ve emek temelli yaratıcılığın varlığına işaret etmektedir. Bu yaklaşım, literatürde “reaktif DIY” olarak tanımlanan yani ihtiyaçtan doğan fakat duygusal tatmine evrilen anlamındaki üretim biçimiyle örtüşmektedir.

Bazı katılımcılar ise bu pratiği daha bilinçli ve planlı biçimde sürdürmüş, profesyonel bilgiyle kişisel emeği birleştirmiştir. Bu noktada ortaya çıkan hibrit model, “proaktif DIY” yaklaşımının bir yansımasıdır. Özellikle mimar yani tasarım bilgisine sahip ev sahipleri, üretim sürecini yalnızca maliyet tasarrufu aracı olarak değil, kimliksel bir ifade biçimi olarak deneyimlemiştir. Dolayısıyla üretim ve öz-yeterlilik teması, bireyin “yaparak sahip olma” ve “emeğiyle var olma” duygusunu görünür kılmaktadır.

Temaya dâhil kodlar:

1. Maliyet Tasarrufu / Esneklik: Ev sahiplerinin tasarım kararlarını ekonomik kaygılar ve pratik gerekliliklerle yönlendirmesini ifade eder. (Ev sahibi kodu)

2. Özyeterlilik ve “Kendim Yaptım” Gururu: Ev sahibinin fiziksel üretime katılarak tasarım üzerinde denetim ve özgüven kazanmasıdır. (Ev sahibi kodu)

5. Operasyonel Hız / Çeviklik: Kısıtlı zamanda, dış destek almadan çözüm üretme becerisidir. (Ev sahibi kodu)

10. Kolektif Üretim / Topluluk Desteği: Aile veya yakın çevreyle iş birliği içinde yürütülen üretim süreçlerini tanımlar. (Ev sahibi kodu)

23. DIY Motivasyonları: Ekonomik, duygusal veya erişilebilirlik nedenleriyle “kendin yap” tercihinin arkasındaki çoklu motivasyonlardır. (Kesişen kod)

Üretim ve özyeterlilik temasında ev sahipleri, üretim süreçlerinde aktif rol üstlenmiş, tasarım sürecini yalnızca yöneten değil, doğrudan uygulayan aktörler haline gelmiştir. Katılımcı ifadeleri, bu katılımın hem ekonomik hem de kişisel nedenlerle şekillendiğini göstermektedir.

Bazı ev sahipleri için DIY müdahaleler, profesyonel hizmet alımına kıyasla ekonomik açıdan daha uygun bir çözüm sunmuştur. Ev sahibi A, “Mobilyalarımızı elden geçirdik. Mesela bu sehpanın üzerine MDF kestirdik, boyasını kendimiz yaptık.” diyerek maliyet odaklı bir çözüm geliştirdiklerini belirtmiştir.

Görsel 6.1. *Airbnb A DIY Sehpa Görseli (Kişisel Arşiv)*

Benzer biçimde, Ev sahibi C, “Çoğu şeyi IKEA’da aldık hem uygun fiyatlı olması hem de kolay değiştirilebilir olması bizi bu konuda ikna etti.” ifadesiyle ekonomik kolaylığı ve esnek kullanım avantajını vurgulamıştır. Bu ifadeler, ev sahiplerinin sınırlı bütçeler karşısında pratik, yenilenebilir ve ekonomik çözümler üretme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Görsel 6.2. *Airbnb C IKEA'dan Seçilen Ürünler Görseli (Kişisel Arşiv)*

Ev sahipleri, üretim sürecine doğrudan katılarak tasarım üzerindeki kontrolü artırmış ve bu durum bir tür “kendim yaptım” gururuna dönüşmüştür. Ev sahibi B, mimar ve profesyonel bir tasarımcı olarak, Airbnb’sinin karşılama bankosunun tasarım ve yenileme sürecine kendi atölyesinde bizzat katılmıştır. Katılımcı, bu süreci hem tasarımın

kontrolünü elinde tutmak hem de üretimden tatmin duyduğu kişisel bir deneyim olarak tanımlamıştır.

Görsel 6.3. *Airbnb B DIY Karşılama Bankosu Görseli (Kişisel Arşiv)*

Benzer biçimde, B'nin "Eşim örgü yapıyor, motifleri birleştirip yatak örtüsü haline getiriyor. Gelen misafirler çok beğeniyor, hatta satın almak istiyorlar." ifadesi, evin üretim kültürünün kolektif ve özgüven temelli yapısını yansıtmaktadır. Ayrıca Ev sahibi C'nin "IKEA ürünlerini kendiniz kurduğunuz için pratik oluyor." ifadesi, yalnızca bir montaj sürecini değil, aynı zamanda tasarıma fiziksel katılımın verdiği denetim ve tatmin duygusunu da ortaya koymaktadır.

Görsel 6.4. *Airbnb C Ev Sahibi Montajlı IKEA Dolap Görseli (Kişisel Arşiv)*

Bazı ev sahipleri, sınırlı zaman ve kaynak koşullarında dış destek almadan çözüm üretme becerisi sergilemiştir. Ev sahibi B'nin yenileme sürecine doğrudan katılması hem profesyonel bilgi hem de pratik çeviklik gerektiren bir durumu temsil etmektedir.

Görsel 6.5. *Airbnb B Ev Sahibi Yenilenen Mutfak Görseli (Kişisel Arşiv)*

Benzer şekilde, Ev sahibi C'nin IKEA ürünlerini tercih etmesi ve kendi montajını yapması, hızlı uygulama ve düşük bağımlılık açısından operasyonel çeviklik örneği olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde Airbnb A'nın ev sahibi de sehpayı eşiyle yenilemesinin pratik bir ihtiyaçtan doğduğunu belirtmiştir.

Ev sahiplerinden B ve C, üretim ve Airbnb oluşturma aşamalarında eşleri ve yakın çevrelerinden sıklıkla bahsetmiştir. Katılımcılar, bu süreci yalnızca pratik bir iş bölümü olarak değil, birlikte üretmenin keyfi ve sosyal paylaşımı olarak da tanımlamıştır. Bu durum, geleneksel imece anlayışının çağdaş bir yansıması olarak değerlendirilebilir; bireysel değil, ortak üretim motivasyonunun mekânsal tasarıma yansımaları göstermektedir. Ev sahibi A'nın eşi birlikte uygulamasını yaptığı seramik duvar bu yansımaya örnek verilebilir.

Görsel 6.6. *Airbnb A Ev Sahibi Eşi ile Birlikte Oluşturdukları Seramik Duvar Görseli (Kişisel Arşiv)*

Ev sahipleri ve konukların ortak kodlarından biri olan DIY motivasyonları, katılımcıların belirli gerekçelerle DIY uygulamalarını tercih ettiklerini göstermektedir. Görüşmelerde sıkça dile getirilen “kendim yaptım”, “daha uygun fiyatlıydı”, “hazır görünmesin istedik” gibi ifadeler hem ekonomik erişilebilirlik hem de yaratımdan duyulan kişisel tatmin motivasyonlarını bir araya getirmektedir. Bu durum, katılımcıların DIY tercihlerinin yalnızca bir zorunluluktan değil, aynı zamanda bilinçli bir seçim ve farkındalık düzeyinden kaynaklandığını göstermektedir.

Bazı konuklar, evin IKEA ürünleriyle bir araya getirildiğini fark etmiş ve bunun bilinçli bir tercih olduğunu, pratiklik ve kolay yenilenebilirlik amacıyla yapıldığını belirtmiştir. Bu farkındalık, özellikle eğitim alanında çalışan ve gözlem yeteneği yüksek katılımcılarda görülmüştür. Buna karşılık, mühendislik kökenli bir konuk, aynı durumu “dayanıksızlık” ve “geçicilik” açısından yorumlamıştır. Bu farklı algılar, kullanıcı mesleği ve estetik duyarlılığın, DIY uygulamalarına yüklenen anlamı doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Bu tema genel olarak, Airbnb ev sahiplerinin üretim süreçlerine katılımını ekonomik zorunluluktan öte bir tasarım pratiği ve kişisel ifade biçimi olarak benimsediklerini göstermektedir. Katılımcılar hem maliyet tasarrufu sağlamak hem de mekâna kendi kimliklerini yansıtmak amacıyla DIY uygulamalarına yönelmiştir. Özellikle mimar olan ev sahipleri için bu süreç, özyeterlilik ve profesyonel denetim aracı haline gelirken; amatör katılımcılarda duygusal tatmin ve “kendim yaptım” gururu ön plana çıkmıştır. Kolektif üretim örnekleri ise, evin tasarımını bireysel bir çaba olmaktan çıkarıp paylaşılan bir deneyime dönüştürmüştür. Konuklar açısından bakıldığında ise, bu çabanın sonucu olarak ortaya çıkan özgün detaylar, mekâna samimiyet, sıcaklık ve fark edirlilik kazandırmış; bazı konuklar tarafından bilinçli tercihler olarak algılanmıştır. Dolayısıyla, bu tema, DIY uygulamalarının yalnızca ekonomik bir strateji değil, aynı zamanda yaratıcılığın, öznenliğin ve deneyimsel değerin görünür hale geldiği bir tasarım dili olduğunu ortaya koymaktadır.

B) Kimlik ve İfade Teması

Bu tema, mekânın kimliksel bir anlatı alanı olarak işlev gördüğü örnekleri kapsamaktadır. Katılımcılar, Airbnb mekânlarını yalnızca konaklama alanı olarak değil, aynı zamanda kişisel hikâyelerini yansıtan sahneler olarak düzenlemiştir. “Türk kültürünü

göstermek istedim”, “bizden bir şey olsun istedik” gibi ifadeler, ev sahiplerinin kimliklerini yansıtmak istediklerini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda DIY pratikleri, sadece estetik bir tercih değil, bir kimlik yansıtıcı haline gelmiştir. Aileden kalma objelerin değerlendirilmesi ve el emeği ürünlerin sergilenmesi, mekânı anonim bir konaklama biriminden çıkararak kimlikli bir yaşantı alanına dönüştürmüştür. Fenomenolojik açıdan değerlendirildiğinde, Kimlik ve İfade teması, bireyin yaşantısını mekânsal forma dönüştürme çabasının görünür hâle geldiği katmandır.

Bu tema, mekânın kişisel hikâyelerin ve kimliğin görünür hâle geldiği bir anlatı alanı olduğunu göstermektedir.

Temaya dâhil kodlar:

3. Kişisel Dokunuş / Yaşam Tarzı Sunumu: Ev sahibinin kişisel geçmişini ve yaşam tarzını mekân üzerinden aktarması. (Ev sahibi kodu)

4. Yerellik ve Kültürel Temsiliyet: Ulusal veya bölgesel kimliğin mimari ve dekoratif öğelerle ifade edilmesi. (Ev sahibi kodu)

Ev sahiplerinden A, “Türk kültürünü göstermek istedim” ifadesiyle yerellik ve kültürel temsiliyeti bilinçli bir tasarım tercihi olarak benimsemiştir. Ev sahibi, geçmiş yaşantılarına ait objeleri ve kişisel üretimlerini yeniden değerlendirerek mekâna dâhil etmiştir. Kendi öğrencilik döneminden kalan mor koltukları, sağlam oldukları için koruyup ayaklarını yeniden boyayarak eve eklemiştir. Bu küçük DIY müdahaleler, yalnızca tasarruf amaçlı değil, “kendimden bir şeyler eklemek istedim” düşüncesini yansıtmaktadır. Ayrıca yaptığı yapbozları duvarlara asarak, kişisel uğraşlarının mekânda görünür olmasını sağlamıştır. Ev sahibi A’nın “konuklar geldiğinde karakterimi görsün, beni yansıtsın” yaklaşımı, mekânı bir kişisel anlatı alanı olarak kurguladığını göstermektedir.

Görsel 6.7. *Airbnb A Ev Sahibinin Yaptığı Yapboz Görseli (Kişisel Arşiv)*

Görsel 6.8. *Airbnb A Ev Sahibinin Yaptığı Yapboz Görseli (Kişisel Arşiv)*

Görsel 6.9. *Airbnb A Ev Sahibi DIY Koltuklar Görseli (Kişisel Arşiv)*

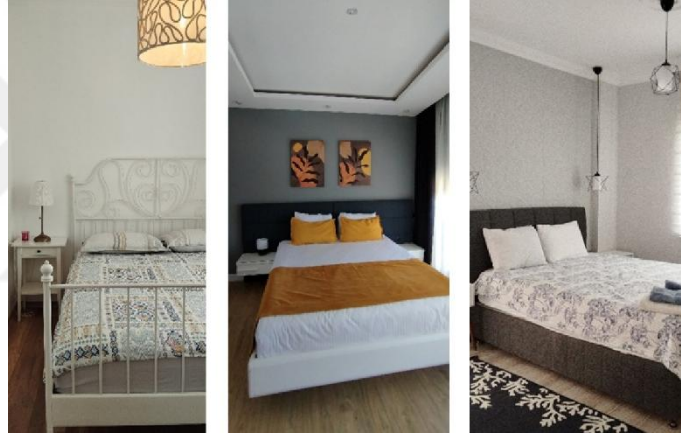
Ev sahibi B ise profesyonel bir mimar olarak, tasarım sürecine bilinçli bir biçimde yön vermiştir. Kendi atölyesinde ürettiği karşılama bankosu ve yenileme sürecine aktif katılımı, tasarımın tüm aşamalarını kontrol etme ve profesyonel kimliğini mekâna yansıtma motivasyonuna işaret etmektedir. Bu yaklaşım, kişisel dokunuşun profesyonel bir biçim aldığı; tasarımın kültürel ifade kadar mesleki temsil aracına dönüştüğü bir örnektir.

Görsel 6.10. *Airbnb B Ev Sahibi Tasarım ve Uygulamalı Karşılama Alanı Görseli (Kişisel Arşiv)*

Ev sahibi C ise “bizim evimizi yansıtsın” arzusundan ziyade, görsel bütünlük ve estetik düzen kaygısıyla hareket etmiştir. IKEA ürünleriyle oluşturulan mekânın “iyi görünmesi” yönündeki tercihler, kültürel veya kişisel ifade yerine pratiklik ve standart estetik önceliğini göstermektedir. Bu durum, kültürel temsilin geri planda kaldığı, görsel uyumun ise belirleyici olduğu bir tasarım anlayışına işaret etmektedir.

Konuk görüşleri, bu farklı yaklaşımları fark etmiş ve yorumlamıştır. Airbnb A’da konaklayanlar, mekânda ev sahibinin karakterini bilinçli bir biçimde işlendiğini ve kendinden eklemeler yaptığını fark etmiş ve özgünlük unsuru olarak değerlendirmiştir. Airbnb B’de konuklar, profesyonel tasarımın bütünlüğünü takdir etmiş; ancak bu mekânda kişisel değil, daha “planlı” bir kimlik ifadesi algılamıştır. Airbnb C konukları ise evin iyi görüldüğünü ancak bireysel ya da kültürel bir karakter taşımadığını belirtmiştir.

Görsel 6.11. Airbnb A-B-C Yatak Odaları Görseli (Kişisel Arşiv)

Eğitimci bir kadın konuk (33 yaş), mekânın “yerel atmosferini” ve “yaşanmışlık hissini” güçlü biçimde vurgulamıştır. Bu durum, kültürel aidiyet arayışına dayalı bir algı biçimi olarak değerlendirilebilir. Buna karşılık mühendis bir konuk, estetik düzen ve işlevselliğe odaklanarak yerellikten ziyade görsel denge üzerinden değerlendirme yapmıştır. Katılımcı profillerine bağlı bu farklılık, kültürel kimlik, mesleki duyarlılık ve estetik algı arasındaki ilişkinin kullanıcı deneyimini doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Ev sahipleri, genel olarak kendilerini yansıtmaya arzusunu güçlü biçimde dile getirmiş, tasarımlarına kişisel kimliklerini dahil ettiklerini ifade etmiştir. Çoğu katılımcı, “ev beni yansıtsın”, “bizden bir şeyler olsun” veya “Türk kültürünü göstermek istedim” gibi ifadelerle bu isteği açıkça ortaya koymuştur. Bununla birlikte, yerellik ve kültürel

temsiliyete verdikleri önem söylem düzeyinde güçlü olsa da yapılan gözlemler sonucunda bu temsiliyetin mekânsal olarak sınırlı biçimde ortaya çıktığı görülmüştür. Evlerde yerel dokuya, malzeme çeşitliliğine ya da bölgesel kültürel öğelere doğrudan atıf yapan unsurların oldukça az olduğu söylenebilir. Benzer biçimde, konukların da bu kültürel referansları doğrudan fark ettikleri ya da yorumladıkları net bir biçimde gözlemlenmemiştir.

Fenomenolojik açıdan değerlendirildiğinde, bu tema, bireyin kimliğini, geçmişini ve kültürel kökenlerini maddi çevre aracılığıyla görünür kılma çabasını ortaya koymaktadır. Ancak, ifade edilen niyet ile mekânsal karşılığın tam olarak örtüşmediği, yani kültürel temsiliyetin çoğu durumda sembolik düzeyde kaldığı söylenebilir. Airbnb konutları bu bağlamda yalnızca estetik bir deneyim değil, aynı zamanda kimlik, kültür ve yaşam tarzı arasındaki dengenin tartışmaya açıldığı mekânsal ifadeler olarak anlam kazanmaktadır.

Sonuç olarak, bu tema, Airbnb ev sahiplerinin kişisel geçmişlerini ve yaşam tarzlarını mekân aracılığıyla görünür kılmaya çalıştıklarını, ancak yerel ve kültürel temsiliyetin bu süreçte daha zayıf bir düzeyde gerçekleştiğini göstermektedir. Ev sahibi A'da yerellik ve kişisel tarih birleşerek kültürel anlatı arayışına dönüşürken; ev sahibi B'de profesyonel kimlik ve tasarım denetimi, ev sahibi C'de ise pratiklik ve estetik düzen kaygısı belirleyici olmuştur. Konuklar açısından bu farklı yaklaşımlar, mekânın “kimlikli” ya da “anonim” olarak algılanmasını şekillendirmiştir. Dolayısıyla kişisel anlatı teması, Airbnb mekânlarının yalnızca konaklama birimi değil, aynı zamanda bireysel kimliğin görünür olduğu mekanlar olduğunu kanıtlar niteliktedir.

C) Risk, Profesyonellik ve Güvenlik Teması

Airbnb bağlamında ev sahipliği, serbest üretim alanı ile ev sahibi sorumluluğu arasındaki dengeyi temsil etmektedir. Katılımcı ifadeleri, çoğu zaman profesyonellik sınırlarının bilincinde yürütülen bir amatörlük hâlini işaret etmektedir. “Mimarım ama kendim yaptım” ifadesi, uzmanlık bilgisinin amatör uygulamayla birleştiği bir hibrit üretim biçimi olarak tanımlanabilir. Bu durum, Profesyonellik-Amatörlük Dengesi ve Profesyonel-Amatör Sınırının Bulanıklaşması kodlarının somut bir karşılığıdır.

Buna karşılık, bazı ev sahipleri güvenlik ve denetim konularına özel önem vererek “ruhsatlı işletmeyiz”, “elektrik tesisatını ustaya kontrol ettirdik” gibi açıklamalarda bulunmuştur. Bu durum, özgür üretimle güvenlik bilincinin birlikte yürüdüğü bir

farkındalık düzeyini göstermektedir. Konuklar da “fotoğraflarla birebir uyuştu”, “yorumlar güven verdi” gibi ifadelerle dijital doğruluk ve fiziksel güven arasındaki ilişkiyi vurgulamıştır. Fenomenolojik açıdan bu tema, özgürlük ile sorumluluk arasındaki ince çizgiyi temsil etmektedir.

Bu tema, Airbnb sisteminde profesyonellik, amatörlük ve güvenlik arasındaki sınırların belirsizleştiği alanları tanımlar.

Temaya dâhil kodlar:

6. Profesyonellik-Amatörlük Dengesi: Uzmanlık bilgisiyle kişisel deneyimin iç içe geçtiği durumdur. (Ev sahibi kodu)

7. Güvenlik / Denetim Sorumluluğu Algısı: Ev sahibinin kullanıcı güvenliği ve yasal sorumluluk konusundaki bilincini temsil etmektedir. (Ev sahibi kodu)

8. Bakım ve Sürdürülebilir İşletim Yükü: Mekânın sürekli kullanılabilirliğini sağlamak için yapılan fiziksel emek. (Ev sahibi kodu)

18. Profesyonellik Eksikliği / Amatör Kusur: Tasarımın estetik veya teknik olarak kusurlu olmasının kullanıcı tarafından amatörlük olarak algılanması. (Konuk kodu)

19. Güven / Denetim Algısı: Konukların mekânın güvenliğine ve doğruluğuna yönelik algısı. (Konuk kodu)

21. Aşırı Kişiselleştirme / Yabancılaşma: Ev sahibinin kişisel tarzının mekânda aşırı baskın hale gelmesi sonucu, konunun kendini ait hissedememesi veya yabancılaşma duygusu yaşamasıdır. (Konuk kodu)

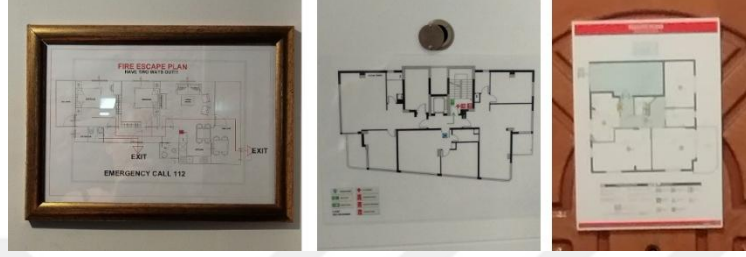
25. Hukuk / Politika ve Denetim Farkları: Türkiye’deki kısa dönem kiralama mevzuatının katılımcı davranışlarına etkisi. (Kesişen kod)

29. Profesyonel-Amatör Sınırının Bulanıklaşması: Profesyonel bilgiyle amatör uygulamanın birleştiği hibrit bir üretim biçimini temsil eder. (Kesişen kod)

Ev sahibi B, profesyonel bir mimar olmasına rağmen, “bazı şeyleri özellikle kendi elimle yaptım” diyerek üretim sürecine doğrudan katılmıştır. Bu durum, profesyonel kimliğini geri planda bırakıp “kullanıcı-tasarımcı” rolünü benimsediğini göstermektedir. Ev sahibi, teknik bilgi birikimini tamamen devreye sokmak yerine, tasarıma deneyimsel bir dokunuş kazandırmayı amaçlamıştır. Böylece profesyonellik ile amatör üretim arasında post-profesyonel bir denge kurulmuştur.

Bununla birlikte bazı ev sahipleri, profesyonel olmayan uygulamalarda ortaya çıkan eksiklikleri “doğallık” olarak yorumlarken, bir kısmı güvenlik konusuna özellikle önem vermiştir. “Ruhsatlı işletmeyiz”, “elektrik tesisatını ustaya kontrol ettirdik” gibi ifadeler,

Güvenlik / Denetim Sorumluluğu Algısı kodunu tanımlamakta ve özgür üretim ile düzen bilincinin birlikte var olduğunu göstermektedir. Bu katılımcılar için, Airbnb yalnızca bireysel bir üretim alanı değil, aynı zamanda kullanıcı güvenliğinin gözetildiği bir işletim pratiği olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda her ev sahibi acil durumlarda kaçış yolunu belirten ev planlarını kapıya yakın bir konumda asmışlardır.

Görsel 6.12. Airbnb A-B-C Kaçış ve Kat Planları Görseli (Kişisel Arşiv)

Bazı ev sahipleri, mekânın sürekliliğini sağlamak için düzenli bakım ve temizlik süreçlerine dikkat ettiklerini vurgulamıştır. Bu farkındalık, Bakım ve Sürdürülebilir İşletim Yüğü kodu kapsamına girmektedir. Katılımcılar, fiziksel emek ve düzenin de kullanıcı memnuniyetinin temel unsurları olduğunu ifade etmiştir.

Konuk görüşleri, bu dengeye yönelik farklı algılar ortaya koymuştur. Bazı konuklar, küçük kusurları “doğal” ya da “kişisel” bir özellik olarak görürken diğerleri aynı unsurları “bakımsızlık” göstergesi olarak yorumlamıştır. Özellikle sık seyahat eden konuklar (örneğin Airbnb C’deki mühendis katılımcı), profesyonel tasarımın konfor sağladığını ancak “fazla steril” yapısıyla duygusal bağ kurmayı zorlaştırdığını belirtmiştir. Bu gözlem, profesyonelliğin konforu artırırken mekânsal sıcaklık ve bağ kurma hissini azaltabileceğini göstermektedir.

Görsel 6.13. Airbnb B Profesyonel Tasarımcı - Mutfak ve Salon Görseli (Kişisel Arşiv)

Bazı konuklar ise evin güvenliği ve doğruluğuna ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. “Fotoğraflarla birebir uyustu” ve “yorumlar güven verdi” gibi ifadeler, Güven / Denetim Algısı kodunu yansıtmaktadır. Bu görüşler, dijital ortamda oluşturulan güvenin, fiziksel mekân deneyimini doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Görsel 6.14. *Airbnb C Kişisel Arşiv ve İnternet Görseli (Kişisel Arşiv)*

Konuk profilleri incelendiğinde, teknik meslek gruplarının (örneğin mühendisler) düzen, temizliğe dayalı güven vurgusu yaptığı, buna karşılık eğitim veya sanat alanındaki kullanıcıların duygusal etkileşim ve “karakterli tasarım” arayışını önceliklendirdiği görülmektedir. Bu fark, Aşırı Kişiselleştirme / Yabancılaşma koduyla da ilişkilendirilebilir; bazı konuklar ev sahibinin tarzının fazla baskın olduğu durumlarda kendilerini mekâna ait hissedememiştir.

Bazı katılımcılar, Türkiye’deki kısa dönem kiralama süreçlerinin denetim eksikliğinden söz etmiş; resmi mevzuatın yetersizliği nedeniyle kendi inisiyatifleriyle güvenlik önlemleri aldıklarını ifade etmiştir. Bu bulgu, Hukuk / Politika ve Denetim Farkları kodu ile ilişkilendirilebilir. Katılımcılar, uluslararası platformlardaki denetim uygulamalarıyla Türkiye’deki serbest ortam arasındaki farkın davranışlarını etkilediğini vurgulamıştır.

Fenomenolojik açıdan değerlendirildiğinde, bu tema Airbnb ev sahiplerinin üretim süreçlerinde özgürlük ve sorumluluk arasında kurdukları hassas dengeyi temsil etmektedir. Profesyonel bilgiye sahip bireyler dahi, deneyimsel katılım ve kişisel üretim yoluyla mekânla yeniden ilişki kurmaktadır. Ancak konuklar açısından bakıldığında, bu denge her zaman aynı biçimde algılanmamaktadır; profesyonel konfor bazen “soğukluk”, amatör dokunuşlar ise “risk” veya “bakımsızlık” çağrışımı yaratabilmektedir.

Bu tema, Airbnb sisteminde profesyonellik, amatörlük ve güvenlik arasındaki sınırların giderek bulanıklaştığını ortaya koymaktadır. Ev sahibi B, profesyonel bir mimar olarak bilgi ve deneyimini bilinçli biçimde sadeleştirerek amatör üretimle harmanlamış; bazı ev sahipleri güvenlik ve bakım sorumluluğunu öne çıkarırken, bazıları kişisel üretimi

önceliklendirmiştir. Konuklar açısından ise güven, düzen ve doğruluk algısı deneyimin merkezinde yer almış; aşırı kişiselleştirilmiş mekânlar bazı konuklarda aidiyet duygusunu zayıflatmıştır.

Sonuç olarak, “Risk, Profesyonellik ve Güvenlik” teması, Airbnb’nin hibrit doğasını temsil etmektedir: profesyonel bilginin, amatör yaratıcılığın ve sorumluluk bilincinin bir arada var olduğu; fakat her konukta farklı duygusal ve algısal yankılar uyandıran çok katmanlı bir deneyim alanıdır.

D) Deneyim ve Algı Teması

Bu tema, konukların mekânla kurdukları duygusal, estetik ve fonksiyonel ilişkileri kapsamaktadır. Katılımcı ifadeleri, Airbnb deneyiminin yalnızca fiziksel bir konfor alanı değil, aynı zamanda empatik, görsel ve duygusal bir etkileşim biçimi olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu tema, konukların mekânla kurdukları duygusal, estetik ve fonksiyonel ilişkileri kapsar.

Temaya dâhil kodlar:

13. Ev Hissi / Aidiyet: Konukların kendilerini ev ortamında hissetme derecesi. (Konuk kodu)

14. Samimiyet / Doğallık Algısı: Kullanıcının yapaylıktan uzak iç mekân algısı. (Konuk kodu)

15. Emek Algısı: El emeği unsurlarının fark edilmesi ve takdir edilmesi. (Konuk kodu)

16. Otantiklik / Yerel Deneyim: Mekânın yerel estetik değerlerle ilişkisi. (Konuk kodu)

17. Konfor ve İşlevsellik Dengesi: Rahatlık, kullanım kolaylığı ve estetik uyum arasındaki denge. (Konuk kodu)

22. Fiyat-Değer Algısı: Harcanan bedel ile alınan deneyim değeri arasındaki kıyaslama. (Konuk kodu)

30. Deneyim Sıklığına Bağlı Farkındalık: Daha çok konaklayan konuğun DIY öğelerini daha iyi ayırt etmesi. (Kesişen kod)

Konukların büyük çoğunluğu, mekânı “ev gibi” hissettiklerini ifade etmiştir. Bir katılımcı, “Bir dostumun evinde kalıyor gibiydim, hiçbir şey yabancı gelmedi.” sözleriyle aidiyet duygusunu açıkça vurgulamıştır. Guttentag (2015) Airbnb

konaklamalarının, kullanıcıların yabancı bir ortamda dahi kendilerini daha “ev hissi” ile rahat hissetmelerine imkân tanıdığını belirtmektedir. Buna karşılık iki katılımcı, profesyonel olarak tasarlanmış Airbnb’lerde “fazla steril” bir atmosfer hissettiklerini belirterek, aidiyetin fiziksel konfordan çok duygusal yakınlıkla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

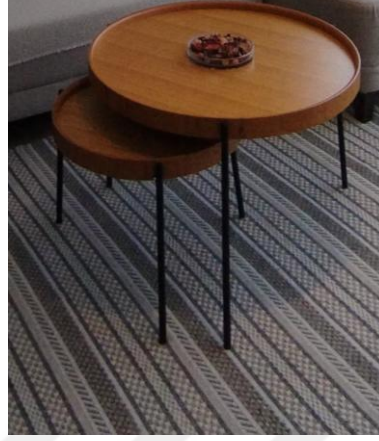
Görsel 6.15. Airbnb A-B-C Salonları Görseli (Kişisel Arşiv)

Bazı konuklar, küçük kusurları doğal ve sıcak bulmuşlardır. Örneğin, bir katılımcı, “Küçük kusurlar bile bana doğal geldi, çünkü evde biri gerçekten yaşıyormuş gibi hissettim.” ifadesiyle yapaylıktan uzak atmosferi samimiyet göstergesi olarak değerlendirmiştir. Bu durum, kullanıcıların mekândaki kusur denebilecek detayları insani dokunuşun bir parçası olarak yorumladığını göstermektedir.

Konukların çoğu, ev sahibinin çabasını fark etmiş ve bunu olumlu biçimde değerlendirmiştir. Bir konuk, “Rengarenk yastıkları fotoğrafladım, belli ki özenilmişti.” diyerek el emeği detayların fark edildiğini vurgulamıştır. Bir diğeri ise, “Evin içinde her şey sanki birinin eliyle şekillenmiş gibiydi.” ifadesiyle mekânı kişisel üretimle ilişkilendirmiştir. Bu görüşler, DIY unsurlarının yalnızca estetik değil, duygusal bir değer de taşıdığını göstermektedir.

Bazı konuklar, yerel unsurları ve özgün atmosferi fark ederek bunları deneyimin bir parçası olarak değerlendirmiştir. Bir katılımcı, “Dekorda kullanılan kilim ve ahşap

dokular bölgeyi hatırlatıyordu.” derken, bir diğeri “Her şey fabrikadan çıkma değildi, bu da mekâna özgünlük katmıştı.” yorumunda bulunmuştur. Bu gözlemler, otantikliğin yerel malzeme veya el işi unsurlarla desteklendiğinde deneyimsel değeri artırdığını ortaya koymaktadır.

Görsel 6.16. *Airbnb B Kilim ve Ahşap Sehpa Görseli (Kişisel Arşiv)*

Katılımcılar, konforu hem fiziksel rahatlık hem de estetik uyum açısından değerlendirmiştir. Bir mühendis konuk, “Her şey düzenliydi, ama fazla steril olduğu için sıcak gelmedi.” diyerek işlevsel konforun duygusal konforla çelişebildiğine işaret etmiştir. Orta yaşlı katılımcılar sessizlik, temizlik ve düzeni öne çıkarırken; genç katılımcılar “özgünlük” ve “karakter” kavramlarına daha fazla vurgu yapmıştır. Bu durum, kullanıcı beklentilerinin yaş, meslek ve deneyim sıklığına göre farklılaştığını göstermektedir.

Görsel 6.17. *Airbnb B Görseli (Kişisel Arşiv)*

Katılımcıların çoğu, ödedikleri ücretle aldıkları deneyim arasında olumlu bir denge bulunduğunu belirtmiştir. Bir katılımcı, “Otel fiyatına göre çok daha samimi bir ortamda kaldım.” derken, bir diğeri “Fiyatına göre fazlasıyla tatmin ediciydi.” ifadesini kullanmıştır. Bu yorumlar, kullanıcıların yalnızca fiziksel koşulları değil, duygusal tatmini de değer ölçütü olarak gördüklerini göstermektedir.

Daha sık Airbnb deneyimi yaşamış katılımcılar, mekândaki DIY unsurlarını daha kolay fark etmiş ve anlamlandırmıştır. Bir konuk, “Çok fazla Airbnb’de kaldım, bu evdeki objelerin bazılarını ev sahibi kendi yapmış olmalı.” diyerek üretim farkındalığını dile getirmiştir. Bu bulgu, deneyim sıklığının kullanıcı duyarlılığını artırdığını ve tasarımın arkasındaki emeğin algılanma düzeyini etkilediğini göstermektedir.

Fenomenolojik açıdan bu tema, kullanıcı-mekân etkileşiminin duygusal derinliğini temsil etmektedir. Konuklar, mekânı yalnızca bir konaklama birimi olarak değil, kişisel anlatıların ve görsel estetiğin birleştiği bir deneyim alanı olarak yaşamıştır. Genç ve dijital platformlara aşina kullanıcılar, mekânı “Instagramlanabilir” bir sahne olarak değerlendirirken; orta yaşlı katılımcılar için konfor, sessizlik ve düzen öncelikli olmuştur. Bu fark, kullanıcıların yaş, meslek ve deneyim geçmişlerine bağlı olarak mekânla farklı düzeylerde empati kurduğunu göstermektedir.

Bu tema, Airbnb konuk deneyiminin duygusal ve estetik boyutlarının fiziksel konfordan daha belirleyici olabildiğini göstermektedir. Katılımcılar, “ev hissi”, “doğallık” ve “emek” kavramlarını mekânın en değerli unsurları olarak tanımlamış;

profesyonel olarak tasarlanmış mekânlarda ise bu sıcaklığın azaldığını belirtmiştir. Sonuç olarak, “Deneyim ve Algı” teması, Airbnb’nin yalnızca bir konaklama biçimi değil, duygusal, estetik ve kişisel farkındalığın birleştiği çok katmanlı bir deneyim pratiği olduğunu ortaya koymaktadır.

E) Dijitalleşme ve Görünürlük Teması

Bu tema, Airbnb ekosisteminde dijital platformların görünürlük, etkileşim ve öğrenme süreçleri üzerindeki etkisini kapsamaktadır. Airbnb, katılımcılar için yalnızca bir rezervasyon aracı değil, aynı zamanda görünür olma, paylaşma ve öğrenme alanı olarak işlev görmektedir.

Temaya dâhil kodlar:

11. Marka / Kişisel Konsept İnşası: Ev sahibinin konutunu belirli bir tasarım kimliğiyle markalaştırma çabası. (Ev sahibi kodu)

12. Platform Rehberleriyle Uyum: Airbnb’nin görsel ve içerik standartlarına göre düzenleme yapma eğilimi. (Ev sahibi kodu)

20. Instagramlanabilirlik / Paylaşılabilir Estetik: Görsel olarak dikkat çekici tasarımların dijital etkileşimi artırması. (Konuk kodu)

27. Dijital Paylaşım ve Öğrenme Ekosistemi: Pinterest, Instagram, YouTube gibi kanallardan öğrenilen fikirlerin uygulanması. (Kesişen kod)

Ev sahipleri, dijital platformları yalnızca tanıtım aracı olarak değil, aynı zamanda kişisel marka ve tasarım kimliği inşa etme aracı olarak kullanmaktadır. Ev sahibi B, “İlanın fotoğraflarını Instagram’da paylaşıyorum” diyerek kendi tasarım anlayışını çevrimiçi ortamda görünür kıldığını ifade etmiştir. Bu durum, Airbnb’nin bireysel markalaşma sürecine dönüştüğünü göstermektedir. Ev sahipleri için her konut hem konaklama birimi hem de dijital vitrin işlevi taşımaktadır.

Görsel 6.18. *Airbnb B Karşılama Bankosu Görseli* (<http-3>)

Bazı ev sahipleri, Airbnb’nin içerik ve fotoğraf standartlarına uygunluk konusunda bilinçli tercihler yapmıştır. Airbnb C’nin ev sahibi, “Fotoğrafları Airbnb’nin önerdiği açıyla çektik, aydınlık görünmesi önemliydi.” ifadesiyle platformun görsel rehberliğini izlediğini belirtmiştir. Bu, Airbnb’nin estetik ve kullanıcı deneyimi standartlarının yerel uygulamalarda da içselleştirildiğini göstermektedir. Platformun yönlendirici rolü, tasarım kararlarının biçimlenmesinde doğrudan etkili olmuştur.

Görsel 6.19. *Airbnb C Salon Görseli* (<http-4>)

Katılımcı ifadeleri, dijital beğeni kültürünün Airbnb mekânlarının tasarımında belirleyici hâle geldiğini göstermektedir. Bir konuk, “Fotoğraflarda olduğu gibi görünüyordu, hikâyemde paylaştım.” sözleriyle paylaşılabılır estetiğin deneyimin parçası haline geldiğini vurgulamıştır. Bu durum, mekânın yalnızca yaşanan değil, aynı zamanda temsil edilen ve dijitalde yeniden üretilen bir alan hâline geldiğini göstermektedir. Airbnb’nin “Instagramlanabilir” mekân anlayışı, görsel estetiğin ekonomik ve sosyal etkileşimle birleştiği dijital beğeni ekonomisinin parçası olmuştur.

Airbnb deneyimi, bireysel üretimlerin dijital ortamda paylaşılarak kolektif bir öğrenme döngüsüne dönüştüğü bir yapıyı temsil etmektedir. Ev sahibi B, “Fotoğraflar ilgi çekiyor, oradan rezervasyon geliyor.” diyerek dijital görünürlüğün ekonomik getirisine dikkat çekmiştir. Diğer katılımcılar da “Pinterest’te gördüğüm fikirleri uyguladım” veya “Airbnb sayfalarına bakıp ilham aldım” gibi ifadelerle dijital paylaşımın bir öğrenme ve yeniden üretim aracı haline geldiğini belirtmiştir. Bu durum, tasarımın yalnızca fiziksel değil, ağ tabanlı bir üretim biçimi olarak da geliştiğini göstermektedir.

Görsel 6.20. *Airbnb A Amerikan Mutfak Görseli* (<http-5>)

Ev sahipleri arasında genç ve sosyal medya kullanımı yüksek olan katılımcılar, mekânlarını bilinçli olarak “fotojenik” hâle getirmiştir. Buna karşılık, ileri yaş katılımcılar dijital görünürlükten çok konuk memnuniyetine odaklanmıştır. Benzer şekilde, 30 yaş altı konuklar deneyimin “paylaşılabilir” yanını öne çıkarırken, orta yaşlı kullanıcılar estetikten ziyade sessizlik ve konfor gibi işlevsel değerlere öncelik vermiştir. Bu fark, Airbnb’nin dijital çağda görsel kimlik üzerinden yeniden tanımlanan bir deneyim alanına dönüştüğünü göstermektedir.

Fenomenolojik açıdan bu tema, bireylerin dijital görünürlük aracılığıyla kendilerini ifade etme biçimlerini ortaya koymaktadır. Airbnb mekânı hem fiziksel hem dijital düzlemde varlık kazanan melez bir temsil alanı hâline gelmiştir. Ev sahipleri için bu, tasarımın sergilendiği bir vitrin; konuklar içinse yaşantının görsel olarak kaydedilip paylaşıldığı bir sahne niteliğindedir. Dolayısıyla dijital kültür, Airbnb deneyimini yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda iletişimsel ve estetik bir pratik haline getirmiştir.

Bu tema, Airbnb deneyiminde dijital platformların hem tasarım üretimini hem de algısal deneyimi dönüştürdüğünü göstermektedir. Ev sahipleri, markalaşma ve

görünürlük hedefiyle tasarım stratejilerini şekillendirirken; konuklar, paylaşılabılır estetik ve görsel beğeni üzerinden deneyimlerini yeniden üretmektedir. Sonuç olarak, dijital görünürlük ve paylaşılabılırlik teması, Airbnb'nin günümüz kültüründe yalnızca konaklama değil, görsel kimlik inşası ve dijital etkileşim aracına dönüştüğünü ortaya koymaktadır.

F) Sürdürülebilirlik ve Toplumsal Bilinçlenme Teması

Bu tema, çevresel farkındalık, kolektif üretim ve etik duyarlılık kavramlarının Airbnb bağlamında yeniden yorumlanmasını kapsamaktadır. Katılımcılar için sürdürülebilirlik, yalnızca bir tasarım tercihi değil, aynı zamanda yaşamsal bir sorumluluk biçimi olarak ortaya çıkmıştır.

Temaya dâhil kodlar:

9. Sürdürülebilirlik: Yeniden kullanım ve dönüştürülmüş malzemelerle üretim. (Ev sahibi kodu)

24. Sürdürülebilirlikte Etik: Etik sorumlulukla yürütülen onarım ve bakım pratikleri. (Kesişen kod)

26. Tarihsel ve İdeolojik Arka plan: Arts & Crafts, “Make Do and Mend” ve Punk kültürü gibi tarihsel kökenlerle bağ. (Kesişen kod)

28. Kolektif Üretim / Kültürel Dayanışma: Paylaşım ve dayanışma ruhunun modern karşılığı. (Kesişen kod)

Ev sahiplerinin önemli bir bölümü, yeniden kullanım ve dönüştürülmüş malzeme yaklaşımını benimsemiştir. Ev sahibi A, “Eskimiş mobilya ayaklarını boyadık, hâlâ kullanıyoruz.” ifadesiyle ileri dönüşüm pratiğini doğrudan vurgulamıştır. Benzer şekilde, “Eskimiş eşyaları dönüştürdük, her yıl bir şey ekliyoruz.” cümlesi, sürdürülebilirliğin yalnızca estetik değil, devam eden bir üretim ve yaşam biçimi olarak benimsendiğini göstermektedir. Bu tür uygulamalar, Airbnb mekânlarının tek kullanımlık tasarım mantığından uzaklaşıp dönüştürücü bir sürdürülebilirlik anlayışına evrildiğini göstermektedir.

Bazı katılımcılar için onarım ve yeniden kullanım, estetik tercihten öte bir etik duruş niteliği taşımaktadır. Ev sahibi C, “Atmak istemedik, boyayıp yeniden kullanıyoruz; israf olmasın diye.” sözleriyle tasarım sürecini etik sorumluluk ve çevresel bilinç temelinde tanımlamıştır. Bu yaklaşım, özellikle kadın katılımcılarda “ev emeği” ve

“koruma içgüdüsü” ile birleşmiş; gündelik bakım eylemleri toplumsal sorumlulukla anlam kazanmıştır.

Katılımcıların yaklaşımı, tarihsel olarak Arts & Crafts, “Make Do and Mend” ve Punk gibi hareketlerde görülen “üretimi etik bir eylem olarak konumlandırma” anlayışıyla örtüşmektedir. Bu tarihsel paralellikler, günümüz Airbnb ev sahiplerinin üretim biçimlerini yalnızca bireysel değil, kültürel ve ideolojik bir sürekliliğin çağdaş uzantısı haline getirmektedir. Ev sahiplerinin “yeniden kullanma” ve “onararak değer katma” pratikleri, modern tasarımın tüketime dayalı döngüsüne karşı alternatif bir duruşu temsil etmektedir.

Bazı katılımcılar üretim süreçlerini aile üyeleri veya yakın çevreleriyle birlikte yürüttüklerini belirtmiştir. “Boyamayı ben yaptım ama eşim de rafları monte etti.” gibi ifadeler, imece kültürünün modern karşılığını yansıtmaktadır. Bu kolektif üretim biçimleri, yalnızca fiziksel işbirliğini değil, aynı zamanda kültürel dayanışma ve duygusal paylaşımın sürdürülebilirlik bilinciyle birleştiği bir etik alanı temsil etmektedir.

Görsel 6.21. *Airbnb A Ev Sahibinin Montajladığı Mutfak Rafları Görseli (Kişisel Arşiv)*

Konuklar açısından bu tür mekânlar genellikle “doğal” ve “sade” bulunmuştur. Eğitimci bir konuk, “Eşyaların dönüştürülmüş olması sorumlu ve insani bir yaklaşım.” diyerek çevresel duyarlılığı olumlu değerlendirmiştir. Buna karşılık mühendis kökenli katılımcılar, “Yeniden kullanılmış ama biraz eski duruyor.” ifadesiyle işlevsel bakış açısını korumuştur. Bu fark, kişisel değerler ve mesleki eğilimlerin sürdürülebilir tasarıma yönelik farkındalığı doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Fenomenolojik açıdan bu tema, kullanıcı ve üretici arasında kurulan etik bir bağ olarak değerlendirilebilir. Sürdürülebilirlik, burada yalnızca malzeme ya da tasarım tercihi değil, sorumluluk ve aidiyet duygusunun mekânsal karşılığıdır. “İmece” kavramı, bu bağlamda fiziksel işbirliğinden öte, kültürel sürdürülebilirliğin duygusal boyutunu temsil etmektedir. Airbnb mekânları bu yaklaşımla, kişisel üretim ile vicdani sorumluluk arasında bir köprü işlevi görmektedir.

Bu tema, Airbnb katılımcılarının üretim pratiklerinde çevresel farkındalık, etik duyarlılık ve kolektif değerleri bir araya getirdiklerini göstermektedir. Ev sahipleri için “dönüştürme” ve “onarım” eylemi hem ekonomik hem etik bir bilinç pratiği olarak görülmüş; bazı durumlarda tarihsel sürdürülebilirlik anlayışının çağdaş bir yansımasına dönüşmüştür. Konuklar açısından bu tür mekânlar, sorumlu, insani ve özgün deneyimler olarak tanımlanmıştır. Sonuç olarak bu tema Airbnb bağlamında DIY pratiğinin ekolojik boyutlarını görünür kılmakta; bireysel üretimi dayanışma ve çevresel sorumluluk ekseninde yeniden tanımlamaktadır.

Sonuç olarak araştırmadan elde edilen bulgular, Airbnb bağlamında uygulanan “Kendin Yap” (DIY) pratiklerinin yalnızca estetik veya ekonomik bir tercih olmadığını, aynı zamanda öz-yeterlilik, kimlik inşası, samimiyet, emek ve sürdürülebilirlik gibi çok katmanlı bir anlam taşıdığını göstermektedir. Ev sahipleri açısından en baskın temalar “Üretim ve Öz Yeterlilik”, “Kimlik ve İfade” ile “Sürdürülebilirlik ve Toplumsal Bilinçlenme” olmuştur. Bu temalarda öne çıkan “kendim yaptım gururu”, “yerellik”, “kolektif üretim” ve “sürdürülebilirlik” gibi kodlar, katılımcıların mekânı kişisel bir ifade alanı olarak kurguladığını ve üretimi bir aidiyet aracı olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Literatürde tanımlanan reaktif DIY anlayışıyla benzer biçimde, ev sahiplerinin büyük çoğunluğu üretimi ekonomik zorunlulukla başlatmış, ancak süreç içinde bunu duygusal ve yaratıcı bir tatmine dönüştürmüştür.

Konuklar açısından ise “Deneyim ve Algı” teması en belirgin bulgudur. “Ev hissi”, “samimiyet” ve “emek algısı” kodları, konukların mekânı profesyonellikten çok doğallık ve içtenlik üzerinden değerlendirdiğini göstermektedir. Bu sonuç, Guttentag (2015)’in Airbnb konaklamalarının, kullanıcıların yabancı bir ortamda dahi kendilerini evlerinde hissetmelerine imkân tanıdığı yönündeki bulgularıyla uyumludur. Konuklar için tasarımın mükemmeliyeti değil, “yaşanmışlık” ve “emek izi” esas değeri oluşturmuştur. Ev sahibi ve konuk temalarının kesişiminde, her iki grubun da “samimiyet” ve “emek” kavramlarında bulunduğu görülmüştür. Dolayısıyla DIY tasarım, Airbnb mekânlarında

yalnızca üretim biçimi değil, aynı zamanda duygusal etkileşim ve kimlik aktarımının aracı hâline gelmiştir.

Bu bölümde elde edilen bulgular, katılımcıların mekânsal algılarını, samimiyet ve profesyonellik arasındaki dengeyi nasıl yorumladıklarını ortaya koymaktadır. Bulgular, Airbnb deneyiminin yalnızca fiziksel konfora değil, aynı zamanda duygusal ve algısal unsurlara da dayandığını göstermektedir. Bu nedenle, söz konusu bulguların daha kapsamlı bir biçimde yorumlanması ve literatürle ilişkilendirilmesi sonuç bölümünde ele alınacaktır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölüm, araştırmadan elde edilen bulguların bütüncül bir değerlendirmesini sunmakta ve çalışmanın genel sonuçlarını teorik, pratik ve metodolojik açıdan tartışmaktadır. Çalışmanın kapsamı gereği, sonuçlar üç alt başlık altında incelenmiştir: teorik katkılar, araştırmanın literatüre sağladığı bilimsel açılımları; pratik çıkarımlar, elde edilen bulguların iç mimarlık ve paylaşım ekonomisi pratiklerine yansımalarını; sınırlılıklar ve gelecek araştırmalar ise çalışmanın sınırlarını ve ileride yapılabilecek araştırmalara yönelik önerileri ortaya koymaktadır.

7.1. Teorik Katkılar

Bu araştırma, Airbnb konutlarında uygulanan “Kendin Yap” (DIY) tasarım pratiklerinin kullanıcı deneyimleri üzerindeki etkilerini fenomenolojik bir yaklaşımla inceleyerek, iç mimarlık ve kullanıcı odaklı tasarım literatürüne önemli bir katkı sağlamıştır. Çalışma, konut mekânının yalnızca fiziksel bir barınma alanı değil, aynı zamanda bireysel ifade, kimlik aktarımı ve kültürel temsiliyetin bir aracı olduğunu göstermiştir. Araştırmada ortaya çıkan “Üretim ve Öz ve Yeterlilik”, “Kimlik ve İfade” ve “Deneyim ve Algı” temaları, kullanıcıların mekânla kurduğu ilişkiyi duygusal, kültürel ve deneyimsel düzeylerde açıklamaktadır.

Elde edilen bulgular, paylaşım ekonomisi, kullanıcı deneyimi ve DIY kültürü arasındaki etkileşimi ortaya koymaktadır. Özellikle ev sahiplerinin tasarım sürecinde üstlendiği aktif roller, Airbnb’nin “katılımcı üretim” modelini desteklemekte ve dikkat çekmektedir. Katılımcılar, DIY pratikleri aracılığıyla hem kimliklerini mekân üzerinden ifade etmiş hem de ekonomik, kültürel ve çevresel farkındalık geliştirmiştir. Guttentag (2015) de Airbnb konaklamalarının, kullanıcıların yabancı bir ortamda dahi kendilerini evlerinde gibi hissetmelerine olanak sağladığını vurgulamaktadır. Bu deneyim, profesyonellikten çok samimiyet, doğallık ve ev sahibinin emeğinin görünürlüğü üzerine inşa edilmekte; dolayısıyla iç mekânın estetik değerinin ötesinde, kullanıcıyla kurulan duygusal bağın önemini ön plana çıkarmakta ve literatürdeki fenomenolojik yaklaşımlara özgün bir katkı sunmaktadır.

7.2. Pratik Çıkarımlar

Araştırmanın bulguları hem iç mimarlık mesleği hem de Airbnb ev sahipleri açısından pratik öneriler içermektedir. Öncelikle, ev sahiplerinin kendi elleriyle yaptıkları

küçük müdahalelerin konuk deneyimini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Özellikle emek izinin hissedildiği, kusursuz olmayan ama samimi detaylar, konuklarda “ev hissi” ve “güven” duygusunu güçlendirmektedir. Bu durum, iç mimarlık uygulamalarında da kullanıcı katılımının önemine dikkat çekmekte; profesyonel tasarımlarda bile kişisel dokunuşlara alan açılması gerektiğini göstermektedir. Sürdürülebilirlik yönünden, DIY uygulamalarının hem çevresel hem ekonomik açıdan önemli bir alternatif sunduğu görülmüştür. Yeniden kullanım, ileri - geri dönüşüm ve onarım temelli tasarım stratejileri doğru uygulamalarla küçük ölçekli konutlarda düşük maliyetle yüksek estetik değer yaratmaktadır. Bu sonuç, Airbnb gibi platformlarda sürdürülebilir turizm ve etik tasarım anlayışını güçlendirebilecek bir potansiyel taşımaktadır. Ayrıca araştırma, dijital görünürlüğün (örneğin Instagram estetiği ve paylaşılabirlik faktörleri) konuk tercihleri üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, ev sahiplerinin tasarımlarını dijital platformlar aracılığıyla görünür kılmasının hem ekonomik hem sosyal fayda sağlayabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla platform yöneticileri, kullanıcıların bu yöndeki potansiyellerini destekleyen eğitim ve yönlendirme programları geliştirebilir.

7.3. Sınırlılıklar ve Gelecek Araştırmalar

Bu çalışma, nitel bir fenomenolojik araştırma olarak belirli bir örneklem grubuna odaklanmıştır. Elde edilen bulgular, Türkiye’deki Airbnb konutlarıyla sınırlı olup genellenebilirlik iddiası taşımamaktadır. Katılımcıların bireysel deneyimlerine dayalı anlatımları, öznel anlam dünyalarını temsil etmektedir. Bu nedenle farklı kültürel bağlamlarda, farklı kullanıcı profilleriyle yürütülecek yeni çalışmalar, sonuçların karşılaştırılabilirliğini artıracaktır.

Gelecek araştırmalar, bu çalışmada elde edilen temaları nicel verilerle destekleyerek ölçek temelli modeller geliştirebilir. Özellikle konuk deneyimini etkileyen “samimiyet”, “emek algısı” ve “otantiklik” kavramlarının ölçülmesi, Airbnb ve benzeri platformlarda kullanıcı memnuniyeti analizine katkı sağlayacaktır. Ayrıca tasarım odaklı araştırmalarda, DIY uygulamalarının mekânsal kalite, konfor, ergonomi ve estetik parametreleri üzerindeki etkilerini inceleyen disiplinler arası çalışmalar önerilmektedir. Bununla birlikte, Airbnb gibi platformların Türkiye’deki yasal ve etik çerçevesinin tasarım pratikleriyle birlikte ele alınması da gereklidir. Bu tür araştırmalar, kullanıcı güvenliği, mekân standardı ve sürdürülebilir tasarım politikalarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Altman, I. and Werner, C. M. (1985). *Home Environments*. (Vol. 8). Springer Science and Business Media.
- Anderson, C. (2012). *Makers: The New Industrial Revolution*. Random House.
- Atkinson, P. (2006). Do It Yourself: Democracy and Design. *Journal of Design History*, 19(1), 1-10.
- Atkinson, P. (2010). Boundaries? What boundaries? The crisis of design in a post-professional era. *The Design Journal*, 13(2), 137-155.
- Attfield, J. (2000). *Wild Things: The Material Culture of Everyday Life*. Oxford: Berg Publishers.
- Botsman, R. and Rogers, R. (2010). *What's mine is yours: The rise of collaborative consumption*. New York: HarperBusiness.
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analiz kullanımı. *Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 291-302.
- Brown, R. (2008). Designing differently: The self build home. *Journal of Design History*, 21(4), 359-370.
- Burgess, J. and Green, J. (2018). *YouTube: Online video and participatory culture*. John Wiley & Sons.
- Cheng, M. (2016). Sharing economy: A review and agenda for future research. *International Journal of Hospitality Management*, 57, 60-70.
- Cheng, M. and Foley, C. (2018). The sharing economy and digital discrimination: The case of Airbnb. *International Journal of Hospitality Management*, 70, 95-98.
- Clark, H. (2008). Slow Fashion - an oxymoron - or a promise for the future? *Journal of Fashion Theory*, 12(4), 427-446.
- Clarke, A. J. (2014). *Tupperware: The promise of plastic in 1950s America*. Washington: Smithsonian Institution Press.

- Cocola-Gant, A. and Gago, A. (2021). Airbnb, buy-to-let investment and tourism-driven displacement: A case study in Lisbon. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 53(7), 1671-1688.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks, Sage Publications.
- Dale, P. (2016). *Anyone Can Do It: Empowerment, Tradition and the Punk Underground*. Routledge.
- Dolnicar, S. (2019). A review of research into paid online peer-to-peer accommodation: Launching the Annals of Tourism Research curated collection on peer-to-peer accommodation. *Annals of Tourism Research*, 75, 248-264.
- Dougherty, D. (2012). The Maker Movement. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 7(3), 11-14.
- Duncombe, S. (1997). *Notes from Underground: Zines and the politics of alternative culture*. London: Verso.
- Edwards, C. (2017). *Turning houses into homes: A history of the retailing and consumption of domestic furnishings*. Routledge.
- Ehn, P. (2008). Participation in design things. In *Participatory Design Conference (PDC), Bloomington, Indiana, USA (2008)* (pp. 92-101). ACM Digital Library.
- Ert, E., Fleischer, A. and Magen, N. (2016). Trust and reputation in the sharing economy: The role of personal photos in Airbnb. *Tourism Management*, 55, 62-73.
- Fang, B., Ye, Q. and Law, R. (2016). Effect of sharing economy on tourism industry employment. *Annals of Tourism Research*, 57, 264-267.
- Fuad-Luke, A. (2013). Design activism: Challenging the paradigm by dissensus, consensus, and transitional practices. *The handbook of design for sustainability* (pp. 466-587). London: Bloomsbury Academic.
- Gauntlett, D. (2011). *Making is connecting: The social meaning of creativity, from DIY and knitting to YouTube and Web 2.0*. Cambridge: Polity Press.
- Gelber, S. M. (1997). Do-It-Yourself: Construction, Repairing and Maintaining Domestic Masculinity. *American Quarterly*, 49(1), 66-112.

- Gelber, S. M. (1999). *Hobbies: Leisure and the culture of work in America*. New York: Columbia University Press.
- Gershenfeld, N. (2005). *Fab: The Coming Revolution on Your Desktop--from Personal Computers to Personal Fabrication*. New York: Basic Books.
- Gifford, R. (2007). *Environmental Psychology: Principles and Practice*. Colville, WA: Optimal Books.
- Goldstein, C. M. (1998). *Do it yourself: Home improvement in 20th-century America*. New York: Princeton Architectural Press.
- Gössling, S. (2018). Tourism, tourist learning and sustainability: An exploratory discussion of complexities, problems and opportunities. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(2), 292-306.
- Gössling, S. and Hall, C. M. (2019). Sharing versus collaborative economy: How to align ICT developments and the SDGs in tourism? *Journal of Sustainable Tourism*, 27(1), 74-96.
- Greenhalgh, P. (2003). *The persistence of craft: The applied arts today*. Rutgers University Press.
- Gurran, N. and Phibbs, P. (2017). When tourists move in: How should urban planners respond to Airbnb? *Journal of the American Planning Association*, 83(1), 80-92.
- Guttentag, D. (2015). Airbnb: Disruptive innovation and the rise of an informal tourism accommodation sector. *Current Issues in Tourism*, 18(12), 1192-1217.
- Guttentag, D. (2019). Progress on Airbnb: A literature review. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 10(4), 814-844.
- Habraken, N. J. (2021). *Supports: An Alternative to Mass Housing*. Routledge.
- Hackney, F. (2013). Quiet activism and the new amateur: The power of home and hobby crafts. *Design and Culture*, 5(2), 169-193.
- Hall, C. M. (2019). Constructing sustainable tourism development: The 2030 agenda and the managerial ecology of sustainable tourism. *Journal of sustainable tourism*.
- Hawllitschek, F., Stofberg, N., Teubner, T., Tu, P. and Weinhardt, C. (2018). How corporate sharewashing practices undermine consumer trust. *Sustainability*, 10(8), 2638.

- Heo, C. Y., Blal, I. and Choi, M. (2019). What is happening in Paris? Airbnb, hotels, and the Parisian market: A case study. *Tourism Management*, 70, 78-88.
- Hunot, P., Behr, A., & Ayres, E. A. (1946). *Man about the House: A Concise Guide to Decarating, Repairing, Fitting and the 101 Jobs of the Handyman at Home, Photographs*. Pilot Press.
- Iveson, K. (2013). Cities within the city: Do-it-yourself urbanism and the right to the city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(3), 941-956.
- Jackson, A. (2011). *Men who make: The “flow” of the amateur designer/maker*. Duke University Press.
- Johnson, S. (1755). *A Dictionary of the English Language*. 2 vols. London: Printed by W. Strahan, for J. and P. Knapton; T. and T.
- Jones, P., Hillier, D. and Comfort, D. (2014). Sustainability in the global hotel industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 26(1), 5-17.
- Kuznetsov, S. and Paulos, E. (2010). Rise of the expert amateur: DIY projects, communities, and cultures. *Proceedings of the 6th Nordic Conference on Human-Computer Interaction: Extending Boundaries*, New York: ACM, 295-304.
- Lichtman, S. A. (2006). Do It Yourself Security: Safety, Gender, and the Home Fallout Shelter in Cold War America. *Journal of Design History*, 19(1), 39-55.
- Lupton, E. (2006). *DIY: design it yourself: a design handbook*. Princeton Architectural Press.
- Mead, M. (2000). *And keep your powder dry: An anthropologist looks at America*. New York: Berghahn Books.
- Mody, M., Suess, C. and Lehto, X. (2017). The accommodation experiencescape: A comparative assessment of hotels and Airbnb. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 29(9), 2377-2404.
- Nieuwland, S. and van Melik, R. (2020). Regulating Airbnb: How cities deal with perceived negative externalities of short-term rentals. *Current Issues in Tourism*, 23(7), 811-825.
- Norman, D. A. (2004). *Emotional Design: Why We Love (or Hate) Everyday Things*. New York: Basic Books.

- Oskam, J. (2020). Eiffel Tower and Big Ben, or 'off the beaten track'? Centripetal demand in Airbnb. *Hospitality and Society*, 10(2), 127-155.
- Oskam, J. and Boswijk, A. (2016). Airbnb: The future of networked hospitality businesses. *Journal of Tourism Futures*, 2(1), 22-42.
- Parker, R. (2010). *The subversive stitch: Embroidery and the making of the feminine*. London: Routledge.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research and evaluation methods: Integrating theory and practice*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Piepmeyer, A. (2009). Girl zines: Making media, doing feminism. In *Girl Zines*. New York University Press.
- Pine, B. J. and Gilmore, J. H. (2013). The experience economy: Past, present and future. In *Handbook on the experience economy* (pp. 21-44). Edward Elgar Publishing.
- Rowbotham, S. (2015). *Woman's consciousness, man's world*. Verso Books.
- Sanders, E. B. N. and Stappers, P. J. (2008). Co-creation and the new landscapes of design. *CoDesign*, 4(1), 5-18.
- Sanoff, H. (1999). *Community Participation Methods in Design and Planning*. New York: John Wiley and Sons.
- Smith, C.D. (2014). Handymen, hippies and healing: Social transformation through the DIY movement (1940s to 1970s) in North America. *Architectural Histories*, 2(1), Art. 2.
- Spencer, A. (2008). *DIY: The Rise of Lo-Fi Culture*. London: Marion Boyars Publishers.
- Sufi, T. and Singh, S. P. (2018). Hotel classification systems: A case study. *Prabandhan: Indian Journal of Management*, 11(1), 52-64.
- Tonkinwise, C. (2011). A Taste for Practices: Unrepressing Style in Design Thinking. *Design Studies*, 32(6), 533-545.
- Triggs, T. (2010). *Fanzines: The DIY revolution*. San Francisco: Chronicle Books.

- Tussyadiah, I. and Pesonen, J. (2016). Impacts of peer-to-peer accommodation use on travel patterns. *Journal of Travel Research*, 55(8), 1022-1040.
- TÜRKSTANDARD (2022). *Konut içi ahşap mobilyalarda güvenlik ve montaj standartları*. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü Yayınları.
- Uriely, N. (2005). The tourist experience: Conceptual developments. *Annals of Tourism Research*, 32(1), 199-216.
- Wachsmuth, D. and Weisler, A. (2018). Airbnb and the rent gap: Gentrification through the sharing economy. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 50(6), 1147-1170.
- Watson, M. and Shove, E. (2008). Product, Competence, Project and Practice: DIY and the Dynamics of Craft Consumption. *Journal of Consumer Culture*, 8(1), 69-89.
- Wolf, M. and McQuitty, S. (2011). Understanding the do it yourself consumer: DIY motivations and outcomes. *AMS Review*, 1(3), 154-170.
- WTTC. (2022). *Hotel development benchmark report*. London: World Travel and Tourism Council.
- Zervas, G., Proserpio, D. and Byers, J. W. (2017). The rise of the sharing economy: Estimating the impact of Airbnb on the hotel industry. *Journal of Marketing Research*, 54(5), 687-705.
- http-1: <https://makeitmidcentury.com/the-rise-of-the-do-it-yourself-movement-in-the-1950s/> (Erişim tarihi: 05.04.2025)
- http-2: <https://content.time.com/time/covers/0,16641,19540802,00.html> (Erişim tarihi: 11.03.2025)
- http-3: <https://www.airbnb.com.tr/> (Erişim tarihi: 10.05.2025)
- http-4: <https://www.airbnb.com.tr/rooms> (Erişim tarihi: 10.05.2025)
- http-5: <https://www.airbnb.com.tr/rooms/42> (Erişim tarihi: 10.05.2025)

EKLER

EK-1: Etik Kurul Onay Belgesi

T.C.
ESKİŞEHİR TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : E-87914409-050.04-77290
Konu : Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul
Kararı (Doç. Dr. Mehmet Ali ALTIN
Hk.)

18.04.2025

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali ALTIN

İlgi : 24.03.2025 tarihli ve 74021 sayılı yazı.

İlgi yazınıza istinaden; Rektörlüğümüze gönderilen danışmanlığını Doç. Dr. Mehmet Ali ALTIN'ın yaptığı ve yazarlığını İzem CAN KART'ın yaptığı "**Do It Yourself (DIY) Tasarımın Airbnb Deneyimlerine Etkisi: Kullanıcı Algıları ve Tercih Kriterleri Üzerine Bir İnceleme**" başlıklı Sosyal Bilimler alanında Yüksek Lisans tez çalışmasının etik kurul başvurusu Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği kurulu tarafından incelenmiş olup etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve uygulama dosyasının hazırlanmasında, ilgili kurumun bulunması halinde Etik Kurulu yönergesinin dikkate alınması hususunda gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Yunus ÖZDEMİR
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel
Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BS9L9MSKPK
Adres:İki Eylül Kampüsü Tepebaşı/Eskişehir
Telefon:+90 222 213 77 77 Faks:+90 222 335 36 16
e-Posta:gensek@eskisehir.edu.tr Web:gensek@eskisehir.edu.tr
Kep Adresi:eskisehirteknikuniversitesi@hs01.kep.tr

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/eskisehir-teknik-universitesi-ebys>

Bilgi için: Fatma DEMİR
Unvanı: Büro Personeli

Bu belge, Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

EK-2: Görüşme Soruları

Ev Sahibi Görüşme Soruları

1. Airbnb işletmeciliğine nasıl başladınız? Konaklama biriminizi kiralamaya karar verirken hangi faktörleri göz önünde bulundurdunuz?
2. Konaklama biriminizin iç mekân tasarımını oluştururken hangi kriterlere öncelik verdiniz?
3. Tasarım sürecinde profesyonel bir iç mimar veya tasarımcıdan destek aldınız mı, yoksa kendiniz mi tasarladınız?
4. Airbnb’izde DIY tasarım unsurları veya yöntemleri kullandınız mı? Eğer kullandıysanız, bunlar nelerdir?
5. DIY öğeler veya yöntemler kullanmanızın temel nedenleri nelerdir?
6. Konaklayan misafirlerden aldığınız geri bildirimlerde, iç mekân tasarımına dair en sık duyduğunuz yorumlar nelerdir? DIY öğelerle ilgili yorum alıyor musunuz?
7. Misafirlerin konaklama deneyimini artırmak için DIY tasarımın bir avantaj sağladığını düşünüyor musunuz? Neden?
8. Airbnb mekânınızın kişiselleştirilmiş ve benzersiz olduğunu düşünüyor musunuz? Konuklarınızdan bu konu hakkında dönüşler alıyor musunuz?
9. Airbnb’de başarılı bir konaklama deneyimi için tasarımın ne kadar önemli olduğunu düşünüyorsunuz?
10. Gelecekte tekrar yeni bir Airbnb tasarlama imkanınız olsaydı DIY öğelerini daha çok mu kullanırdınız, daha az mı kullanırdınız? Sebepleriyle açıklar mısınız?
11. Airbnb’izde uyguladığınız DIY tasarımları gelen misafirler sizce fark ediyorlar mı? Ya da bununla ilgili yorum yapıyorlar mı?
12. DIY tasarımla dekore edilmiş bir Airbnb’nin, profesyonel bir tasarımla dekore edilmiş bir Airbnb’ye kıyasla misafir etkisinde bir etki farklılığı olur mu?
13. Airbnb mekânınızı tasarlarken ekonomik koşullar sizin için nasıl bir rol oynadı? Bu süreçte hangi deneyimleri yaşadınız?
14. Airbnb mekânınızda gelecekte değişiklik yapmayı düşündüğünüz oluyor mu? Eğer oluyorsa, bu değişiklikleri istemenizde hangi deneyimler veya duygular etkili oluyor?
15. Airbnb evinizle bir duygusal bağınız var mı? Varsa nasıl duygular besliyorsunuz?

16. Airbnb işletmek misafir ağırlama kavramına bakış açınızı değiştirdi mi ya da nasıl etkiledi?
17. Airbnb sürecinde sizi en çok zorlayan deneyimler neler oldu? Bu zorluklar sizin ev sahibi olarak bakış açınızı nasıl şekillendirdi?

Konuk Görüşme Soruları

1. Daha önce farklı Airbnb konaklama deneyimleriniz oldu mu? Eğer olduysa, bu deneyimler arasında benzerlik ve farklılıklar gördünüz mü?
2. Airbnb konaklamayı tercih etmenizin temel nedenleri nelerdir?
3. Airbnb konaklama birimini seçerken iç mekân tasarımı sizin için ne kadar önemli bir faktördü? Bu kararınızı nasıl etkiledi?
4. Konakladığınız Airbnb mekânının iç mimari tasarımını nasıl değerlendirirsiniz? Gelmeden önceki beklentilerinizi ne ölçüde karşıladı?
5. Konakladığınız Airbnb mekânının atmosferi ve size hissettirdiklerini nasıl değerlendirirsiniz?
6. Airbnb’de konaklarken mekânın tasarımı, kullanım alışkanlıklarınıza ne ölçüde uyum sağladı?
7. Konakladığınız alanda en fazla dikkat çeken tasarım unsuru neydi? Sizde nasıl duygular canlandırdı?
8. Airbnb deneyiminiz sırasında en çok hangi alanları kullandınız? Tasarımsal olarak bu alanları nasıl değerlendirirsiniz?
9. Sizce Airbnb konaklama birimlerinde DIY tasarım, konukların konaklama deneyimini etkileyen bir faktör müdür?
10. Sizin konakladığınız mekânda DIY (Do It Yourself) tasarım unsurları bulunduğunu düşündünüz mü? Eğer evet ise hangi unsurlar size DIY olarak göründü?
11. DIY tasarım unsurlarının olduğu bir mekânda konaklamak size nasıl hissettirdi? Profesyonel tasarlanmış bir mekânla kıyasladığınızda nasıl bir fark hissettiniz?
12. Airbnb konaklamanızda tasarımla ilgili en çok memnun kaldığınız ve memnuniyetsizlik duyduğunuz noktalar nelerdi? Bu durumların DIY tasarım öge veya yöntemleriyle ilişkisi var mıdır?
13. Airbnb deneyiminizden yola çıkarak, konakladığınız mekânın tasarımında değiştirilmesini veya iyileştirilmesini düşündüğünüz herhangi bir unsur var mı?

14. Gelecekte bir Airbnb rezervasyonu yaparken tasarım açısından özellikle dikkat edeceğiniz noktalar neler olurdu? Sebeplerini açıkla mısınız?
15. Bu Airbnb mekânında konaklarken sizi en çok etkileyen ve unutmadığınız anınız nedir? Bu anıyı bu kadar özel kılan neydi?

ÖZGEÇMİŞ

ORCID NO: 0009-0004-4349-7579

Ad Soyad : İzem CAN KART

Yabancı Dil : İngilizce B1, Almanca A2

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2020, Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı